

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği
Tezli Yüksek Lisans Programı

TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DEĞERLER VE
DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NİN DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Yasemin ÇAYIR ÇEVİK

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bilgen

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2014

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği
Tezli Yüksek Lisans Programı

TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DEĞERLER VE
DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NİN DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Yasemin ÇAYIR ÇEVİK

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bilgen

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2014

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 27/06/2014 tarih ve 73/1 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 11/07/2014 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Yasemin ÇAYIR ÇEVİK' in Türkçe Öğretim Programlarında Değerler ve Dede Korkut Hikayeleri' nin Değerler Açısından İncelenmesi konulu tez çalışması İlköğretim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

TEZ DANIŞMANI

ÜYE: Yrd. Doç. Dr. Mustafa BİLGEN

ÜYE: Doç. Dr. Ekber TOMUL

ÜYE: Yrd. Doç. Dr. Hasan BAĞCI

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM SAYFASI

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

[Öğrencinin Adı Soyadı]

TÜRKÇE ÖZET

Türkçe Öğretim Programlarında Değerler ve Dede Korkut Hikâyeleri'nin Değerler Açısından İncelenmesi

Yasemin ÇAYIR ÇEVİK

Bu araştırmanın temel amacı Türkçe Dersi Öğretim Programları (1-5.) ve (6-8.)'nda belirlenen değerlerin (aile kurumuna ve birliğine önem verme, alçak gönüllülük, cesaret, cömertlik, dayanışma, fedakârlık, hoşgörü, iyi niyet- iyi dilekte bulunma, kanaatkârlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat, yardımseverlik) ne şekilde yer aldığını tespit etmektir. Ayrıca Türk milletinin geleneklerini, göreneklerini, dilini, sosyal yaşamını, siyasi oluşumunu, aile yapısını yansıtan ve 100 Temel Eser içinde yer alan Dede Korkut Hikâyeleri'nde belirlenen değerleri içermesi bakımından incelenmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programları ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde değerlerle ilgili ifadeleri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarama modeli kullanılarak hazırlanan bu çalışmada bulguların saptanmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda Türkçe Dersi Öğretim Programları (1-5.) ve (6-8.) belirlenen değerlerin yer alışı bakımından eksik olduğu, değerler eğitimi açısından tekrar düzenlenebileceği düşünülmektedir. Değerler eğitiminde edebi metinlerden yararlanmanın öğrenciler için faydalı olacağı, Türk kültürünü yansıtan Dede Korkut Hikâyeleri'nin değerleri iletilmesi bakımından örnek bir eser olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MEB' in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği 100 Temel Eser içinde yer alan Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserde belirlenen değerlerin hepsine ulaşılabilmiştir. Fakat kitabın içinde yer alan on iki hikâyede de her değer yer almamıştır. Değer çeşitliliği bakımından öne çıkan hikâyeye "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi" iken değer çeşitliliği bakımından zayıf olan hikâyeye ise " Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi" dir. Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserde belirlenen değerlerden en fazla sevgi (74) değerine yer verildiği, bunu sırayla dayanışma(47), saygı(43) değerleri izlemekte; en az hoşgörü (3) değerine yer verildiği bunu sırayla kanaatkârlık (6), misafirperverlik(9) değerlerinin izlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Dede Korkut hikâyeleri, değerler eğitimi, Türkçe dersi öğretim programı

ABSTRACT

Turkish Values in Education Programme And the book of Dede Korkut of the Terms of Values

Yasemin ÇAYIR ÇEVİK

The main purpose of this research, the Turkish language Education Program (1 to 5) and (6 to 8), in accordance with the value of the institution of the family and giving importance to the union, humility, courage, generosity, solidarity, self-sacrifice, tolerance, goodwill - best wishes, being contented, compassion, hospitality, respect, love, loyalty-loyalty, charity) is to detect what's going on. In addition, the Turkish nation, traditions, customs, language, and social life, the formation of political, family and 100 reflect the structure of the Basic Works in the field of Dede Korkut Stories' contain the values specified in terms found within a secretary. Turkish in the Teaching and Dede Korkut Stories' about the values in the expression of this study aims to identify qualitative research methods were used. Scanning using the findings in this study, prepared for the determination of the content analysis method was used.

At the result of the research it is thought that utilization from literal texts in Values Education Will be useful for the students, dede Korkut Stories that reflect Turkish culture is as sample work on account of transmission of Values, that Stories is short of Turkish lesson instruction schedule (1-5) that suitable in terms of Values convection And (6-8) taking part on account of determined Values, it can be arranged again in terms of Values Education. All of the determined Values can be reached in book named dede Korkut Stories taking part in 100 basic work that ministry of national Education advices for the primary students. Bu each Value doesn't take place in twelve Stories taking part in the book. While the outshine Story is "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Story" on account of Value variety, the weak Story is "Uşun Koca Oğlu Segrek Story" on account of Value variety. The result is reached that through determined Values in the book named name Dede Korkut Stories love Value (74) is given place the Most in sequence solidarity (47) respect (43) Values follow it; besides this tolerance (3) Value is given place the least, in sequence frugality (6) And hospitality (9) Values follow it.

Key words: Dede Korkut Stories, Values Education, Turkish lesson instruction schedule

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
BİLDİRİM SAYFASI	ii
TÜRKÇE ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ	vii
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ	1
1.1. <i>Problem Durumu</i>	1
1.2. <i>Problem Cümlesi</i>	5
1.2.1. <i>Alt Problemler</i>	5
1.3. <i>Araştırmanın Amacı</i>	5
1.4. <i>Araştırmanın Önemi</i>	5
1.5. <i>Varsayımlar</i>	6
1.6. <i>Sınırlılıklar</i>	6
BÖLÜM II	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. <i>Değer Kavramı</i>	7
2.1.1. <i>Değer Kavramının İşlevi</i>	10
2.1.2. <i>Değerler Eğitimi</i>	12
2.1.3. <i>Değerler Eğitimi ve Edebi Metin</i>	13
2.1.4. <i>Değerler Eğitimi ve Türkçe Öğretimi</i>	15
2.2. <i>İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler</i>	16
2.2.1. <i>Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı'nda Değerler</i>	17
2.2.2. <i>Türkçe Dersi (6-8.Sınıflar) Öğretim Programında Değerler</i>	20
2.3. <i>Dede Korkut Kimdir?</i>	21
2.3.1. <i>Dede Korkut Kitabı Ve Hikâyelerin Özellikleri</i>	24
2.3.2. <i>Dede Korkut Hikâyelerinin Değerler Eğitiminde Kullanılması</i>	28
2.4. <i>İlgili Araştırmalar</i>	30

2.4.1. Dede Korkut ile İlgili Araştırmalar.....	30
2.4.2. Değerler Eğitimi ile İlgili Araştırmalar	32
2.4.3. Türkçe Öğretim Programı ile İlgili Araştırmalar.....	36
BÖLÜM III.....	40
3. YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırma Modeli.....	40
3.2. Veri Kaynağı.....	40
3.3. Verilerin Analizi	41
BÖLÜM IV.....	44
4. BULGULAR VE YORUM	44
4.1. Aile Kurumuna ve Birliğine Önem Verme Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum	45
4.2. Alçak Gönüllük Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum	56
4.3. Cesaret Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	61
4.4. Cömertlik Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	66
4.5. Dayanışma Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	69
4.6. Fedakârlık Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum	76
4.7. Hoşgörü Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	80
4.8. İyi Niyet- İyi Dilekte Bulunma Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum	83
4.9. Kanaatkârlık Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	89
4.10. Merhamet Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	92
4.11. Misafirperverlik Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	95
4.12. Saygı Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum	98
4.13. Sevgi Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum.....	104
4.14. Vefa-Sadakat Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum	116
4.15. Yardımseverlik Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum	121
4.16. Dede Korkut Hikâyeleri' nde Değerlerin Yer Alışı İle İlgili Bulgular ve Yorum	124
BÖLÜM V.....	126
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	126
5.1. Sonuçlar	126
5.2. Öneriler.....	129
7. KAYNAKÇA.....	131
ÖZGEÇMİŞ	136

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Dede Korkut Hikâyeleri'nde Yer Alan Değerlerin Güvenirlik Yüzdeleri	42
Tablo 2: Hikâyelerde yer alan değerler ve içerdiği değerler toplamı	44
Tablo 3: Aile Kurumuna Ve Birliğine Önem Verme Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı	47
Tablo 4: Alçak Gönüllülük Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı	56
Tablo 5: Cesaret Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı.....	61
Tablo 6: Cömertlik Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı.....	66
Tablo 7: Dayanışma Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı	70
Tablo 8: Fedakarlık Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı	76
Tablo 9: Hoşgörü Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı.....	81
Tablo 10: İyi Niyet - İyi Dilekte Bulunma Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı.....	84
Tablo 11: Kanaatkarlık Değerinin Hikâyelere Yer Alışı	89
Tablo 12: Merhamet Değerinin Hikâyelere Yer Alışı.....	92
Tablo 13: Misafirperverlik Değerinin Hikâyelere Yer Alışı.....	96
Tablo 14: Saygı Değerinin Hikâyelere Yer Alışı	100
Tablo 15: Sevgi Değerinin Hikâyelere Yer Alışı.....	105
Tablo 16: Vefa - Sadakat Değerinin Hikâyelere Yer Alışı	116
Tablo 17: Yardımseverlik Değerinin Hikâyelere Yer Alışı	121
Tablo 18: Hikâyelerde Değerlerin Yer Alış Sayıları.....	125

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem, alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, varsayım ve sınırlılıklar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Eğitim, çeşitli bilgi ve becerileri bireylere kazandırır ve içinde bulunduğu toplumun değer yargılarına sahip çıkarak hayata hazırlar. Gökçe (2000) eğitimi toplumsal yaşama uyum için kültürel norm ve değerleri genç kuşaklara aktarma; onların fiziksel, düşünsel ve ahlaki gelişimlerini oluşturma ve toplumsal hareketliliği gerçekleştirme aracı olarak tanımlar. Dönmez (2002)'e göre eğitim, bireylerin toplumsallaştırılması ve toplumsal değerlerin bireylere kazandırılmasıdır. Eğitimin bir amacı da bireyin içinde bulunduğu toplumla bir bütün olabilmesidir. Bu bütünlüğün oluşması da değerler eğitimiyle sağlanır.

Eğitimin görevlerinden biri bireylere ait olduğu toplumun değerlerini sağlıklı bir şekilde iletmek ve bu yolla onların topluma uyumunu kolaylaştırmaktır. Çünkü birey ancak eğitim aracılığıyla içinde bulunduğu grubun değer yargılarını, inançlarını, gelenek ve göreneklerini öğrenir ve öğrendiklerini kendine rehber edinerek diğer insanlarla olan ilişkilerinde bu değerlere göre hareket eder (Kumbasar 2011, s.4).

Eğitmcilerin görevi sadece akademik bilgi vermek olmamalı; bireyleri değişen dünya düzeninde hayata en iyi şekilde hazırlamak olmalıdır. Bu hazırlık sırasında da değer aktarımı hayata hazırlayıcı önemli bir kavramdır.

Değişen ve gelişen dünyada öz benliğini kaybetmeden değişime ve gelişmelere ayak uyduran bireyler yetiştirmenin zorlukları eğitimciler tarafından bilinmektedir. Bir yanda, dünyada her an bulunan yeni teknolojik buluşlar ve bu buluşların toplum tarafından kullanılmasıyla toplumun yapısındaki sosyolojik ve kültürel değişiklikler, diğer yanda ise devletin sağlamlığı açısından gerekli olan milli birlik ve beraberlik duygusunu genç nesillere aşılama sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk değerlerin genç nesillere aktarılması ile yerine getirilebilir(Elbir ve Bağcı, 2013, s.1322).

Değerler, günlük yaşam içerisinde ailede, akraba, komşu, yakın çevre ile ilişkilerde, alışverişte, düğünde, yasta, bayramlarda bir başka deyişle her zaman her yerde toplumsal yaşamımızın içerisinde yer almaktadır (Deveci ve Ay, 2009). Bu nedenle, yaşamımızın bütününde yer alan değerlerin yarınlar için hazırlamaya çalıştığımız öğrencilere eğitim yoluyla kazandırılması gerekmektedir. Bu da etkili bir değerler eğitimi gerekliliğini göstermektedir.

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına bakıldığında, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu amaçlar aynı zamanda değerlerin öğrencilere aktarılmasının da hedeflendiğini göstermektedir.

Okul, değer kazanılmasını sağlayan eğitim kurumudur. Türkçe dersi ise ana dil ile aktarılan değerlerin öğretimi için önemli bir derstir. Ana dili dersi değer kazanımından da sorumlu bir derstir ve derste yapılan çeşitli etkinliklerle değerlerin kazanılması için doğal olanaklar sunar (Kılınç ve Gürler, 2010).

Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarının "Türk milletinin bütün fertlerini Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlakî, insanî, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan yurttaşlar olarak yetiştirmek" şeklinde ifadesini bulan maddesi Türkçe Öğretimin Genel Amaçlarının bazı maddelerinde de benzer şekilde dile getirilmiştir:

1. Madde: Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,
9. Madde: Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
10. Madde: Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,
11. Madde: Millî, manevi ve ahlakî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2006,s.4).

Eğitim alan bireylerde olması gereken özellikler; içinde bulunulan toplumun geçmişinden, yaşantılarından, örf ve adetlerinden yararlanılarak belirlenir ve buna göre de eğitim gerçekleşir. Eğitim de çocuğa değerlerin kazanılmasında yol

göstericidir. Değerlerin kazanımı sırasında öğretmenlere en büyük yardımcı edebi metinlerdir.

Çocuklara değer kazandırmada en büyük görev önce aileye, sonra okula ve dolayısıyla çocuğun, en erken çocukluk dönemlerinde tanıştığı kitaplara düşmektedir. Kumbasar (2011)' e göre aile ve okulda kazanılan değerler edebi eserler yoluyla pekiştirilebilir. Çünkü edebi eserler özellikle de çocuklara değerleri aktarmada etkili araçlardır. Çocuklara yaşadıkları toplumun değerleri aktarılırken edebi eserlere başvurur.

Metinler içerisinde toplumun duyuş, düşünüş ve estetik zevkini yansıtan edebî metinlerin ayrı bir yeri vardır. Türkçe derslerinde Türk edebiyatının da seçkin eserlerinden örnek metinlere yer verilmelidir. Bu metinler, Türk'ün hayata bakışını öğrenciye sezdirmesi bakımından önemlidir. Bu metinler içerisinde geniş bir coğrafyayı yansıtan Dede Korkut Hikâyeleri' nin ayrı bir yeri vardır (Özbay ve Tayşi, 2011, s.25).

Toplumun değerlerini çocuk kazanırken edebi ürünlerden de yararlanılabilir. Çocuklara, gelişiminde faydalı olabilecek, yaşadığı kültürü tanıtacak önemli bir kaynak olan Dede Korkut Hikâyeleri Türk toplumunun değerlerini bünyesinde taşıyan önemli bir eser olduğu düşünülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı, öğrencilerde okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmak için 100 Temel Eser tavsiye etmiştir. Tavsiye edilen bu eserler arasında Dede Korkut Hikâyeleri de vardır. Dede Korkut Hikâyeleri değerlerin kazanımı açısından önemlidir. Çünkü yeni yetişecek bireylere Türk kültürü ve yaşayışını tanıtmada, kitap okuma sevgisi ve bilincini kazandırmada ve en önemlisi onlara toplumsal değerlerimizi öğretmede etkili yol, kültür mirasımız olan Dede Korkut Hikâyeleri'nden yararlanma olacaktır.

Türk edebiyatı tarihinin en büyük âlimi Prof. Fuat Köprülü'nün, derslerinde söylediği bir söz vardır: Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar (Ergin,1971,s.3). Dede Korkut Kitabının değerini ifade etmek için bundan daha güzel bir söz bulmak mümkün değildir. Dede Korkut Kitabı Türk edebiyatının, Türk dilinin önemli eserlerinin başında geldiği söylenebilir.

Kendi kültürüne bağlı, ahlaki ve manevi yönden gelişmiş, vatanını ve milletini seven bireyler yetiştirmek için Dede Korkut Hikâyeleri çok etkili bir kaynak olacaktır. Çünkü öykülerdeki kahramanların taşıdığı olumlu özellikler, hikâyelerin mana açısından verdiği etkileyici mesajlar ve örnek tip Dede Korkut'un özellikleri çocukların eğitiminde bu hikâyelerin

kullanımının doğru olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü hikâyelerin anlatımındaki duruluk ve akıcılık onları etkileyecek, kahramanların dikkat çekiciliği ise çocukları edebiyatın sihirli dünyasında bir geziye çıkaracaktır(Uyumaz, 2012, s.3).

Gökyay (2005)'a göre Dede Korkut Hikâyeleri'nde Türklerin kahramanları, kahramanlıkları, alplikten alperenliğe geçiş törenleri, insanı sürükleyen akıcı, heyecanlı hadiseler eşliğinde canlı bir şekilde aktarılmaktadır. Güçlü tabiat tasvirleri ve atlı bozkır kültürünün gereği olan hayvanlar, her hikâyede hareketli ve renkli bir anlatım tarzıyla öne çıkmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri bize eğitim ve öğretimde doğru kişilik geliştirmede bilgi ve hüner kadar duygusallık kazanmanın da gerekli ve önemli olduğunu anlatmaktadır. Hikâyeler hem bireysel psikoloji hem de sosyal psikoloji açısından önemli ipuçları veren fevkalade dikkat çekici örneklerdir(Günay, 2000).

Gökyay (2005)' ya göre Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türk dilinin ve edebiyatının, Türklerin örf, adet, ahlak, törelerinin, inançlarının, kahramanlıklarının, kısacası su katılmamış Türk hayatının olduğu gibi aktarıldığı eser olduğunu ifade eder. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Oğuz Türklerinin yaşam özelliklerini bulmak mümkündür.

Çocukların Türk kültür, gelenek ve göreneklerini, ahlakını, değerlerinin tanıtılıp öğretilmesinde Dede Korkut Hikâyeleri önemli bir eser olduğu düşünülmektedir. Bu hikâyelerde yer alan kahramanların taşıdığı olumlu özellikler, hikâyelerin içinde barındırdığı mesajlar değerler eğitimi bakımından bu hikâyelerin kullanımının doğru olacağı kanısını doğurmaktadır.

Değerleri günlük yaşamı içinde kullanan biz insanlar bunları gelecek nesillere aktarmakla sorumluyuz. Geleceğimizin mimarı olan çocuklara değerlerimizi eğitim sistemimizde yeni yeni yer bulan değerler eğitimi kavramıyla aktarmaktayız. Doğruluk, çalışkanlık, büyüklere saygı, küçüklere ve güçsüzlere yardım, dayanışma ve adil olma gibi değerler bütün insanlık tarihi boyunca her toplumda insanlar için önemsenen ve aranan nitelikler olmuştur. Sözü edilen bu niteliklerin genç kuşaklara aktararak erdemli birer yurttaş olmaları, büyük ölçüde kendileri için düzenlenecek değerler eğitimi ile mümkün olabilmektedir(Yalar, 2010).

Yapılan araştırmanın problemini değerler eğitimi oluşturmaktadır. Bu amaçla Türkçe Dersi Öğretim Programları ve Dede Korkut Hikâyeleri değerler doğrultusunda incelenmiştir. Türkçe dersi değer aktarımı bakımından önemli bir ders olması dolayısıyla değerleri içermesi bakımından incelenmesi durumunu ortaya koymuştur. Dede Korkut Hikâyeleri'nin günümüz çocukları ve gençleri tarafından çok okunup

bilinmediği düşünölen eserlerden biri olması, bu kitabın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilmesi, araştırmaya kaynak kitap seçilmiş ve bu nedenle eserin değerler eğitimi bakımından incelenmesi durumunu ortaya koymuştur.

1.2. Problem Cümlesi

Değerlerin Türkçe Dersi Öğretim Programlarındaki (1-5 ve 6,8) yeri nedir ve Dede Korkut Hikâyeleri'nin değerler eğitimi açısından önemi nedir?

1.2.1. Alt Problemler

1. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında (1-5 ve 6,8) belirlenen değerler nasıl yer almıştır?
2. Dede Korkut Hikâyeleri'nde belirlenen değerler nasıl yer almıştır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı belirlenen aile kurumuna ve birliğine önem verme, alçak gönüllölük, cesaret, cömertlik, dayanışma, fedakârlık, hoşgörü, iyi niyet- iyi dilekte bulunma, kanaatkârlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat, yardımseverlik değerlerinin Türkçe Dersi Öğretim Programlarında ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alıp almadığını belirlemektir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Değerlerin nesilden nesille aktarılmasında, kurum olarak okullara büyük görevler düşmektedir. Özellikle ilkokul değerlerin aktarımı açısından ilk basamak sayılabilir. Çocuk okula başlamasıyla birlikte bir topluluk içinde yaşamaya başlar. Topluluk içinde birey olmayı öğrenir. Böylece toplum kurallarıyla ve değer yargılarıyla tanışır. Çocuğun içinde bulunduğu toplumla uyum içinde yaşayabilmesi için toplumun değer

yargılarını bilmesi, bunları yaşaması ve yaşatmasıyla mümkündür. Türkçe dersinin değer aktarımı açısından önemli bir ders oluşu ve Dede Korkut Hikâyeleri'nin edebi metin içeriğinin zengin oluşu değerleri iletmesi bakımından incelenmesini gerekli kılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilecek bulgular günümüzde pek çok değer yitirilmesiyle ortaya çıkan sorunların nasıl üstesinden gelinebileceği konusunda, geçmiş ile günümüzü karşılaştırma sonucunda bireysel ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlayacağı, kaybedilen değerlerin kazandırılmasında edebi metinlerden yararlanmanın kalıcılığı artıracağı düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

1. Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan değerlerin belirlenen değerlerle uygunluk içerisinde olduğu varsayılmaktadır.
2. Değerlerin hedef kitleye edebi eserler yoluyla da kazandırılabilmesi varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu çalışmada Türkçe Dersi Öğretim Programları değerleri açısından bakımından incelenmiş; diğer yönleri araştırma dışında tutulmuştur Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki olaylar ve kahramanlar sadece değerler eğitimi açısından incelendi, kitabın biçimsel ve edebi özellikleri araştırma dışında tutuldu.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma konusu kapsamında kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar açıklanmıştır.

2.1. Değer Kavramı

Bu araştırmada kullanılan değer kavramı psikoloji, sosyoloji, eğitim bilimi, felsefe ve davranış bilimcilerin kullandığı anlamıyla kullanılmıştır. Değerler ile ilgili yapılmış çalışmaların geneli sosyal bilimciler tarafından ortaya konulmuştur. Bunun nedeni değer kavramının insanla olan ilişkisindedir.

İnsan sosyal bir varlıktır ve diğer insanlarla iç içe yaşamak zorundadır. Bu yaşantılar da belli kurallar çerçevesinde gelişmektedir. Bir arada yaşayan insanların sağlıklı iletişim kurabilmeleri için sosyal, ahlaki, siyasi, kültürel, düşünsel, örfi bazı kurallara uyması gerekir. İşte bu kurallar ya da normlar diyebileceğimiz durumda da karşımıza değer kavramı çıkmaktadır. Değerlerimiz ise kişinin içinde yaşadığı kültürün normlarını yansıtır. Bireyin düşünce yapısının oluşmasında değerler etkindir. Bir toplumun aynası sahip olduğu değerlerdir.

Bireyin kendisini, toplumun ise bireyi, kontrol etmesini sağlayan unsurların başında değerler gelmektedir. Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki statüsünün belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir altyapı oluşturabilir (Yazıcı, 2006, s.499).

İnsanı konu alan birçok disiplin vardır ve dolayısıyla insan yaşamıyla ilgili olan değer kavramı da bir çok disipline konu olmuştur. Bireysel ya da örgütsel değerler ve değer sistemleri, uzun yıllardan beri farklı pek çok disiplin tarafından incelenen temel araştırma konularından biri olmuştur (Sağnak,2004). Bu bakımından değer kavramının her disipline tanımı farklı farklı olmuştur. Sosyal bilimlerin özelliği gereği üzerinde görüş birliğine varılmış, herkesçe kabul edilen ortak bir değer tanımından söz etmek oldukça güçtür (Wiener ve Ehrlich,1960, akt. Dönmez ve Cömert, 2007).

Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet (Türk Dil Kurumu [TDK], 1988) olarak tanımlanmaktadır. Hökelekli (2011,

s.265) ise değer kavramını; “İnsanın kendine özgü yeteneklerinin, iyi ve olgun insan olma kapasitesinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan, hayatı geliştirip yücelten ve kişiliğimizin merkezinde yer alan manevi bir olgudur” diye tanımlar. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi değer kavramı insan olmayla ilgili özellikleri yansıtmaktadır. Hökeleki (2011)’e göre psikolojik açıdan değerler, davranışlarımıza rehberlik eder ve nasıl olmamız, nasıl davranmamız gerektiği hakkında bilgi vericidir.

Değerler, bireylerin kendileri ve başkalarıyla ilgili davranışlarına yön verip, davranış kılavuzu görevi yapmaktadır. Her birey kendisi için önemli sayılan değerler için çaba sarf etme olanağına sahiptir. Herkes sosyal çevresinde hangi davranışın daha geçerli olduğuna hangisinin geçersiz olduğuna ilişkin önceden belirlenmiş yerleşmiş değer yargıları ile karşılaşır. Bireyler toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler yoluyla “iyi” ve “kötüyü”, “doğru” ve “yanlış” ayırt ederek kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beil, 2003, ss.13-14, akt. Yalar, 2010).

Hökeleki (2011, s.266) “ Değerin kökü insanın ruh dünyasında, bedeni ile kültür dünyasında yer alır ve değerden bütünüyle yoksun, değerleri olmayan bir insan düşünülemez.” Her insanın bir değere sahip olması toplumsal açıdan düşünüldüğünde sosyal bir varlık olan insanın bir arada yaşama zorunluluğundan bizi ortak değerlere sahip olmaya iter.

Felsefe ise değer kavramına değişik açılardan bakar. Olgu bilincinden yola çıkarak özneyle ilişkilendirmiştir. Değeri bir ölçüt olarak değerlendirmiş ve olanla olmaması gereken ya da olumlu ve olumsuz bir şey olarak görmüştür. Değeri de kendi içinde Cevizci (2010)’ ye göre pragmatik değer, asli değer, yararçı değer, mantıksal değer, hazcı değer, estetik değer, dini değer, nesnelci değer, öznelci değer görüşleri diye değer kavramı gruplandırılmıştır. Akarsu (1987, s.49) değeri şöyle tanımlar: “Kişinin, isteyen, gereksinme duyan, erek koyan bir varlık olarak, nesne ile bağlantısında beliren şey.” Bu tanıma göre değerlerin kişiyle ve istekleriyle bağlantılı olduğu düşünülürse sayısının çok olabileceği düşünülür. Bunun dışında Akarsu (1987, s.49) değeri farklı görüşlere de ayırır : “ Değerler, biçimsel olarak: olumlu ve olumsuz, görelî ve salt, öznel ve nesnel değerler olarak ayrılırlar; içerik bakımından: nesne değerleri (hoş, yararlı, kullanışlı), mantıksal değerler (doğru), ahlaksal değerler (iyi), sanat değerleri (güzel) olarak ayrılırlar.” Felsefi açıdan değer kişiyi doğru olana, olumlu olana götürür ve toplum içinde ortak değer oluşumunu sağlar.

Sosyolojik açıdan değerler kişiye, gruba faydalı, istenilen ve beğenilen şeyler olarak tanımlanabilir. Marshall (1999)’a göre değerler bir toplumsal veri tipi olarak düşünüldüğünde güçlü, yarı kalıcı, birleştirici özellikleri vardır. Toplamları bir arada

tutan değer kavramının güçlü yönlerinin olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Sosyolojik açıdan değere baktığımızda karşımıza birleştirici özelliği çıkar ki bu özellik daima insan ilişkileri bakımından önemini korumuştur. Bu bakımdan değer kavramını günlük hayatımızda da kullanmalı ve bütünsellik özelliğinden yararlanmalıyız.

Ruhbilimsel yaklaşımlara göre değerleri ele aldığımızda, değerlerin tutumlarla bir arada kullanıldığı görülür. Hançerlioğlu (1993)'na göre nesnelere ve olayların bireysel ve kişisel önem taşıyan niteliğidir ve çoğu zaman bilinçsiz düzeyde kişinin davranışlarını ölçüt olarak da tanımlanabilir. Bunun yanında kişinin yaşantılarından oluşan değer algılarının varlığına da işaret etmektedir. Bireyin önemsedikleri ve ihtiyaçları onun için değerli bir başkası için değerli olmayabilir. Kişinin hayata bakışını ve aynı zamanda davranışlarını etkileyen ortak değerler bireylere kazandırılması gereken özelliklerdir. Geleceğimizin kurulmasında değerlerden yararlanılması bu açıdan önemlidir.

Sosyal bilimlerin konusu olan değer sosyal bilimler sözlüğüne göre farklı başlıklarda incelenir. Geleneksel, tarihsel, kültürel, dinsel gibi alt başlıklarla inceler. Ancak genel anlamıyla şöyle bir sonuç ortaya çıkar; bir şeyin işe yararlılığı, arzulanırlığı ve sevilir özelliği ayrıca yol göstericiliğinden bahsetmektedir. Demir ve Acar (2002,ss.91-92)'a göre "Kullanışlı ya da arzulanır olma, işe yararlık, aydınlatıcılık. Amaç veya araçlar hakkındaki inanç. İnsanların hayatın anlamı ve günlük yaşamın biçimlendirilmesinde yol gösterici ilke" tanımı yapılmaktadır. Yol gösterici özelliği açısından değer bireylere küçük yaşlarda kazandırılması gereken bir durumdur. Geleceğin inşası için de gereklidir. Toplum bireylerinin kendi içinde uyum içinde yaşaması için de değerlere ihtiyaç duyarız. Bu uyum her çağda ortak değerdir. Yaşama ve düşünme biçimlerinin değişmesiyle değer algıları da değişiklik gösterir.

Değer sistemi, zamanla uyumlu bir kararlılığa sahip değildir ve çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Bazı değerler ortadan kalkarken bazıları ortaya çıkabilir, zayıf olanlar daha güçlü, daha baskın hale gelebilir (Meek, 1965, akt. Dönmez ve Cömert, 2007).

Günümüzde geleneksel değerlerin yerini, toplumsal değişimin ve küreselleşmenin getirdiği bazı yeni değerler almaya başlamıştır. İtaatkârlık ve kanaatkârlık, artık eskisi kadar güçlü değerler değildir. İtaatkârlık değerinin önüne akılcılık ve sorgulamacılık, kanaatkârlığın önüne ise girişimcilik ve rekabet değerleri geçmiştir. Zaman ilerledikçe, şartlar ve gelişmeler değiştikçe insanlar da değişmektedir dolayısıyla

insanla anlam bulan değerler de değişmeye uğramaktadır(Aydın ve Gürler, 2012, ss.8-9).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi genel bir değer tanımından bahsetmek zordur. Değerler kişiye, topluma, duruma göre değişiklik göstermektedir. Kimisi için çok önemli olan bir değer bir başkası için önemi olmayan bir durumdur. Her disiplinin değer kavramına yaklaşımı farklıdır. Değer kavramını gereklilik bakımından önemli kılan bazı özellikleri vardır. Bu özellikler yukarıdaki tanım ve açıklamalara göre şöyle sıralanabilir:

- Farklı disiplinlerce tanımlanabilir.
- İnsanla ilgilidir.
- Bireylerin davranışlarına yön verir ve davranış kılavuzu görevi görür.
- Bireylerin "iyi" ve "kötüyü", "doğru" ve "yanlış" ayırt etmesine yardımcı olarak bir değer algısı oluşturmasını sağlar.
- Ortak değerlere sahip olan bireyler toplum içinde iletişimsel açıdan uyum içindedir.
- Bireyi olması gereken özelliklere götürür.
- Değerler birbirleriyle ilişkilidir.
- Soyutlardır.
- Davranışsal ve yaşantısal boyuttadır.
- Değerlerin toplumsal açıdan birleştirici özelliği vardır.
- Bireyin hayata bakışını etkiler.
- Öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.
- İnsanların hayatını anlamlı kılar.
- Sosyal kontrolü sağlar.
- Yol gösterici özelliği vardır.
- Toplumun oluşumunu sağlar.
- Geleceğin inşası için gereklidir.
- Zamanla değer algılarında değişmeler yaşanır.
- Kültürün devamlılığını sağlar.

2.1.1. Değer Kavramının İşlevi

Değerler geleceğe aktarılacak olan önemli miraslarımızdandır. Toplumsal bütünlük ve bireysel mutluluk değerlerin işlevlerindedir. Aydın ve Gürler (2012)'e göre birey,

toplum ve insanlığın devamı, gelişmesi değerlere ve değerlerin gerçekleştirilmesine bağlıdır. İnsanları bir arada tutan değerlerimizdir.

Toplumların birlik ve beraberliğini sağlamada kilit rol oynamaları değerlerin en önemli işlevlerinden biridir. Çünkü değerler insanları ortak bir noktada birleştirerek onlara birlikte yaşama imkânı sağlar. Aynı değerleri benimseyen insanlar çatışmaz; aksine benzer duygu ve düşüncelere sahip oldukları için aynı davranışları onaylar ya da yadırgarlar. Özellikle dayanışma, vatanseverlik, yardımlaşma, hoşgörü gibi değerler toplum içindeki ilişkilerin niteliğini yükseltir. Bu da toplumsal huzuru beraberinde getirir (Kumbasar, 2011, s. 22).

Şen (2007)'e göre Sosyal değerler belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sosyal sonuçlar literatürde sosyal değerlerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır.

Fichter'den aktarılan bu işlevler şunlardır:

1. Değerler, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini mümkün kılar. Bireyin çevresindekilerin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardım eder.
2. Değerler, kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddî kültür nesnelere üzerinde odaklar. Bu değerli nesne, her zaman birey veya grup içinde en iyi olmayabilir. Fakat o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.
3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yollarına, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışın adeta şemasını çizerler. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.
4. Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirilmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratırlar, cesaret verirler. Böylelikle de kişilerde çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin bir takım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.
5. Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlar.
6. Değerler, dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Sosyal bilimlerin kabullerinden biri de, grupların yüksek düzeyde bazı değerlerin paylaşılması amacıyla buluştuğudur. Kişiler aynı değeri güden kişilere doğru çekimlenirler. Ortak değerler sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir.

2.1.2. Değerler Eğitimi

Sosyal bilimciler, felsefeciler, psikologlardan sonra son yıllarda değerler, eğitim bilimcilerin de araştırmalarına konu olmuştur. Değerler eğitimi son zamanlarda önem kazanmaktadır. Bu önemli konu okullarımıza girmiş ve eğitimciler tarafından öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır.

(Slater akt. Keskin 2008, s.20) tarafından değerler eğitimi geniş bir bakış açısıyla şöyle tanımlanmıştır:

“Değerler eğitimi, manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçı-karşıtı eğitim; program ötesi temalar; özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak yaşam deneyimlerin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terimdir.”

Aydın ve Gürler (2012,s.16)'e göre “Değerler eğitimi, toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Toplum içinde yaşayan insanları değerler ve yasalar bir arada tutar.” Değerler her ne kadar yasalar gibi yazılı kurallar olmasa da toplumsal düzen için gerekli olan birleştirici güçtür. Toplumsal çözülmenin önüne geçmek için değerler eğitimi önemsenmelidir.

Değer eğitimi demokratik bir toplumun başarısı için temeldir. Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi ise, insanlara önce adil ve özgür bir toplum sağlanmalıdır. Kişi demokrasiyi anlamalı ve ahlaki boyutuyla hemfikir olmalıdır. Demokratik yönetimde insanlar, diğerinin haklarına saygı, kanunları kabul, kamu yaşamına gönüllü katılım ve toplumun iyiliği ile ilgilenmelidir (Lickona, 1992, akt. Uçar,2009).

Okullarımızda her türlü eğitim-öğretim faaliyetinde değerlere yer verilir. Çünkü eğitimde bireylere bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasının yanında toplumun değerlerinin gelecek nesillere aktarılması da söz konusudur.

Hökekleli (2011)' e göre son zamanlarda dünyada yaşanan hızlı değişimler yerleşik olan değerlerde sarsılmaya yol açmıştır ve dolayısıyla bireylerin sağlıklı gelişimi için değerler eğitimine ihtiyacımız vardır. Gelecek nesiller mirascımızdır. Onların iyi birer insan olarak yetişmeleri bireysel olarak onların mutluluğunu sağlamakla birlikte toplumsal olarak genel bir huzur ve mutluluktan bahsetmek için değerler eğitimi

gereklidir. Çünkü kişinin değerlere tek başına sahip olamayacağından yol gösterilmeye rehberlik edilmeye ihtiyacı vardır.

Değerler eğitiminde amaç çocuğun sadece akademik değil sosyal yönden de eğitilmesidir. Çocuklara ahlaki açıdan neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında bilgiler verilmelidir. Eğitim nasıl ailede başlar ve okulla devam ederse; değerler eğitimi de ailede başlar okulda devam eder.

"Artık okullarımızda akademik başarı kadar, çağdaş hayatın vazgeçilmezi haline gelen, dürüstlük, saygılı olma, ahlaki değerlere uyma, rahat iletişim kurma, insan ilişkilerine özen gösterme, nezaket kurallarına uyma, inisiyatif kullanma, iş disiplini, temizlik, düzen vb. kavramlarda ön plana çıkmaktadır. Birey bir bütün olarak ele alınmakta, insanı insan yapan özelliklerin değiştirilmesine çaba harcanmaktadır. (Aydın ve Gürler, 2012, s.46)

İşte okullarımızda yeni yeni yer bulan değerler eğitiminde öğretmenlere insanı insan yapan özelliklerin öğrencilere aktarılması görevi düşer. Bu değerlerin öğrenciye öğretilmesinde öğretmenlerin en büyük yardımcısı edebi metinlerdir.

2.1.3. Değerler Eğitimi ve Edebi Metin

Çocuk henüz okuma ve yazma bilmediği dönemler de bile kitaplarla tanışır ve hayatının geri kalan büyük bir kısmında kitaplarla iç içedir. Edebi metinlerin çoğunun konusu insan yaşamıdır ve değerler eğitimi de insani erdemleri konu alır. Edebi metinlerde insanın her türlü durumuna yer verilir; iyi ve kötü her hali kahramanların arayıcılığıyla okuyucuya aktarılır. Okuyucu da bu edebi eserlerle değerlerin davranışlara yansımaları ve sonuçlarını okur. Kendisine de bu kahramanları örnek alır. Yalçın ve Aktaş (2005)'a göre çocuk okuduğu kitaptaki kahramanların veya olayların etkisinde kalabilir veya onlarla özdeşleşebilmektedir. Bu bakımdan değerler eğitiminde metinlerden yararlanılırken dikkatli olunmalıdır. Yazarlar da eserlerinde özellikle çocuk edebiyatçıları erdemli insan özelliğini vurgulayarak değerlerin önemsendiğini göstermiştir.

Örneğin bir yazar toplumun ilerlemesine hizmet ederken, bazen iyiyi canlandırmak, bazen de kötüyü, toplumun ve insanların aksak yanlarını sergilemek biçiminde yerine getirir. Vereceği dersi yasa maddeleri ya da ders notları ezberletir gibi kuru kuruya değil, sezgi, yaşantı ve telkin yoluyla, estetik yolla verir. Bu yönüyle sanat, genel anlamda eğitimin bir organı ve aracıdır. (Kavcar, 1982, s.3)

Bir ulusun çocuk edebiyatına ait edebi eserleri, o ulusun oluşturmak istediği gelecek ile yakından ilgilidir. Çocuğa verilmek istenen pek çok olumlu duygu, davranış şekli ve toplumsal değer, edebî eserler aracılığıyla daha kalıcı olarak verilebilir (Erdal, 2009). Değerler eğitiminde kalıcılık için edebi eserler önemli yardımcılarıdır. Edebi eserler çocukları iyi birer birey olarak hayata hazırlayıcıdır. Yazarlar da edebiyatın değerleri kazandırmada etkili olduğu görüşündedir.

Bir toplumda ahlakın ilerlemesini, düzelmesini istiyor musunuz? O toplumda edebiyat, sanat merakını uyandırmaya, geliştirmeye çalışın. Çocuklara, gençlere şiirler, hikâyeler, romanlar okutturun, onları tiyatrolara, sinemalara gönderin. O hikâyelerin, romanların, oyunların insanlarıyla tanışsınlar, onların hayatlarını hayallerinde yaşasınlar, öğrensinler, onların içlerini böylece gerçekteki insanları da daha iyi anırlar. Çocuğunuz büyüyünce ne olacaksa olsun, küçükken siz ona edebiyatı sevdirmeye bakın, ilim, bilgi sonradan gelecektir, önce insanlığını kurmak, hayalini işletmek gerekir (Ataç, 1968,ss.141-142).

Nurullah Ataç'ın da ifade ettiği gibi önemli olan gelecek nesillerin yetiştirilmesinde, insanlığın daha da iyiye gitmesinde, özellikle de değerlerin çocuklara kazandırılmasında edebi eserler önemli bir yer tutar. Edebi eserlerin önemli özelliklerinden biri de eğitici oluşlarıdır. Yaşamda rehber konumunda olan bu eserler insanlara yol gösterici ve değer aktarıcı durumdadır.

Edebi eserlerin büyük bir bölümü insanları çeşitli bakımlardan eğitmek amacıyla yazılmıştır. Türk edebiyatında Yunus Emre birçok şiirini ve Risaletü'n-Nushiyye (Öğüt Kitabı) adlı eserini, Mevlana Mesnevi'sini, Namık Kemal tiyatro eserlerinin çoğunu, Ahmet Mithat romanlarını, Tevfik Fikret Haluk'un Defteri ve Şermin adlı eserlerini, Mehmet Akif Safahat'ını, Hüseyin Rahmi romanlarını ve daha pek çok şair ve yazar eserlerini hep insanlara nasıl yaşanılması, nelere değer verilmesi gerektiğini öğretmek amacıyla yazmışlardır (Kavcar, 1982, s.3).

Edebiyat okuyucuya edebi bir zevk verir. Verdiği bu zevkin yanında da öğreticilik boyutu vardır ve okuyucular üzerinde etkileyici bir rol üstlenir. Yaman, Taflan ve Çolak (2009)'a göre, yazı dilinin kalıcı olmasından dolayı yazılı edebi eserler, ait oldukları toplumlara özgü değerleri gelecek nesillere taşır.

Edebiyat eserleri insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli roller oynar. Kısacası edebi eserler hem bireysel hatatla, hem de sosyal hayatla ilgili olarak, iyiye, güzele ve doğruya yönelme yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir (Kavcar, 1982, s.s.6-7).

Sonuçta edebi eserler estetik bir zevk uyandırmanın yanında eğitcilik unsuru ve bunun yanında değerlerimizi gelecek nesillere aktarma unsuru da bulunmaktadır. Bu

eğitcilik ve gelecek nesillere aktarma unsurları göz önüne alınırsa değerler eğitimde edebi eserlerden yararlanılmasının uygun olabileceği durumu karşımıza çıkar.

2.1.4. Değerler Eğitimi ve Türkçe Öğretimi

Dil bir iletişim aracıdır. İletişimin gerçekleşmesi dille sağlanır ve dil öğretimi çocuğun dünyaya gelişiyle birlikte ailede başlar. Örgün eğitim kurumları olan okullarda ise ana dili öğretimi devam eder. Türkçe dersi dil becerilerinin gerçekleştirildiği bir derstir ve Türkçe Dersi Öğretim Programı (6,8) 'nda ise eğitimle dil arasındaki ilişki şu şekilde açıklanmıştır.

Dil edinimi ve eğitimi belli bir süreç içinde gelişir. Bireylerin öğrenmeye ve öğrendiklerini birleştirmeye olan doğal eğilimi, uygun yöntem ve teknikler kullanıldığında geliştirilebilir. İnsanın kendisini ve çevresindeki olayları anlamaya çalışırken kurduğu düşünce dünyası, kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkilerle biçimlenir. İnsan, kavramların bir dil bütünlüğü içinde kazandıkları değerlerle birlikte sosyalleşir ve dil yardımıyla öğrenme, öğrendiklerini uygulama, yorumlama gibi birtakım düşünme ve ifade etme faaliyetlerinde bulunur. Türkçe öğrenimi, anlama, yorumlama, iletişim kurma becerilerinin gelişmesine yönelik olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanları ile dil bilgisinden oluşur. Sözü geçen öğrenme alanları birbiriyle etkileşim hâlinde olduğundan bir bütünlük içinde ele alınmalıdır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006, s.2).

Çelikpazu ve Aktaş (2011)'a göre dilin önemi, ulusal ve evrensel değerlerle donatılmış, kendisiyle ve toplumla barışık bireylerin yetiştirilmesinde dilin önemi göz ardı edilemez ve dilin bir sistem olarak öğrencilere sezdirilmesinde ve beceriye dönüştürülmesinde Türkçe dersinin önemli bir rolü vardır.

21. yüzyılın yetiştirmeyi amaçladığı bireylerin taşıması gereken temel becerilerin başında milli, manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma; kişisel ve sosyal değerlere önem verme ve estetik zevk kazanma becerileri gelmektedir. Öğrencilerin söz konusu becerileri kazanmasında Türkçe derslerinin ayrı bir yeri vardır. Türkçe derslerinde, farklı edebi eserler aracılığıyla öğrencilerin konuşma, yazma, okuma ve dinleme becerileri geliştirilmesi hedeflenmekte ayrıca incelenen eserlerdeki değerler öğrencilere aktarılmaktadır (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009, s.108).

Metinlerin Türkçe öğretiminde yeri değerler eğitimi açısından önemlidir. Çünkü edebi eser yoluyla öğrenciye bir çok değer aktarımı yapılır. Kahramanların yaşayış tarzı, olaylar karşısında duruşu öğrenciye örnek teşkil edecek durumda olmalıdır.

Türkçe Öğretim Programındaki metin özelliklerine bakıldığında, değerlerin metinler içinde ne şekilde yer alması gerektiği üç madde ile

de olsa ifade edilmistir. Metinler, Türkçe eğitiminde sadece öğrencilere dil bilgisi kurallarını öğretmek ya da okuma alışkanlığı kazandırmak için değil, aynı zamanda değerleri öğretmek için de kullanılmaktadır(Şen, 2007, s.53).

Türkçe derslerinde edebi metinler kaynak olarak kullanılır ve edebi metinlerin değerleri gelecek nesillere aktarma işlevi düşünülürse Türkçe dersi değer aktarımı için önemli bir derstir.

2.2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler

Millî Eğitim Bakanlığının, 2003 yılında başlattığı program geliştirme faaliyetlerinin bir ürünü olarak, Türkçe dersi için İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar); İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar) oluşturulmuştur. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5.Sınıflar) 2005 yılında; İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar) 2006 yılında yayınlanmıştır. Ancak bu araştırmada en son yeniliklerle basılmış olan öğretim programlarına göre değerlendirme yapılacaktır. 1-5. sınıflar için Türkçe Dersi Öğretim Programı 2009 da, 6-8. sınıflar için Türkçe Dersi Öğretim Programı ise 2006 yılında basılmıştır.

Öğrencinin duygu, ahlak ve değer konusundaki bireysel ve sosyal gelişimini kapsayan duyuşsal eğitim farklı isimlerle yeni ilköğretim programlarında yer bulmuştur. Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda "programın değerleri" belirlenmiş, Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı'nda "tutum ve değer kazanımları" başlığı altında adalet, dürüstlük, sorumluluk sahibi olma ve özgüven gibi değerler verilmiş, Matematik Dersi Öğretim Programı'nda değer ve tutumlar, "duyuşsal özellikler ve öz yönetim yeterlilikleri" başlıkları altında işlenmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın da programın değerleri belirlenmiş ve değer öğretimine ilişkin açıklamalar verilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ise değer ve duyuşsal özelliklere ilişkin bir başlık bulunmamaktadır(Akbaş, 2008, ss.21-22).

Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları genel olarak değerlerle ilişkilidir. Her ne kadar değerlerin bire bir adı belirtilmemiş bile olsa dolaylı yoldan birey olmaktan yola çıkıp sonuçta toplumu oluşturacak öğrencilerin iyi birer vatandaş olması hedeflenmektedir. Bu da erdemli insan olmayı yani değerlerine sahip çıkan bireylerce gerçekleştirilecektir. Örnek olarak aşağıda genel amaçlardan bahsedilmiştir.

Madde 2.

Türk Millî Eğitiminin Genel Amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (Türkçe Dersi Öğretim Programı 1-5, 2009, s.7).

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında genel olarak açık açık değerlere yer verilmemiş örtülü olarak Genel Amaçlar bölümünde değerler yer almıştır. Aşağıda ise 1- 5 Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programında değerlerin yer alışı incelenmiştir.

2.2.1. Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı'nda Değerler

İlköğretim Türkçe Dersi (1-5 Sınıflar) Öğretim Programı'nda, değerlerin öğretimi ile ilgili bilgi ya da Türkçe dersinde öğretilmesi gereken değerlerin neler olduğuna ilişkin açık bir bilgiye yer verilmemiştir. Programda değer kavramıyla ilişkili ifadelerin geçtiği bölümler ise aşağıda belirtilmiştir.

Eğitim programların bilimsel gelişmelere ve günümüz eğitim yaklaşımlarına dayalı olarak geliştirilmeleri gerekmektedir. Bu anlayıştan hareketle hazırlanan Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı; Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanan, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, bilgiyi kullanabilen, üretebilen, girişimci, kişisel ve sosyal değerlere önem veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Türkçe Dersi

Öğretim Programı'nın hazırlanmasında; yapılandırıcı yaklaşım, çoklu zekâ yaklaşımı, öğrenci merkezli eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim, tematik sarmal ve beceri yaklaşımı gibi günümüz eğitim yaklaşım ve modelleri göz önünde bulundurulmuştur.

Değerler eğitimi açısından Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özelliklerine bakıldığında karşımıza şu madde çıkar :

Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, karar verme, metinler arası okuma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme gibi temel becerilere yer verilmiştir (MEB, 2009, s.11).

Bu özellikten de anlaşılacağı gibi öğretim programı hazırlanırken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanan bireylerin yanında sosyal değerlere önem veren bireyler olarak yetişmesi hedeflenmiştir. Türkçe öğretiminin amaçlarına bakıldığında ise aşağıdaki maddelerin değerlerle ilgili olduğu görülür:

Madde 5. Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek,

Madde 10. Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak,

Madde 11. Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,

Madde 12. Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak. (MEB, 2009, s.12)

Temel beceriler başlığı altında ise kişisel ve sosyal değerlere önem verme maddesi vardır ama bu kişisel ve sosyal değerlerin hangileri olduğu açıkça belirtilmemiştir.

Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı içerdiği öğrenme alanları ve kazanımlarla öğrencilerde aşağıdaki temel becerilerin gelişmesini sağlayacaktır. Bu programla ulaşılmaması beklenen temel beceriler;

- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma,
- Eleştirel düşünme,
- Yaratıcı düşünme,
- İletişim,
- Problem çözme,
- Araştırma,
- Bilgi teknolojilerini kullanma,
- Girişimcilik,
- Karar verme,
- Metinler arası okuma,

- Kişisel ve sosyal değerlere önem verme olarak sıralanmaktadır(MEB, 2009, s.13).

Bunun dışında konuşma öğrenme alanı ile ilgili kazanımlar bölümünde değerlerle ilgili şöyle bir madde vardır(MEB, 2009, s.101): “Görgü kurallarına ve değerlere (millî, manevi, kültürel, ahlaki, sosyal vb.) uygun konuşur.” Konuşma öğrenme alanıyla ilgili değerlere ilişkin böyle bir açıklama yer alırken diğer öğrenme alanlarında değerlerle ilgili bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Zorunlu temalar başlığı altında ‘Değerlerimiz’ başlıklı bir zorunlu tema belirlenmiş ve içerik olarak da şunlar yer almaktadır (MEB, 2009, s.143) : Türkçemiz, Türk kültürü (bayramlar ve törenler, türkü, halk oyunları, vatan, kahramanlık, bayrak vb.), Türk büyükleri (Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Velî, Yunus Emre, Mimar Sinan, Nasrettin Hoca vb.). Burada da görüldüğü gibi değerlerimiz belli bir adla adlandırılmamıştır.

Yine zorunlu temalar başlığı altında ‘ Birey ve Toplum’ temasına değinilmiş içerik olarak da değerlerle ilgili olarak şunlar yer almaktadır (MEB, 2009, s.143) : Duygular (mutluluk, sevgi, üzüntü...), beğeniler, büyümek, aile, ev, okul, misafir, engelliler, yaşlılar, demokrasi, dayanışma, barış, hoşgörü, kurallar vb. burada sosyal kimi değerlere değinilmiş fakat değer başlığı altında verilmemiştir.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenme alanlarının değinildiği bölümde ise değerlerle ilgili şöyle bir ifade geçmektedir (MEB, 2009, s.145): “Öğrenme alanları öğrencilerin dil, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerleri içermektedir.”

Metinlerde bulunması gereken özellikler belirtilirken (MEB, 2009, s.169)‘Metinler millî kültür ve değerlerimize uygun olmalıdır, Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere ve hukukun üstünlüğüne aykırı öğeler yer almamalıdır’ maddeleri karşımıza çıkmaktadır.

Programda, etkinlik örneklerinde kullanılan metinler aracılığı ile kişisel ve sosyal değerlere önem verme üzerinde durulmuştur. Başarıya Giden Yol, s. 281 ‘Örf ve âdetler insanlar arasında düzeni sağlamak için oluşmuştur. Huzur içinde yaşamamız, bu değerlere karşılıklı saygı göstermemize ve hoşgörülle bakmamıza bağlıdır. Metinlerin dışında etkinlik örneklerinde beceriler başlığı altında kişisel ve sosyal değerlere önem verme becerisi kazanmayla ilgili örnekler vardır. Etkinlik adları ve sayfa numaraları ise şunlardır: El Birliğiyle Şiir Yazalım, s.304; Şiir Yaz,

s.305; Oyun Yaz, s.307; Şiirlerle Cumhuriyet, s. 324; Milli Mücadele, s. 325; Cumhuriyet'in Kazandırdıkları, s. 330; İletişim Becerilerini Kazanıyorum, s.341.

2.2.2.Türkçe Dersi (6-8.Sınıflar) Öğretim Programında Değerler

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda, değerlerin öğretimi ile ilgili bilgi ya da Türkçe dersinde öğretilmesi gereken değerlerin neler olduğuna ilişkin açık bir bilgiye yer verilmemiştir. Programda değer kavramıyla ilişkili ifadelerin geçtiği bölümler ise aşağıda belirtilmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda, değerlerle ilgili olarak Genel Amaçları arasında şu maddeler vardır:

9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,
11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.(MEB, 2006, s.4)

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Ara Disiplin Alan Kazanımları başlıklı bölümde ise değerle ilgili şöyle bir ifade bulunmaktadır (MEB, 2006, s.54): 'Kendi değerlerini örneklerle ifade eder'.

Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler başlığı altında, metinlerin özellikleri belirtilmiş ve metinlerde değerlerle ilgili şu maddeler bulunmaktadır (MEB, 2006, s.56):

2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

3. Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler başlığı altında değerlerle ilgili olan ifadeler ise şunlardır:

2. Millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
4. Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. İnsan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır. (MEB, 2006, s.57)

Etkinlik örneklerinde beceriler başlığı altında kişisel ve sosyal değerlere önem verme becerisi kazanmayla ilgili örnekler vardır. Etkinlik adları ve sayfa numaraları ise şunlardır: Maymun Gözünü Açtı, s. 89; Geçmişe Yolculuk, s.152.

Yukarıda paylaşılan bilgilerden de anlaşılacağı gibi Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerlere yer verilmiştir, fakat bu değerlerin neler olduğu açık bir şekilde belirtilmemiştir. Değerler, ayrı başlıklar altında ele alınmamıştır.

2.3. Dede Korkut Kimdir?

Ergin (1989) Dede Korkut adının geçtiği en eski tarihi kaynağın İlhanlı veziri Reşüdidin'in 1305 yılında bir heyetle yazdığı 'Camiü't Tevarih' olduğunu söyler. Bunun dışında Ebulgazi Bahadır Han'ın 1660 tarihinde yazdığı 'Şecere-i Terakime' adlı eserde Dede Korkut'tan büyük kumandan diye bahsetmiştir.

Dede Korkut hikâyelerine ismini veren aynı zamanda hikâyelerin anlatıcısı olduğu düşünülen şahsiyet Dede Korkut'un kendisidir; ancak Dede Korkut'un kim olduğuyla

ilgili bilgiler sınırlıdır. Dede Korkut hakkında en geniş bilgiye Dede Korkut kitabının giriş bölümünden ulaşılır.

“Resul aleyhisselam zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata dirler bir er koptı. Oğuz’un ol kişi tamam bilişiyidi. Ne dirse olur idi. Gayıbdan dürlü haber söyler idi. Hak Ta’ala onun könlüne ilham ider idi. Korkut Ata ayıtdı: Ahır zamanda hanlık girü Kayı’ya dege kimsene ellerinden almaya ahır zaman olup kıyamət kopınça. Bu didügi “Osman neslidür, işde sürilüp gide yorır. Ve dahi niçe buna benzer söz söyledi. Korkut Ata Oğuz Kavminun müşkilini hal iderdi. Her neki buyursa kabul iderler idi. Sözin tutup tamam iderler idi” (Ergin,1971,s.1).

Bu bilgiler ışığında Dede Korkut ile ilgili şunları söyleyebiliriz. Dede Korkut Oğuzların Bayat boyundandır. Hz. Muhammed zamanına yakın bir zamanda yaşamıştır ve Oğuzlar için önemli bir şahsiyettir. O ne derse dediği yapılan kişidir. Allah ile gönül bağı olduğu için, o gaipden sesler duyan, kâhin kişidir. Hükümdarlığın Kayı boyundan olan Osmanlı hanedanlığına geçeceğini ve Osmanlı Hükümdarlığının kıyamete kadar süreceğini önceden söylemiş, bilmiştir. O sayılan, sevilen bir insandır. Oğuzların her konudaki sıkıntısını bilen akıl hocasıdır.

Dede Korkut sıradan insanlardan, devlet adamlarına kadar herkesin saydığı ve danıştığı bilgedir, öğüt vericidir. Bilgeliği eğitici, öğretici ve tenkit edicidir. Onun bu kişiliği tarih ve toplum yaşantısından gelmektedir. Geçmiş Alplerin başından gecen olayları anlatır ve öğüt verir (Çatal, 2009, s. 60).

Rivayete göre Korkut doğduğu zaman onun çevresindekiler belirli bir şekli olmayan ama insana benzeyen bir torba görmüşler. Bir bebek doğurduğunu düşünen annesi bu dilsiz torbayı almış ve derisini yüzmüş. Sonra sesler çıkaran bir insan çıkmış ortaya. Annesi onu emzirmeye başlamış çocuk da ağlamaya başlamış. Bu durumdan önceleri “korkmuş” olan insanlar yavaş yavaş çadıra yanaşıp bu çocuğa “Kurkud” isminin verilmesini istemişler.

Uyumaz (2012)’a göre Dede Korkut’un kopuzuyla ilgili yapılan bir çalışmada, Dede Korkut kopuz çalan bir ozandır. Hikâyelerinin tamamında kopuzuyla birlikte çalıp söylediği sözlerde Oğuzlara dolayısıyla da okuyuculara mesaj verir. Genellikle Dede Korkut’un kopuzu ile ilgili şöyle bir bilgiyle karşılaşılır: Anlatıya göre Dede Korkut güzel bir müzik aleti yaparak onu halka armağan etmek ister. Halkın dertlerine, sıkıntılarına derman olacak bir aletin nasıl olması gerektiğini uzun yıllar düşünür. Böyle bir saz yapabilmek için birçok deneme yapan Korkut Ata bu denemeleri sonucunda değişik birçok müzik aleti yapar ama tam istediği gibi olmaz. Bir gün

aklına kopuz yapmak gelir. Bunun için birçok ağaç yontan Korkut Ata sonunda yorulur. Bu sırada şeytanlar Dede Korkut'un bu halini görüp başına üşüşürler ve ondan kopuzu kendilerine göstermelerini isterler. Ancak Dede Korkut şeytanlara yaptığı kopuzu göstermez. Şeytanların bu konudaki ısrarlarının nedeninin merak eden Dede Korkut onların peşine düşer ve konuşmalarını dinler. Şeytanlar "Korkut Ata ilginç bir alet yapmaya başladı, fakat bu işten bir sonuç çıkaramadı. Eğer o kopuzu domuzun sürtüdüğü kavruk yabani iğde ağacından yontsa, tahta bir kâse yapsa, kâseyi devenin baş derisiyle kaplasa, sonra kişneyen atın kuyruğundan aldığı telleri taksa, ondan sonra da çölde ya da dağda yetişen kötü kokulu ince, uzun bitkinin özünden sürse, bir de kurutulmuş kabaktan bir köprü yapsa dünyada bulunmayan bir alet yapmış olur, demişler. Bunu duyan Korkut Ata tarife göre bir alet yapar ve ortaya "kopuz" çıkar Böylece kopuzu icat eden Dede Korkut kopuzun piri olur (Dönmez, 2009,s.416)

P.S.S.Spridonof'un anlatısını Gökyay (2004) şöyle özetler: Dede Korkut'un hastalara karşı karşılıksız yaptığı yardımlar Allah katında çok makbule geçmiş ve bir gün Korkut uykuda iken Allah ona "sen ölümü kendin arzu etmedikçe ölmeyeceksin" demiş. O günden sonra Korkut hiç ölümü aklına getirmemiş ve ölümü için dua etmemiş. Ancak bir gün bir boğayı kovalarken yorulmuş ve şöyle demiş." Eğer yorulmazsam ve ölmezsem o boğayı yakalım'. Bunu der demez küçük boğa yanına gelmiş. Ancak Dede Korkut yaptığı hatayı anlamış. İstemedi ölümü düşünmüş. Bu hatasını nasıl düzeltebileceğini düşünmüş. Ölüm korkusu iyice sarmış Dede Korkut'u ve yaşadığı yeri değiştirmeye karar vermiş. Dünyanın bir ucuna giderse ölümün onu orada bulamayacağını düşünmüş ve uzak bir ülkeye gitmiş. Orada insanların çukur kazdıklarını ve bu çukuru da kendisi için kazdıklarını görünce oradan da kaçmış. Ancak gittiği her yerde aynı durumla karşılaşınca eski çadırına geri dönüp kaderini beklemeye başlamış. Sonra seccadesini alıp bir nehrin üzerine örtmüş. İlahi güçle bu seccade batmamış, akıntıya uyup nehir üzerinde süzölmüş. Dede Korkut ölümün kendisini burada bulamayacağına inanmış. Allah da ona bir lütufta daha bulunarak çadırını ve ailesini bu seccadenin üzerine taşımasını sağlamış. Dede Korkut burada durmadan dua edip ölüme karşı ayetler okumuş ama sonunda uykusuna yenik düşmüş. Bu sırada Kayrak Yılanı olarak bilinen küçük bir yılan seccadeye çıkmış ve Korkut'u sokmuş. Ölümle tanışan Dede Korkut kopuzuyla beraber nehrin sağ kıyısına gömülmüş.

Dede Korkut'un ölmediği ile ilgili halk arasında bir inanç vardır. Kazakların ilahilerinde bu durum şöyle geçer ;

Ölü disem ölü imes

Tiri disem tiri imes

Ata Korkut Evliya

Şeklinde bir anlatı vardır. A.Tumansky'un ise "Korkud'a mezar kazman" şeklinde bir Türkmen atasözünden bahsettiğini belirten Gökyay (2004) , Korkut'un halk arasında ölmediği ve mezar kazılmaması gerektiği anlatılır.

Sonuç olarak Dede Korkut: Hikâyelerin başkahramanıdır. Bilge kişiliği ile Oğuz boylarına örnek olmuştur. Bütün problemlerin çözümleridir. İlahi güçlerle bezenmiştir, akıl danışılan, ad koyan lider konumundadır; ayrıca Anadolu halkı için de kutsal sayılmış, sevilen sayılan kişi olmuştur. Kazakların ilahisinde olduğu gibi insanlar değer verdiği şahsiyetlerin ölmediğine inanır. Aynı zamanda ozandır, hikâyelerin sonlarında kopuzunu çalıp öğüt veren kişidir ve hikâyeleri dua diyebileceğimiz sözlerle, iyi niyet ve dileklerle bitirir.

Uyumaz (2012)'a göre Dede Korkut şöyle tanımlanmıştır.

- Gelecekte haberler veren ermiş bir kişi,
- Çocuklara ad koyan ulu bir bilge,
- Savaşlarda taktik veren iyi bir rehber,
- Hastalara şifa dağıtan iyi bir hekim,
- Çok iyi kopuz çalan güçlü bir ozan,
- Duası kabul edilen iyi bir din adamı,
- Öğüt verici bir öğretmen,
- Olayları ustalıklarla anlatan güçlü bir edebiyatçı,
- Halkın dertlerini dinleyen ve çözümler üreten iyi bir psikologdur.

2.3.1. Dede Korkut Kitabı Ve Hikâyelerin Özellikleri

Dede Korkut kitabında toplam 12 hikâye vardır. Her hikâyede bir Oğuz beyinin macerasına yer verilmiştir. Bu boyların inançları, yaşayışları, çocuklarına isim konulması, aile yapısı, çocuklarını evlendirmeleri, savaşları, kardeşlikleri, av

hikâyeleri gibi konular işlenmiştir. Bu bakımdan Dede Korkut Hikâyeleri Oğuz Boylarının sosyal yaşamları hakkında bilgi vermektedir diyebiliriz.

Gökyay (2005) Dede Korkut Hikâyeleri Türk dilinin ve edebiyatının, Türklerin adetlerinin, geleneklerinin, göreneklerinin, ahlak yapısının, törelerinin, yiğitliklerinin kısaca öz Türk yaşantısının anlatıldığı bir eserdir. Dede Korkut Hikâyelerinin anlatıcısı da yazarı da yaratıcı da doğrudan Türk milletidir.

Dede Korkut Hikâyelerinin oluşumu, iki tarihi ve coğrafi alana bağlanmaktadır. Birinci tarihi dönem ve coğrafi alan; Oğuzların Sir Derya boylarında, komşuları olan Peçenek ve Kıpçaklar' la yaptıkları mücadelelerdir. İkinci tarihi dönem ve coğrafi bölge ise, Oğuzların 11. Yüzyıldan itibaren göç ettikleri Ön Asya ve Doğu Anadolu'daki Rum, Gürcü ve Abazalarla olan mücadelelerdir. Hikâyelerde geçen bir takım olayların Oğuzların eski dönemlerinde, Oğuz Kağan destanına ait olduğunu görüyoruz. Bu olaylar değişik coğrafyalarda, değişik kahramanlarla birleştirilerek, sözlü gelenekle destansı bir anlatımla hikâyeleştirilmiştir. Hikâyelerdeki eski ve yeni olaylar kaynaşmış olduğundan, anlatılan bir olayın hangi tarihi olaydan doğduğunu belirlemek zordur. Ancak Dede Korkut hikâyeleri tarihi bir belge olarak değil de eski Türklerin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşayışlarını anlatan zengin bir hazine olarak bakmak gerekir (Aslan, 2010, s. 50).

Dede Korkut Hikâyeleri Oğuzların hanı olan Bayındır Hana bağlı İç Oğuz ve Dış Oğuz beylerin aralarındaki mücadelenin anlatımıdır. Bu mücadelelerle Türk yaşamı, örf ve adetleri, savaşmaktaki ustalıkları, birbirleriyle olan ilişkileri Türk ahlakı ve değerleri çerçevesinde okuyucuya sunulmuştur.

Kitabın girişi Dede Korkut'u tanıtım için yazılmış olup iki bölümden oluşur. Birinci bölüm Dede Korkut'u tanıtan kısımdır. Besmeleden hemen sonra başlayan bu bölümde Peygamber zamanına yakın bir zamanda Bayat boyundan Korkut Ata adında bir erin ortaya çıktığı, bu Korkut Ata'nın Oğuz kavminin müşküllerini çözen ve gaipden türlü haberler veren bir kimse olduğu bildiriliyor ve onun hanlığın, sonunda Kayılara gececeğini söylemiş olduğuna işaret edilerek Korkut Ata'nın bununla Osmanlıları kast etmiş olduğu belirtiliyor.

Girişin bu kısa tanıtımdan sonra gelen ikinci bölüm ise Dede Korkut'un ağzından sözlerine ayrılmıştır. Yine ikiye ayırabileceğimiz bu bölümde ilk önce Dede Korkut'un söylemiş olduğu karşılaştırmalar sıralanmakta, sonra da kadınların dört özelliğinden bahseden sözleri gelmektedir.

Hikâyelerde Dede Korkut tarafından dersler verilmiş, kahramanların başından geçen olaylarla halk bilgilendirilmek istenmiştir. Bunun yanı sıra tarihi olaylar da anlatılmıştır.

Dede Korkut hikâyelerinde kahramanlar, iyiliğin ve doğruluğun temsilcileridir. Daima mertliklerini ortaya koymuş üstün cesaretleriyle örnek kişilik olmuşlardır. Yalancılık gibi özellikleri bulunmaz, hatta bu özellikteki kişiler cezalandırılır. Yardımsever kişilikleriyle düşkünlere yardım ederler, anaya, babaya, ataya saygı ve sevgi bunların yanında aile birliğine verilen değer dikkati çeker. Birlik ve beraberliği savunur, kahramanlıklar ortaya koyulurken dürüstlükten ödün verilmez. Bunun yanında Türk örf ve adetlerinin konu edinildiği hikâyelerde kız alıp verme, çocuklara ad koyma, avcılık, kadına verilen değer, düğün, başlık konusu, rüya yorumu, ülkesine sahip çıkmak, gibi temalara da değinilmiştir.

Türk dilinin en güzel ve en dikkate değer eserlerinden biri olan Dede Korkut Kitabı bir buçuk asra yakın zamandan beri bilinmektedir. Eserin varlığı Dresden nüshasının ortaya çıkmasıyla anlaşılmış ve o dönemden beri araştırmalara konu olmuştur. Esere duyulan ilgi tam metnin neşrinden sonra daha da artmıştır. Bu değerli kitap 1916 yılında Kilisli Rifat tarafından neşredilmiş daha sonra 1938'de Orhan Şaik Gökyay tarafından neşredilmiştir. Ancak bu iki çalışma da kitabın asıl nüshasına değil bozuk bir kopyasına dayanmaktadır (Ergin,1989,s.59).

Dede Korkut kitabının bilinen iki yazma nüshası vardır. Birisi Dresten Kral Kütüphanesinde, diğeri Vatikan Kütüphanesinde bulunmaktadır.

a.Dresden Yazması: Dresden nüshasını Almanya'daki Kral Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Kitabı burada ilk defa gören ve kayda alan Alman araştırmacı Jacop Reyşke'dir. Arap araştırmaları uzmanı olan Reyşke kitabı burada görmüş ancak konunun uzmanı olmadığı için eseri 1512'de ölen Osmanlı şehzadelerinden Korkud ile ilgili bir yazma gibi kaynaklara geçirilmiştir.

Ergin'in 1989 çalışmalarına göre Dresten Kral Kütüphanesinin Fleischer katoloğunda 86 numarada kayıtlı bulunan nüshanın kapağında ' Kitab-ı Dedem Korkut Ala Lisan-ı Taife-i Oğuzan ' adı bulunmaktadır. Dresten nüshasında bir girişle aşağıdaki sırayla 12 hikâye bulunmaktadır.

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu
2. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy
3. Kam Püreninin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu
4. Kazan Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy

5. Duha Koca Oğlı Deli Dumrul Boyu
6. Kazalık Kaca Oğlı Yigenek Boyı
7. Kanlı Koca Oğlı Kanturalı Boyu
8. Basat'ın Depegözü Öldürdüğü Boy
9. Begil Oğlu Emren Boyı
10. Uşun Koca Oğlı Segrek Boy
11. Salur Kazan Tutsak Olup Oğlı Uraz Çıkardığı Boy
12. İç Oğuz'a Taş Oğuz'un Asi Olup Beyrek'in Öldiği Boy

b.Vatikan Yazması: Ergin'in 1989' da yayınlanan çalışmasına göre Vatikan kütütüphanesinin Türkçe yazmalar bölümünde 102 numarada kayıtlı bulunan yazma nüshayı ilk defa bulup ' Kitab-ı Dede Korkut, Esratto Dalla Rivista Degli Studio Orientali, C.XXV. 1850' adıyla tanıtan Ettore Ross i'dir. Bu yazmada ise aşığıdaki sırayla 6 hikâye bulunmaktadır:

1. Hikâyet-İ Han Oğlu Boğaç Han
2. Hikâyet-İ Bamsı Beyrek Boz Atlu
3. Hikâyet-İ Salur Kazan'ın Evi Yamalanduğıdır.
4. Hikâyet-İ Kazan Begün Oğlı Uruz Han Dutsak Öldüğüdür
5. Hikâyet-İ Kazılık Koca Oğlı Yegenek Beg
6. Hikâyet-İ Taş Oğuz'a Asi Olup Beyrek Vefatı

Dede Korkut'un ilk bulunan nüshası Dresten nüshasıdır. Bu yazmanın 12 hikâyeden oluşan tam nüsha olması nedeniyle Dede Korkut Hikâyeleri üzerine yapılan çalışmaların çoğunda bu nüshanın esas alındığı görülmüştür. Dresten yazmasının Vatikan yazmasından daha eski olduğu anlaşılmaktadır. Bu nüshaların bilim dünyasına tanıtılmasından sonra Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili çalışmalar ağırlık kazanmıştır.

Aslan (2010) Kilisli Muallim Rifat 1916 yılında Dede Korkut'un, Von Diez tarafından Dresten yazmasından kopya edilerek Berlin Krallık Kütüphanesine bırakılan Berlin yazmasını 'Kitâb-ı Dedem Korkud 'Alâ Lisân-ı Tâ'ife-i Oğuzhân' adıyla yayınlamıştır. Dede Korkut kitabını latin harfleriyle Türkiye'de ilk defa yayınlayan Orhan Şaik Gökyay olmuştur. Gökyay 1973 yılında ' Dedem Korkut'un Kitabı' adıyla çalışmasını yayınlamıştır.

2.3.2. Dede Korkut Hikâyelerinin Değerler Eğitiminde Kullanılması

Hikâyeler eski zamanlarda yaşanmış, söylenmiş ve kaleme alınmış olmasına rağmen anlaşılır bir dile sahiptir. Bu bakımdan değer kazandırmada öğrencilerin anlayabileceği bir dille yazılmıştır.

Hikâyelerin dili oldukça sadedir. 16. yüzyılın başında yazıya geçirildiği halde arı bir Türkçeye sahiptir. Az sayıda Arapça kökenli kelime de vardır. Orhan Şaik Gökyay ve Muharrem Ergin'in Latin harfleri ile yayınladıkları kitaplar ilköğretim öğrencilerinin anlayabileceği kadar sade ve basit cümle yapısına sahiptir. Hikâyeler çoğunlukla manzum ve ahenkli bir şekilde anlatılır. Şiirlerin bir kısmı kafiyeli olmasa da kulağa hoş gelen bir söyleyiş tarzı vardır. Kitapta yaklaşık 8.000 farklı sözcük ve deyim bulunmaktadır. Cümleler kısa ve yalındır(Çatal, 2009, s.61).

Dede Korkut Hikâyeleri'nin içeriğinde Türk toplumuna özgü birçok değer yatmaktadır. Türk toplumunun savaşları ve barışları ile birlikte, aile ve eğitim yapısıyla üstün ahlak ve karakter sağlamlığıyla dikkati çeker. Türk milletiyle özdeşleşmiş olan doğruluk, sözünde durmak, aile birliğine önem vermek, güvenilir kişi olmak, kişiler arası ilişkiler de güvenilirlik, adalet sahibi olmak, saygı, sevgi gibi değerler hikâyelerin ana temasını oluşturmaktadır.

Örneğin Dede Korkut Hikâyeleri 'nde aile yapısı çok sağlam ve kuvvetlidir. Tek eşlilik esastır; fakat sadece Beyrek'in tutsaklığını son bulduran kadınla evlenmesi iki eşliliğe örnektir. Kadınlar her hikâyede saygın karakterlerdir. Kadınlar zaman zaman kocalarının akıl danıştığı kişilerdir. Kadına güzel sözler söylenir, hitaplarla değeri ortaya konulur.

Kadına büyük itibar edilmektedir. Toplumda en yüksek mevki kadına aittir. Şehvetin izine rastlanmaz. Ana- baba- çocuktan kurulu Türk ailesinde bunların birbirleriyle ilişkilerinde sonsuz bir sevgi ve şefkatin; ölümler karşısında gevşemeyen, aksine bir kat daha düğümlenen bağlılığın; en ağır ve güç tecrübelerden geçmiş bir sadakatin; şeref ve namus anlayışının göz kamaştırdığını görürüz(Gökyay, 2005, s.17).

Hele ki çocuksuz olmak kişinin toplumdaki yerini bile değiştirir. Çocuk sahibi olanlarla olmayanlar bir tutulmaz. Aile olmak bunun yanında çocuk sahibi olmak kişiye itibar kazandırır.

Dede Korkut kitabında, Boğaç Han hikâyesinde, Bayındır Han'ın yılda bir toy edüp Oğuz beylerini konukladığı sırada oğlu olanı ağ otağa, kızı olanı kızıl otağa, oğlu, kızı olmayanı kara otağa kondurun; kara keçeyi altına döşeyin, kara koyun

yahnısından önüne getirin deye verdiği buyruktan anlıyoruz ki ağ otağ en şereflî, en itibarlı kişi içindir (Gökyay, 2005).

Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanların çoğu gençtir ve kesinlikle bir yiğitlik göstermesi sonucu adları verilmektedir. Örneğin Dirse Han oğlu bir boğayı öldürür ve Dede Korkut tarafından o gence 'Boğaç' ismi verilir ve Boğaç şan, şeref, mal ve yüksek rütbe ile ödüllendirilir. Hikâyelerin çoğunda gençlere önem verilir ve onların başarısı üzerinde durulur. Kahramanların sadece beden gücüyle edindiği başarılarından değil onların ailesine, milletine, atalarına bağlılığı, cesareti ve çalışkanlığı üzerinde de durulmaktadır. Yaşam göçebelîğe ve savaşçılığa dayandığı için cesaret değerî de bolca kullanılmıştır. Ana, baba, kardeş, yurt, eş, tabiat, hayvan sevgisi baskın biçimde görülen başka bir değerdir.

Dede Korkut Hikâyelerinde özellikle göçebe Oğuz Türklerinin düşmanlara karşı üstünlüğu, birliğe olan inançlarından doğan kuvvetlerinden gelmektedir. Korkut Ata olarak sayđı gören Dede Korkut hikâyeleri yaşlı ve bilginlere de değer verildiğinin göstergesidir. Bugün ise çocuklarımız ve gençlerimizin bu hikâyelerden alacağı ders ve değer çoktur. Kişiler arasında sayđı, sevgi, karşılıklı hoşgörü ve adalet bu derslerin ve değerlerin başında gelir. Dede Korkut, hikâyelerin en büyük örnek şahsiyetidir. Bunun dışında çocuklarımız ve gençlerimizin davranış, söz ve tavır bakımından örnek alacağı kahramanlar ise Bayındır Han, Kazan Han, Bamsı Beyrek, Boğaç Han, Selcen Hatun, Seğrek ve diğerleri toplumda olması gereken örnek insan özelliklerini temsil etmektedirler. Bu kahramanlar başlarına ne gelirse gelsin değerlerinden asla vazgeçmeyen karakterlerdir.

Çocukları evlendirmek önemli bir iştir. Oğula babası tarafından nasıl bir kızla evlenmek istediği sorulur ve isteği doğrultusunda kız aranır. Kız istemekte önemlidir zorda kalınan durumlarda Dede Korkut kız istemeye gönderilir. Düğünler de değerlerimiz doğrultusunda gerçekleştirilir, misafirperver olan Oğuz beyleri kırk gün kırk gece düğün yapar, konuklar yedirilip içirilir, en güzel şekilde ağırlanır.

Kültür aktarımı ve değer öğretimi ağısından halk edebiyatı ürünlerinden yararlanılmalıdır. Kendi köklerimizden oluşan ve Türk örf ve adetlerine uygun eserlerin kaynak olarak sečilmesi bu öğretimi kolaylaştırır. Çocuklarımız ve gençlerimiz başka kültürlerin kahramanlarıyla büyürken kendi öz değerlerinin bilincine varamamakta ve öz kültüründen uzaklaşmaktadır (Aslan, 2010).

Aydın ve Gürler (2012)'in birlikte hazırladıkları kitapta değerler eğitiminde kullanılabilecek bir çok kaynağa değinilmiş; ayrıca 100 temel eserden değerler eğitimine yönelik kaynaklar bölümünde Dede Korkut Hikâyeleri kaynak kitap olarak ilk sırada gösterilmiştir.

İşte Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanlarla çocuklarımıza ve gençlerimize değerlerin öğretimi ve kahramanların hikâyelerde duruşu ve tavrı bakımından çocuklarımız ve gençlerimize örnek olabileceğinden önemli bir eserdir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, araştırma konusuna ilişkin yapılan bazı çalışmalara yer verilmektedir.

2.4.1. Dede Korkut ile İlgili Araştırmalar

2004 yılında Yalçın ve Şengül tarafından yayınlanan "Dede Korkut Hikâyeleri'nin Çocuk Eğitimi Açısından Öne Sürdüğü Değerler Ve Ortaya Çıkarmak İstedığı Tip Üzerine Bir Değerlendirme" isimli makalelerinde Dede Korkut Hikâyelerinde evrensel anlamda verilen mesajların, çocuk eğitimi açısından önemi aktarılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde aile, toplum ve çocuk ekseninde eğitim için öne sürülen birçok değer varlığı tespit edilmiş ve çocuk eğitimi açısından hikâyelerin taşıdığı mesajları, şu eksenler içerisinde değerlendirmişlerdir: A) Aile ve Toplumun Çocuğa Bakış Eksenini B) Çocuğun, Aile ve Topluma Bakış Eksenini C) Çocuğun İç Dünyasında Oluşturduğu Bilinç Eksenini. Araştırmanın sonucunda Dede Korkut Hikâyelerinin Türklerin töre kitabı olması özelliği üzerinde durularak içindeki hikâyelerin çocuk eğitiminin örf ve adetlerimizi yansıtması bakımından uygunluğu sonucuna varılmıştır.

2008 yılında Özcan tarafından yayınlanan "Halk Edebiyatı Metinlerinin Çocuk Edebiyatına Kaynak Olması ve Örnekleme Olarak Dede Korkut Hikâyeleri" isimli makalesinde yazar eğitimde edebi metinlerden yararlanılması üzerinde durmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri, çocukların ilgisini çekecek özelliklere sahip olması bakımından uygun her yaş grubuna göre çocuk edebiyatında kullanılabilecek nitelikte bir eser olduğu kanaatine varılmıştır.

2009 yılında Güney tarafından hazırlanan “Drama Tekniklerinin İlköğretim 4 ve 5. Sınıflarda Kullanımı (Dede Korkut Hikâyeleri Örneği) ” isimli yüksek lisans tezinde ilköğretim 4 ve 5. sınıflarda drama tekniklerinin kullanımını incelemiş, Dede Korkut Hikâyelerinin drama teknikleri doğrultusunda kullanımı araştırılmıştır. Yapılan çalışmada, Dede Korkut Hikâyeleri drama tekniklerinde kullanılarak, öneri etkinlik plan örnekleri tez içerisinde yer almıştır. Bu plan örnekleri, Erzurum merkez ilköğretim okullarından dokuz ilköğretim okulunda uygulanmış ilköğretim 4 ve 5. sınıflarda drama tekniklerinin kullanımında, Dede Korkut Hikâyelerinden kolaylıkla yararlanıldığı ve istenilen kazanımların drama teknikleriyle gerçekleştiği kanısına varılmıştır.

2009 yılında Çatal tarafından hazırlanan “ İlköğretim Türkçe Derslerinde Dede Korkut Hikâyeleri'nin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde Dede Korkut Hikâyeleri arasından çocukların ilgi ve seviyelerine uygun üç metin seçilmiş onların seviyesine göre yeniden tertip edilmiştir. Düzenlenen metinlerden yararlanarak kelime kazanımı, anlama, anlatma, dilbilgisi, atasözü ve deyim öğretimi konularını içeren etkinlikler hazırlanmıştır. Hikâyeler hem okumaya, derslerde işlenmeye uygunluğu, hem de kültürel niteliklerimizin tanıtılmasına ve kavratılmasına yardımcı olabileceği sonucuna varılmıştır.

2011 yılında Özbay ve Tayşi tarafından yayınlanan “Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi” isimli makalelerinde Dede Korkut Kitabındaki 12 hikâyeyi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan yirmi değeri göz önünde bulundurarak incelenmiş, hikâyelerdeki değer unsurlarını sınıflandırıp bunların Türkçe öğretimindeki önemini ortaya koyulmuştur. Dede Korkut Hikâyeleri, okul çağının her kademesinde öğrencilere göre seviyelendirilerek bilinçli bir şekilde okutulmalı, bu metinler aracılığıyla millî ve manevi değerlerimizin yeni nesillere kazandırılması sağlanmalıdır kanaatine varılmıştır.

2012 yılında Uyumaz tarafından hazırlanan “Dede Korkut Hikâyeleri'nde Çocuk Eğitimi” isimli yüksek lisans tezinde öykülerdeki kahramanlar kendi serüvenleri içinde incelenmiş, en ideal tip olan Dede Korkut ve öykülerdeki birçok kahramanların okuyucuya olumlu mesajlar ileterek, iyi birer model olabilecekleri kanaatine varılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan eğitsel mesajlar, kahramanların fiziksel, ruhsal, sosyal ve ahlakî gelişimleri inceleyerek çocuklar için olumlu model teşkil eden yönleri belirlenmiş. Öykülerin çocuk eğitimi açısından taşıdığı önem

belirtilmiş ve Dede Korkut Hikâyeleri'nin çocuk eğitiminde kullanılması gerektiği hikâyelerin tozlu raflardan kurtarılarak hak ettiği değeri görmesi temenni edilmiştir.

2012 yılında Aksoy tarafından hazırlanan "Dede Korkut Kitabı'ndaki Tipler Üzerine Bir İnceleme" adlı yüksek lisans tezinde Dede Korkut Kitabı'ndaki anlatmaların merkezinde yer alan tipleri incelemiştir. Tüm tiplerin tamamının değerlendirilmediği vurgulanmış Dede Korkut'un yanı sıra, Bayındır Han, Salur Kazan ve Dirse Han gibi olumlu (ideal) tipleri ; yönetici, devlet adamı, bilge (aksakal) ve alp tipi kişiler; Boğaç Han, Bamsı Beyrek, Uruz, Deli Dumrul, Kan Turalı gibi olumlu (ideal) tipleri ise; Savaşçı alp tipi kişiler başlığı altında incelenmiştir. Tezde daha çok tip kavramı üzerinde durulmuştur. Bu tipler, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde bağlı buldukları anlatmalardaki konumlarına, davranış biçimlerine ve temsil ettikleri değerlere göre ele alınmıştır. Kahramanlar doğumları, fiziksel ve ruhsal özellikleri, alplığa geçişleri, mücadeleleri, yaşadıkları iç ve dış çatışmalar, olay ve durumlar karşısındaki tutumları, temsil ettikleri değerler ve sosyal statüleri açısından değerlendirilmiştir. Her tipe ilgili ayrı ayrı başlıklar altında tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2.4.2. Değerler Eğitimi ile İlgili Araştırmalar

1999 yılında Koçak tarafından hazırlanan "İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Öğretimi" isimli yüksek lisans tezinde ilköğretim basamağında dinî ve ahlâki değer eğitimine gereken önemin verilmemesini bir araştırma problemi olarak ele almıştır. Araştırma, literatür taramasına bağlı olarak, ilköğretim çocuklarının dinî ve ahlaki değerlere ilgi ve ihtiyaçlarının olup olmadığı, şayet bu değerlere ihtiyaç varsa, bu değerlerin eğitim-öğretiminin Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar, nasıl ele alındığı ve alınmakta olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Literatür taramasına bağlı olarak bulunan bulgularda, ilköğretime başlayan çocuğun dinî ve ahlaki değerlere ilgi ve ihtiyacının olduğu ancak, Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'ye kadar ki dönemde, ilköğretim programlarında dinî ve ahlaki değerlere hemen hiç yer verilmediği, 1950'den 1982'ye kadar ki dönemde bu değerlere eksik, aksak ve seçmeli şekilde yer verildiği, 1982 'den günümüze kadar ki dönemde ise, dördüncü sınıftan itibaren haftada iki saat bu değerlere yer verildiği, ancak bu değerlerin eğitim-öğretime bir kısım sınıf öğretmenlerinin pek yer ve önem vermedikleri, yer ve önem verenlerin de bu derslerin gereği olan öğretim ilke ve yöntemlerini gereği kadar bilmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

2007 yılında İşcan tarafından hazırlanan “İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği” adlı doktora tezinde ilköğretim düzeyinde, evrensellik ve iyilikseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisi araştırılmıştır. İlköğretim düzeyinde, bazı derslerle bütünleştirilerek oluşturulmuş değerler eğitimi programının uygulama sürecine katılan öğrencilerin, bu sürece katılmayan öğrencilere göre, değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özellikleri ve değerleri gösterme düzeylerine etkisi ile uygulama sürecinin öğrencilere katkıları incelenmiştir. Sonuçta öğrencilerin değerleri kazanma düzeyleri ile söz konusu derslere ilişkin başarıları arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna varılmıştır.

2007 yılında Kaya tarafından hazırlanan “Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Kitaplarında Temel Değerler” adlı yüksek lisans tezinde değerleri iki grupta incelemiştir. Birincisi dini değerler, ikincisi sosyal değerlerdir. Çocuğun diline ve dünyasına ustalıkla yaklaştığı savunulan Zarifoğlu' nun eserlerinde değerleri de çocuğun anlayabileceği dil ile anlatmaya özen göstermiş. Temel olarak Zarifoğlu'nun eserlerinden yola çıkarak, onun çocuk dünyasına katmaya çalıştığı değerler örneklerle açıklama yoluna gidilmiştir. Bu örnek kesitler üzerinden değerler ve değerlerin çocuğa çağrıştırdıkları ve genel anlamdaki yerleri üzerine de değinilmiştir. Sonuçta Zarifoğlu'nun eserlerinde hem dini hem de sosyal değerlerin ustalıkla işlendiği sonucuna varılmıştır.

2007 yılında Şen tarafından hazırlanan “Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tezinde Millî Eğitim Bakanlığının tavsiye ettiği 100 temel eser arasından yansız seçilen 58 eser içerdiği değerler bakımından incelenmiştir. Sonuçta, ilköğretim 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda sevgi değerinin ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Sevgi değerini sırayla, duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerleri takip etmiştir. Bağımsızlık değeri, 100 Temel Eserdeki kitaplarda tespit edilememiştir. Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik değerleri ise eserlerde en az yer verilen değerler olduğu kanaatine varılmıştır.

2008 yılında Akbaş tarafından yayınlanan “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış” isimli makalesinde değer eğitimi akımlarından değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi ve ahlak eğitimi akımlarının genel özellikleri açıklanmıştır. Değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi ve ahlak eğitimi akımlarının tanımları, kapsamaları, öğretim yaklaşımları, öğretmen rolleri ve temel değerlerinden bahsedilmiştir. Farklı değerlere öncelik tanıyan değer eğitimi akımlarının öğretim programlarının hazırlanmasında göz önünde bulundurulmasının faydalı olacağı kanaatine varılmıştır.

2009 yılında Uçar tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi “ isimli yüksek lisans tezinde ilköğretim sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmenlerin görüşlerini değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet ve branş değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Mevcut programda değerlerle ilgili kazanımların yeterli olup olmadığı sorusuna ise öğretmenlerin kazanımları yetersiz gördükleri cevabını vermişlerdir ve öğretmenler değerlerle ilgili kazanımlara programda daha çok yer verilmesi istedikleri gözlenmiştir. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre değerlere yönelik görüşleri incelendiğinde sosyal bilgiler programında değerlerle ilgili kazanımların var olan duruma yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Fakat öğretmenlerin programda değerlerle ilgili kazanımların olması istenen duruma yönelik görüşleri mesleki kıdemlerine bağlı olarak farklılık gösterdiği kanaatine varılmıştır.

2009 yılında Baydar tarafından hazırlanan “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri Ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans tezinde ilköğretim Beşinci Sosyal Bilgiler programında yer alan değerlerin (adil olma, sorumluluk, dayanışma ve tarihsel mirasa duyarlılık) eğitimi ile ilgili çalışmayı kapsamaktadır. Beşinci sınıf öğrenci ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi ve ailelerin öğrenim düzeylerinin öğrencilerin değerleri kazanım sürecinde etkileri Adana ili merkez ilçelerinde (Seyhan-Yüreğir) yer alan 20 okulda araştırılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre öğrencilerin değer kazanımı Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramına göre genel olarak olması gereken düzeydedir. Ancak yüksek öğrenimi tamamlamış ailelerin çocukları değer kazanımında öğrenim düzeyi düşük velileri olan öğrencilere göre daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır.

2010 yılında Yalar tarafından hazırlanan “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi Ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme” isimli doktora tezinde Sosyal Bilgiler Programında yer alan değer eğitimiyle ilgili öğretmen görüş ve önerileri belirlenmiştir. Ayrıca, araştırma sonucunda değer eğitimiyle ilgili yapılandırmacı yaklaşım da göz önünde bulundurularak öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirilmiştir. Diyarbakır’da görev yapan 423 sınıf öğretmeni araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırma kapsamında 320 öğretmene ulaşılmış ve bu öğretmenler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Öğretmenler hizmet öncesi eğitimde değer eğitimi dersi almalarının değerleri öğrencilere kazandırmada yararlı olacağını düşünmektedir. Öğretmenler değerler eğitimiyle ilgili bir kılavuz olursa bu kılavuzdan faydalanacakları görüşünü paylaşmaktadır sonucuna varılmıştır.

2011 yılında Kumbasar tarafından hazırlanan “Muzaffer İzgü’nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Bu çalışmada 13-18 yaş grubu için uygun olduğu düşünülen Muzaffer İzgü’nün romanlarının içerdiği değerler incelenmiştir. Yazarın 1971-2003 yılları arasında yayımlanan 12 romanı içerdikleri değerler bakımından Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı’ndaki değerler baz alınarak incelenmiştir. Araştırma sonunda romanlarda en çok sevgi değerine rastlanılmıştır. Sevgi değerini sırasıyla saygı, yardımlaşma, çalışkanlık ve temizlik izlemiştir. Alçakgönüllü olma değeri romanlarda hiç tespit edilmemiştir. Eserlerde en az yer alan değerler ise sırasıyla barış, tutumlu olma, bilimsellik ve cesur olmadır. Sigara ve içki içen kahramanlara sıkça yer verilmesi sağlıklı olmaya önem verme değeri ile çelişmiş, özellikle içki sahnelerinin ve argo ifadelerin romanlarda bulunması değerler eğitimi açısından eserlere ait olumsuz özellikler olarak tespit edilmiştir.

2012 yılında Moğul tarafından hazırlanan “Mehmet Akif Ersoy’un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi Ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen 100 Temel Eser arasında yer alan *Safahat*’ın değerler eğitiminin evrensel kavramları da ele alınarak Türkçe dersinde kullanılabilir yönleri değerlendirilmiştir. Tezde *Safahat*’taki metinler çözümlenerek Türkçe ve değerler eğitimiyle bütünleştirilmeye çalışılmıştır. *Safahat*’ın Türkçe eğitimine tarihsel, teorik ve sosyal açıdan etkileri incelenmiş ve değerler eğitiminin başlıkları altında birlikte ifade edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı

tarafından hazırlanan Türkçe Ders Programı'nda yer alan dinleme, okuma, yazma ve konuşma başlıkları, Sosyal Bilgiler Ders Programı'nda bulunmasına rağmen diğer derslerde de kullanılması mümkün olan yirmi adet değer (adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik) başlığıyla beraber değerlendirilmiştir. Bilimsellik ve çalışkanlık değerlerinin çok kullanıldığı görülen Safahat'ta, Türkçe Eğitimi unsurları da Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Ders Programı'nda yer aldığı şekliyle tespit edilmiştir.

2013 yılında Elbir ve Bağcı tarafından yayınlanan "Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi" isimli makalelerinde YÖK Ulusal Tez Merkezinde tam metnine ulaşılabilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamı dışında kalan toplam 21 doktora ve yüksek lisans tezi incelenmiştir. Değerler eğitimi üzerine yapılan tezlerin çoğunda araştırmacılar Türkiye'de değerler eğitiminin yeteri kadar özümsemediğini belirtmişlerdir ve değerler eğitimi alanında bulunan bu boşluğun bir an önce doldurulması konusunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Ayrıca öğretmen adaylarının ve şu an görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitiminin öğretimi sırasında kullanabilecekleri çağdaş yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır.

2.4.3. Türkçe Öğretim Programı ile İlgili Araştırmalar

2008 yılında Kuru' nun hazırladığı "İlköğretim Beşinci Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Görsel Okuma Ve Görsel Sunu Becerilerinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinde, öğretmenlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan görsel okuma ve görsel sunu becerileri ile ilgili görüşlerini tespit etmek amacı ile tarama modelinde betimsel bir çalışma yapılmış, bu çalışmada nitel ve nicel veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin çoğunluğu öğrencilerin görsel okuma ve görsel sunu becerilerini kazanmaktan zevk aldığını, bu becerilerin Türkçe dersine olan ilgiyi artırdığını, bilgilerin kalıcılığını sağladığını ve öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin tamamına yakını görsel okuma ve görsel sunu becerilerinin, öğrencilerin kendine olan güvenini

artırdığını, ifade becerilerini geliştirdiğini, çevrede görülen görselleri sorgulama, eleştirme ve yorumlama becerisi kazandırdığını düşünmektedir. Görsel okuma ve görsel sunu becerilerine yönelik yapılan etkinlikler sırasında öğretmenler, öğrenciler arasında bulunan sosyo ekonomik farklılıklar nedeniyle en çok ölçme değerlendirme ve araç-gereç temini çalışmalarında güçlükle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, öğretmenler kendilerini görsel okuma ve görsel sunu becerileri konusunda yeterli görmediklerini ancak bu becerilerin kazanılmasının gerekli olduğunu ifade etmişler ve bu becerilere yönelik bilgilendirilmelerinin gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

2008 yılında Melanlıoğlu tarafından yayınlanan “Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretim Programları” isimli makalesinde ilköğretimde kültür aktarımının sistemli bir şekilde gerçekleştiği düşünülen Türkçe dersinin öğretim programlarında bu konuya ne kadar yer verildiğini ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, Cumhuriyetin ilanından bugüne uygulanan programlarda kültür aktarımı ile ilgili noktaların 1981 Programı'na kadar ihmal edildiği tespit edilmiş; Türkçe derslerinde kültür aktarımının sistemli ve planlı bir şekilde yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

2009 yılında Yaman tarafından yayınlanan “İlköğretim Türkçe Dersi Programı'nın Kalabalık Sınıflarda Uygulanabilirliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri” isimli makalesinde, etkinlik temelli İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Programı (2006)'nın kalabalık sınıflarda uygulanabilirliği, bununla bağlantılı olarak programı uygulama esnasında ortaya çıkan sorunlar (program için zamanın yeterli olup olmaması) ve grup çalışmasının kullanılabilirliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Kalabalık sınıfları bulan on bir Türkçe öğretmene “yarı yapılandırılmış mülakat formu” uygulanarak kalabalık sınıflarda İlköğretim Türkçe Dersi Programı'nın uygulanabilirliği sorgulanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin, program gereği öğrenciyle bire bir ilgilenilmesi gerektiği; sınıfların kalabalık olmasına bağlı olarak zamanın yeterli olmaması sonucu etkinliklerin amacına ulaşamadığı algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

2009 yılında Akpınar tarafından yayınlanan “İlköğretim 1–5. Sınıflar Türkçe Öğretim Programları Görsel Okuma ve Sunu Öğrenme Alanının Değerlendirilmesi” isimli makalesinde yeni Türkçe öğretim programları (1–5. sınıflar) görsel okuma ve sunu

öğrenme alanının uygulamadaki etkililiğini, öğretmen görüşlerine dayalı olarak belirlemektir. Bu amaçla 550 sınıf öğretmenine likert türü ölçek uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesiyle elde edilen bulgular şu şekildedir: Araştırmada, öğretmenlerin görsel okuma ve sunu öğrenme alanını, bazı kazanımlar dışında genelde benimsedikleri ve uygulamada etkili buldukları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenler, görsel okuma ve sunu öğrenme alanının, öğrenme üzerinde olumlu etkileri olduğu görüşündedirler. Ancak öğretmenlere göre, okullarda bu alanla ilgili araç-gereç eksikliği mevcuttur. Sonuç olarak, dünyada hızla yaygınlaşan görsel okuryazarlığın ülkemize yansımış şekli olan Türkçe programı görsel okuma ve sunu öğrenme alanının, öğretmenlerin bu konuda iyi yetiştirilmesi ve okullarda gerekli donanım desteği sağlandığında, öğrencileri hayata daha donanımlı hazırlamada önemli katkıları olabileceği şeklinde bir değerlendirme yapılabilir sonucuna ulaşılmıştır.

2010 yılında Diren' in hazırladığı "Türkçe Öğretim Programı 8. Sınıf Okuma Alanı Kazanımlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Ankara ili örneği)" isimli yüksek lisans tezinin amacı, Türkçe Öğretim Programı 8. sınıf okuma alanı kazanımlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesidir. Araştırmada, öğretmenlerin 2005 Türkçe Öğretim Programı'nın öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacağı ve eğitim-öğretimdeki mevcut sorunları çözebileceği konusunda olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin, Türkçe Öğretim Programı'nın, dil becerilerinin hepsini aynı düzeyde geliştireceği konusunda düşük bir beklentiye sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin, programdaki okuma öğrenme alanında yer alan kazanımların öğrenci davranışına dönüştürülebilmesi ve öğrenciye kütüphaneden yararlanma alışkanlığı kazandıracak nitelikte olduğu konusunda da düşük bir beklentiye sahip oldukları görülmüştür. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun okuma öğrenme alanında yer alan kazanımların açık ve net bir şekilde ifade edildiği görüşünde oldukları görülmüştür. Ancak öğretmenlerin, okuma öğrenme alanında yer alan kazanımların öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal alan düzeylerine uygun bir şekilde düzenlendiği konusunda olumsuz bir bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin programın geneline ve okuma alanı kazanımlarına ilişkin görüşlerinin cinsiyet ve mesleki hizmet süresine göre farklılık göstermediği ancak mezun olunan okul/bölüme göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

2011 yılında Güven tarafından yayınlanan "İlköğretim II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri " isimli makalesinde 2005 yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konan İlköğretim II. kademe Türkçe Dersi Öğretim Programının uygulanabilirliği üzerine öğretmen görüşlerini öğrenmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda yeni programın öğrencilerdeki eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisini geliştirdiği, yaparak ve yaşayarak öğrenme noktasında da programın etkin ve düzgün bir şekilde hazırlandığı görüşü tespit edilmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenler, yeni programı yazma becerilerini geliştirmesi bakımından yetersiz görmekte, bu nedenle bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini bildirmektedirler. Öğretmenlerin yarısı, yeni programın anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlaması konusunda sıkıntılar yaşadığını belirtmişlerdir. Yine öğretmenlerin yarısı bakanlıkça dağıtılan kılavuz kitapların öğretmen açısından olumsuz etkileri olduğunu savunduğu sonucuna ulaşmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, veri kaynağı ve verilerin analiz süreci açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Türkçe Dersi Öğretim Programları ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde değerlerle ilgili ifadeleri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma genel tarama modelindedir. Karasar (2006) tarama modellerini, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı olarak tanımlamaktadır. Tarama modellerinde betimleme amaçlanmaktadır. Bu çalışmada Türkçe Dersi Öğretim Programları ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde değerlerle ilgili ifadeleri betimlemek amaçlandığından tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Veri Kaynağı

Bu çalışmada üç veri kaynağı kullanılmıştır. İlk iki veri kaynağını Türkçe Dersi Öğretim Programları oluştururken üçüncü veri kaynağını Dede Korkut Hikâyeleri isimli eser oluşturmaktadır. İlk veri kaynağını 2009 yılında Ankara Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi Millî Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1- 5. Sınıflar) oluşturur. İkinci veri kaynağını 2006 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı oluşturur.

2012-2013 Eğitim öğretim yılında başlayan 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık zorunlu kademeli eğitim getirilerek 12 yıllık süre üç kademeye ayrılmıştır. Birinci kademe 4 yıl süreli ilkokul (1. 2. 3. ve 4. sınıf), ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul (5. 6. 7. ve 8. sınıf) ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise (9. 10. 11. ve 12. sınıf) olarak düzenlenmiştir. Ancak çalışmada kullanılan Türkçe Dersi Öğretim Programlarında yeni eğitim sistemine göre bir değişiklik olmadığı yani 1-4 ve 5-8 için

yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı yayımlanmadığı için eski sisteme ait öğretim programı kullanılmıştır.

Üçüncü veri kaynağını ise 2012 yılında Zambak Yayınları'ndan çıkan İlköğretim MEB Tavsiyeli 100 Temel Eser serisinden Dede Korkut Hikâyeleri isimli eser oluşturur. Eseri yayına hazırlayan ise Dr. Bahadır Çelik'tir. Eserde on iki hikâye yer almaktadır, 231 sayfadan oluşmaktadır.

3.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucuların anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Verilerin analizinde takip edilen süreç şu şekildedir: Türkçe Dersi Öğretim Programı 1-5 ve 6-8 sınıflar incelenmiş; belirlenen değerleri içermesi bakımından elde edilen bulgular tespit edilmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserde yer alan on iki hikâye belirlenen değerler bakımından incelenmiş, hikâyelerde yer alan değerler ayrı başlıklar altında incelenmiş; hikâyelerde yer alan değerler sayfa numaralarıyla birlikte belirtilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programları ve hikâyeler ayrı ayrı incelenmiş ve içerdikleri değerler tespit edilmiştir. Toplam 15 değer (aile kurumuna ve birliğine önem verme, alçak gönüllülük, cesaret, cömertlik, dayanışma, fedakârlık, hoşgörü, iyi niyet- iyi dilekte bulunma, kanaatkârlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakât, yardımseverlik) taranmıştır.

Belirlenen değerler ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Önce değerlerin Türkçe Dersi Öğretim Programları (1-5) ve (6-8) de yer alışı değerlendirilmiştir. Sonra Dede Korkut Hikâyeleri'nde adı geçen değerlerin hangi hikâyede hangi ifadelerle yer aldığı sayfa numaralarıyla birlikte yazılmış, aynı sayfada birden fazla aynı değeri ifade eden cümle varsa sayfa numaraları bir kez yazılmış bu veriler ışığında tablo oluşturulmuş ve ulaşılan bulgular yorumlanmıştır.

Değerlerin karşılaştırılması ve güvenilirlik: Dede Korkut Hikâyeleri 2 uzmana da belirlenen değerler doğrultusunda okutulmuş değerlerle ilgili güvenilirlik yüzdeleriyle ilgili tablo oluşturulmuştur. Uzman 1 (değerler eğitimi konusunda yüksek lisans tezi hazırlamış sınıf öğretmeni) Uzman 2(lisansüstü düzeyde

çalışma yapmış sınıf öğretmenidir ve okulunda değerler eğitimi projesi kapsamında çalışmaları vardır) Araştırmacı ve uzmanların değerlendirmeleri karşılaştırılarak araştırmanın güvenilirliği hesaplanmıştır. Analizde, araştırmacı ve uzmanların değerlendirmelerinden “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” sayıları belirlenmiştir. Araştırmacı ve bir uzman bir değer için aynı sayıya ulaşmış ancak diğer uzman farklı sayıya ulaşmışsa bu “Görüş Birliği” olarak kabul edilmiştir. Eğer araştırmacı farklı sayı uzmanların ikisi farklı değer sayısına ulaşmışsa araştırmacının cevabı dikkate alınmış ancak bu “Görüş Ayrılığı” olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliği;

$$T \text{ (uzlaşma yüzdesi)} = \frac{\text{Görüş birliği (Na)}}{\text{Görüş birliği(Na) + Görüş ayrılığı(Nd)}} * 100$$

Formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Gay, 1987; Miles ve Huberman, 1994, akt. Gülteke, 2012). Güvenirlik formülüyle hesaplanan sonucun %70 düzeyinde olması durumunda değerlendiriciler arası güvenilirliğin sağlanmış olacağı belirtilmektedir (Gay, 1987; Miles ve Huberman, 1994, akt. Gülteke,2012). Bu aşamada, güvenilirlik çalışması sonrasında güvenilirlik yüzdeleri hesaplanmış, bu yüzdeler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Dede Korkut Hikâyeleri’nde Yer Alan Değerlerin Güvenirlik Yüzdeleri

DEĞERİN ADI	Güvenirlik Yüzdesi%
Aile kurumuna ve birliğine önem verme	100
Alçak gönüllülük	100
Cesaret	93
Cömertlik	93
Dayanışma	100
Fedakarlık	91
Hoşgörü	100
İyi niyet- iyi dilekte bulunma	93
Kanaatkarlık	93
Merhamet	93

Misafirperverlik	93
Saygı	100
Sevgi	100
Vefa-sadakat	93
Yardıms severlik	93

Tablo 1'de görüldüğü gibi, araştırmacı ve uzmanlar arasındaki değer sayılarının karşılaştırılması sonrasında elde edilen güvenilirlik yüzdeleri incelendiğinde yüzde oranlarının %91 ile %100 arasında değiştiği görülmektedir. Araştırmada görüşme sorularının güvenilirlik ortalaması ise %95,6 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç, %70'den yüksek olduğu için araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

Tezin bu bölümünde Türkçe Dersi Öğretim Programları belirlenen değerleri içermesi bakımından incelenmiş ayrıca 100 Temel Eser içerisinde yer alan Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserin belirlenen değerleri içermesi bakımından çözümlenmesinden oluşan bulgular tespit edilerek yorumlanmıştır.

Genel bir bakış açısı oluşturmak için on iki hikâyenin içerdiği değerler ve toplamı sayfa aralıklarıyla birlikte tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: Hikâyelerde yer alan değerler ve içerdiği değerler toplamı

HİKÂYELERİN ADI - SAYFA ARALIKLARI	İÇERDİĞİ DEĞERLER	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi 14-31	Aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, cesaret, cömertlik, dayanışma, fedakârlık, hoşgörü, iyi niyet, kanaatkarlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat, yardımseverlik	15
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâyesi 32-53	Cesaret, cömertlik, dayanışma, fedakârlık, iyi niyet, kanaatkarlık, merhamet, saygı, sevgi, vefa-sadakat, yardımseverlik	11
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi 54-95	Aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, cömertlik, dayanışma, fedakârlık, iyi niyet, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat, yardımseverlik	12
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâyesi 96-120	Aile birliğine önem verme, cesaret, cömertlik, dayanışma, fedakârlık, hoşgörü, iyi niyet, kanaatkarlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat	13
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi 121-132	Aile birliğine önem verme, cesaret, fedakârlık, hoşgörü, iyi niyet, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat	9
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi 133-153	Aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, cesaret, dayanışma, fedakârlık, iyi niyet, kanaatkarlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi	11
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi 154-162	Aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, dayanışma, iyi niyet, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi,	8

Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâyesi 163-178	yardıms severlik Aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, cesaret, dayanışma, fedakârlık, iyi niyet, merhamet, saygı, sevgi	9
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi 179-192	Alçak gönüllülük, cesaret, cömertlik, iyi niyet, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi	8
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi 193-206	Aile birliğine önem verme, dayanışma, fedakârlık, iyi niyet, saygı, sevgi, vefa- sadakat	7
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâyesi 207-221	Alçak gönüllülük, cesaret, dayanışma, iyi niyet, kanaatkârlık, merhamet, saygı, sevgi, vefa-sadakat	9
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâyesi 222-231	Dayanışma, iyi niyet, kanaatkârlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat, yardıms severlik	9

Tablo 1'e göre Dede Korkut Hikâyeleri adlı esrede yer alan on iki hikâyede taranan değerlerin tamamını barındıran "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi"(15) isimli hikâyedir. Diğer hikâyelerde sırasıyla 13 (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye), 12 (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi), 11'er (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye- Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi), 9'ar (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi - Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye- Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye- İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye), 8'er (Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi - Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi) değer tespit edilmiştir. Kitapta en az değer barındıran hikâye ise "Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi" (7) olmuştur. Ayrıca tabloya göre Dede Korkut Hikâyeleri'nde aranan değerlerden hiçbirini barındırmayan hikâyeye rastlanmamıştır.

Genel bir bakış edinildiği düşünülerek her bir değere ayrı ayrı bakıldığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

4.1. Aile Kurumuna ve Birliğine Önem Verme Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında aile birliğine ve kurumuna önem verme değeri şu şekilde yer almaktadır:

Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)'nda aile birliğine ve kurumuna önem verme değeri Genel Amaçlar bölümünde, ailesini seven ve daima yüceltmeye çalışan, bunları davranış haline getiren yurttaşlar olarak yetiştirmek olarak geçmektedir.

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları:

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; *ailesini*, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;(MEB,s.7)

Kazanımların genel dağılımı bölümünde ise değer şu şekilde yer alır;

Kendisini, ailesini ve çevresini tanıtır(MEB,s.122)

Kendisini, ailesini ve çevresini tanıtan yazılar yazar.(MEB,s.124)

Zorunlu temalar bölümünden olan Birey ve Toplum temasında içerik önerilerinde aile şu şekilde geçer; Duygular (mutluluk, sevgi, üzüntü...), beğeniler, büyüme, *aile*, ev, okul, misafir, engelliler, yaşlılar, demokrasi, dayanışma, barış, hoşgörü, kurallar vb.(MEB,s.143)

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8) 'nda değer yer alışı şöyledir:

Madde 2.

Türk Millî Eğitiminin Genel Amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;(MEB, s.1)

Öğrenme ve öğretme süreci bölümünde ise; dil becerileri bir bütünlük ve devamlılık gösterdiğinden, öğretmen öğrencilerin aileleriyle iş birliği içinde olmalı, okul dışında da bu becerilerin geliştirilmesini sağlayıcı etkinlikler düzenlemelidir(MEB,s.9), ifadesine yer verilmiştir.

Programın uygulanmasında öğretmenin rolü bölümünde aile ile işbirliği yer almaktadır. Değerle ilgili şu ifade vardır: Dilin dört temel becerisi olan

dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazmanın geliştirilmesinde, okuldaki öğrenme ve öğretme etkinliklerinin yanında, ailenin bu konuda bilinçli olarak hareket etmesi de önemlidir. Bu nedenle öğretmen, aile ile iş birliği yaparak dilin güzel ve bilinçli kullanılması amacıyla aileyi yönlendirmeli ve birlikte hareket etmek için gerekli önerilerde bulunmalıdır.

Temalar bölümünde ise değer Sevgi ana teması içinde *aile sevgisi* alt teması içinde yer almaktadır; ayrıca iletişim ana teması içinde *aile iletişimi* alt başlığıyla aile kavramına yer verilmiştir. Aile kurumuna ve birliğine önem verme değeri 'aile sevgisi' ve 'aile iletişimi' alt temalarıyla verilmiştir. Öğrenciye aile birliği kavramı dolaylı yollarla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. (MEB,s.58)

Dede Korkut Hikâyeleri' nde aile kavramı ile ilgili taramada bu değere sıkça yer verildiği saptanmıştır. Aile kurumuna ve birliğine önem verme değeri ile ilgili ifadelerin yer aldığı hikâyeler ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Aile Kurumuna Ve Birliğine Önem Verme Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	14,15,16,17,18,20,23	9
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	-	-
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	54,55,55,63,64,66,69,92	8
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	98	1
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	129,130,131	3
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	133,134,138,145,146,153	10
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	155	1
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	163	1
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	-	-

Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	199	1
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	-	-
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	-	-
TOPLAM		35

Tablo 2'e göre 12 hikâyenin 9'unda yer almaktadır. En çok 'Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi' nde adı geçen değerle ilgili 10 ifadeye rastlanmıştır. Ardından sırayla Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi (9), Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi (8), Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi (3) ve 1'er kez olmak üzere Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi, Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye, Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi isimli hikâyelerde rastlanmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyede aile birliği ve kurumuna önem verme değeriyle ilgili toplam 35 ifade yer almaktadır.

Evlenmek, ev olmak, birlik olmak, çocuk sahibi olmak, eşlerin birbirine saygı göstermeleri Dede Korkut Hikâyelerinde işlenen konulardır ve bu konular önemsendiği için de evlilik barındıran her hikâyede açıkça aile birliği değeri kendini göstermektedir.

Evlât sahibi olma ve evlada verilen değer ise hemen hemen tüm hikâyelerde yer almıştır. Kızı olan için, oğlu olan için, evlât sahibi olmayan için ayrı ayrı otağa oturtulduğu olmuştur. Dede Korkut Hikâyeleri' nde evlât sahibi olmak, onu evlendirmek ve sancağını ona devretmek önemlidir. Eserde bu durum şu cümlelerle ifade edilmektedir.

'Günlerden bir gün Kam Gan oğlu Bayındır yerinden kalkıp toy düzenlendi. Hanlar hanı yılda bir kez ziyafet verip Oğuz beylerini konuklardı. Gene ziyafet verip attan aygır, deveden erkek deve, koyunlardan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. "Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa oturtun, altına kara keçe döşeyin, önüne kara koyun yahnisi getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin" demişti. "Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı ise kızıl otağa oturtun, oğlu, kızı olmayana Allah Teala beddua etmiştir, biz de beddua ederiz, böylece bilsin" demişti.

Oğuz beyleri bir bir toplanmaya başladı.

Dirse Han derlerdi bir beyin oğlu, kızı yoktu. Dirse Han kırk yiğidini alıp Bayındır Han'ın sohbetine geldiğinde Bayındır Han'ın yiğitleri Dirse Han'ı karşıladılar, alıp kara otağa oturtular. Altına kara keçe döşeyip önüne kara koyun yahnisi getirdiler, buyruk böyledir, dediler.

Dirse Han dedi ki:

-Bayındır Han, benim ne eksikliğimi gördü? Kılıcımdan mı gördü? Soframdan mı gördü? Benden aşağı kimseleri ak, kızıl otağa kondurdu, benim suçum ne ola ki beni kızıl otağa kondurdu?

Dediler ki:

-Han'ım, buyruk böyledir. Oğlu kıızı olmayana Hak Teala beddua etmiştir, biz de ederiz. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s 14-15)

Aruz Koca üzerine düşman gelmiştir. Kaçarken küçük oğlu düşmüştür. Bir aslan onu götürüp beslemiştir. Yıllar sonra aslan gibi davranan insana benzeyen biri bulunur.

-Hanım, o ürttüğümüz zaman elimizden düşüp kaybolan oğlancığımdır belki.

Beyler bindiler, aslan yatağı üzerine geldiler. Aslanı yakalayıp oğlanı tuttular. Aruz oğlanı alıp eve getirdi. (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.163)

Kadınlara çok değer verilir, eşler tarafından sevilir ve bu da her fırsatta dile getirilir.

Beri gel başımın bahtı, evimin tahtı

Evden çıkıp yürüyünce servi boylum

Topuğuna kadar uzun kara saçlım

Kurulu yaya benzer çatma kaşlım

Çift badem sığmayan dar ağızlım

Kadınım, yemişim, güzel kokulu kavunum (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.16)

Kadınlara çok saygı gösterilir. Gerekince, Begil'in karısının yaptığı gibi, eşlerine akıl verirler ve kocalar da sözlerine itibar edip yerine getirirler.

-Hey Dirse Han, bana gazap etme, incitip acı sözler söyleme, yerinden kalk, alaca çadırını yeryüzüne diktir, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.17)

Dirse Han, hanımının bu sözü üzerine büyük bir ziyafet verdi, dilek diledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.17)

Aile birliğinin devamı için sabır önemli bir erdemdir. Dirse Han sabreder ve evlat sahibi olur.

...Hanımı hamile oldu. Bir nice müddetten sonra bir oğlan doğurdu. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.18)

Evlat soyun devamı olduğu gibi beyliğin de devamını sağlar. Dirse Han oğluna beylik vererek aile olmanın gereğini yerine getirir.

Dirse Han, oğlana beylik verdi, taht verdi. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.20)

...Sağına soluna göz gezdirdi, oğlancığını göremedi. Kara bağı sarsıldı, bütün yüreği oynadı. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.23)

Herkesin evladı yanındadır Bay Büre' nin evladı yoktur ve Allah'ın kendisine beddua ettiğini düşünür. Öldükten sonra yerini bırakacak, kazanacağı zaferlerle kıvançlanacağı bir evladının olmayışına üzülür.

'Bay Büre Bey bunları gördüğünde derin bir ah çekti, başından aklı gitti, mendilini aldı, hıçkırığa hıçkırığa ağladı.

Böyle edince, kudretli Oğuz'un arkası, Bayındır Han'ın güveyi Solur Kazan dizinin üzerine çöktü, gözünü dikerek Bay Büre Bey'in yüzüne dikkatlice baktı:

-Bay Büre Bey ne ağlayıp bağıırıyorsun?

Bay Büre :

- Han Kazan nasıl ağlamayayım, nasıl bağırırmayayım?

Oğulda nasibim yok, kardeşimde kaderim yok. Allah Teala bana beddua etmiştir, beyler tacım tahtım için ağlarım, bir gün olacak düşeceğim öleceğim, yerimde yurdumda kimse kalmayacak.

Kazan Han Bay Büre'ye dikkatlice bakarak:

- Bunun için mi ağlarsın?

-Evet, bunun için ağlarım. Benim de bir oğlum olsa, Han Bayındır'ın karşısına geçse dursa, ona hizmet etse, ben de baksam sevinsem, kıvansam, güvensen.

Bay Biçen Bey de yerinden kalktı, der: Beyler benim de hakkıma bir dua eyleyin, Allah Teala bana da bir kız versin dedi. Kudretli Oğuz beyleri el kaldırdılar dua eylediler. Allah Teala sana da bir kız versin dediler. Bay Biçen Bey der: Beyler Allah Teala bana bir kız verecek olursa, siz şahit olun, benim kızım Pay Püre Bey'in oğluna beşik kertme yavuklu olsun dedi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 54-55)

Bir gün olup düşersen

Öürsem sen kalırsın

Tacımı, tahtımı sana vermezler diye

Sonumu andın, ağladığım oğul(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.98)

Dede Korkut Hikâyeleri' nde aile olma ve aile birliğine önem verme konusu sıkça yer alır. Bu durum babanın asli görevi olarak görülür ve erkek evlada nasıl bir eşle evlenmek istediği sorulur. Erkek evladın verdiği cevap doğrultusunda kendisine uygun bir eş başka bir yerde olsa bile bulunur. Büyüklerin rızası ile evlilik birliği kurulmuştur. Eğer rıza sağlanması konusunda tereddüt var ise kız istemeye bizzat Dede Korkut gider.

Beyrek kızdan ayrılıp evlerine geldi. Ak sakallı babası oğlunu karşıladı:

-Oğul bugün Oğuz'da bıraktığından farklı olarak ne gördün?

-Ne göreyim, oğlu olan evlendirmiş, kızı olan kocaya vermiş.

-Oğul yoksa seni evlendirmek mi gerek?

-Evet ya ak sakallı aziz baba, beni evlendirmek gerek.

-Oğuz'da sana kimin kızını alıvereyim?

-Beyrek der: Baba bana bir kız aliver ki ben yerimden kalkmadan o kalksın, ben kara koç atıma binmeden o binsin, ben düşmanıma varmadan o bana düşmanımın başını getirsin, ben böyle kız isterim.

-Oğul sen kız istemiyorsun, kendine bir arkadaş istiyorsun, oğul galiba senin istediğin kız Bay Biçen Bey kızı Banu Çiçek'tir .

-Evet ya, evet ak sakallı aziz babam. Benim de istediğim odur '(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 63-64)

Bu kız istemeğe kim varabilir? Uygun gördüler ki Dede Korkut varsın dediler'(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 64)

-Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile aydan aydın, güneşten güzel kız kardeşin Banu Çiçek'i Bamsı Beyrek'e istemeye gelmişim. Der Dede Korkut. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 66)

Kanlı Koca der:

-Dostlar, babam öldü, ben kaldım, yerini yurdunu tuttum; yarınki gün ben öleceğim, oğlum kalacak, bundan daha iyisi yoktur, gözüm görürken oğul, gel seni evlendireyim. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.133)

Oğlan der:

-Baba; mademki beni evlendirmek istiyorsun, bana layık kız nasıl olur sana söyleyeyim. Ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı, ben; kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben; kanlı kafir ,iline varmadan o varmış, bana baş getirmiş olmalı. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.133)

-Oğul sen kız istemezmişsin, bir yiğit bahadır istermişsin, onun arkasından yiyessin, içesini hoş geçinesin. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.133)

-Evet canım baba öyle isterim, sakın gidip bir cici bici bir Türkmen kızını alma, öyle biriyle geçinemem. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.133)

-Oğul; kız görmek senden, mal ve rızık vermek benden.(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 134)

Oğul sabah varıp öğlen gelmek olmaz, öğlen varıp akşam gelmek olmaz, oğul sen mala dört elle sarıl, yiğ, ben sana kız aramaya gideyim. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.134)

Kan Turalı'nın istediği gibi eş Trabzon Beyi'nin kızıdır fakat o kız ile evlenebilmesi için üç canavarı yenmesi gerekir. Bunun üzerine Kan Turalı Trabzon'a canavarlarla

savaşmaya gider. Aile kurmak kolay bir iş değildir. Oğulların istediği gibi bir eşle evlenmesi mücadeleye olur.

Karşı yatan kara dağını aşmaya gelmişim

Akıntılı suyunu geçmeye gelmişim

Dar eteğine, geniş koltuğuna sığınmaya gelmişim

Allah'ın emri ile Peygamberin kavli ile kızını almaya gelmişim der. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.138)

...bey babamın kadın anamın yüzünü görmeden bu gelin odasına girersem. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.145)

...Sarı elbiseli Selcen Hatunu aldım, geldim

Haber verin babam beni karşılasın. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.146)

Gelin için kayın anası ve kayın babası kendi anasından ve babasından daha iyidir. Hikâyelerin hiçbirinde kayın ana ve kayın ata ile gelini arasındaki çatışmaya tanık olmayız. Gelinler sevecen ve saygılı, atalar ve analar ise anlayışlı ve korumacıdır. Gelinin, kaynana ve kayınbabası için söylediği güzel sözlere yer verilmiş; bunun dışında kaynana ve kayınpederin gelinine karşı övücü sözler söylediği olmuştur.

Beyrek öyküsünde Beyrek'in babası kendisine güzel haber getiren gelinine şöyle seslenir:

Dilin için öleyim gelinciğim,

Yoluna kurban olayım gelinciğim,

Yalan ise bu sözlerin gerçek olsun gelinciğim,

Sağ esen çıkıp gelse

Karşı yatan kara dağlar sana yaylak olsun,

Soğuk soğuk sular sana içme olsun. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.92)

Babamdan daha iyi kayınbaba

Anamdan daha iyi kaynanana(Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.199)

Segrek düğün gecesi ağabeyi Egrek'in esir olduğunu öğrenince murat alıp vermeden kardeşini kurtarmaya gidince gelin kaynanasına ve kayın atasına şöyle seslenir:

Babamdan daha iyi kayın baba

Anamdan daha iyi kayın ata

Dede Korkut Hikâyeleri' nde düğün konusu da sıkça işlenmiş günlerce yapılan düğünlerden, düğünlerdeki örf ve adetlerden bahsedilmiştir. Düğünler yedi gün yedi gece veya kırk gün kırk gece eğlenceler, yemeler içmeler olur. Düğünde damat ok atar. Çadır damadın okunun düştüğü yere dikilir. Düğünde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı yerlerde eğlenirler.

Oğuz zamanında bir yiğit ki evlense ok atardı, oku nereye düşse orada gelin odası dikerdi. Beyrek Han da okunu attı, dibine gelin odasını dikti. Adaklısından gelin hediyesi olarak bir kırmızı kaftan geldi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 69)

...Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Düğün etti. Kudretli Oğuz beylerini ağırladı. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.153)

Bamsı Beyrek düğün günü kaçırılmıştır. Aradan on altı yıl geçmiş Banu Çiçek Bamsı Beyreği beklemiştir. Yalancı Oğlu Yaltacuk herkesi kandırıp Bamsı Beyrek'in öldüğünü söylemiş bu haberinden ötürü Banu Çiçekle evlenir. Bamsı Beyrek esir olduğu yerden kaçar düğün yerine kıyafet değiştirerek gelir.

Aşağıdaki örnekte ise eşlerin birbirine olan bağlılığından örnekler vardır.

'Banu Çiçek gümüş gibi ak bileğini açtı, elini çıkardı. Beyreğin geçirdiği yüzük görüldü. Beyrek yüzüğü tanıdı. Burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Beyrek gideli tepe başına çıktığım çok

Sırma gibi kara saçımı yolduğum çok

Güz elması gibi al yanağımı yırttığım çok

Vardı gelmez bey yiğidim han yiğidim Beyrek diye ağladığım çok

Sevdiğim Bamsı Beyrek sen değilsin

Altın yüzük senin değildir

Altın yüzükte çok nişan vardır

Altın yüzüğü istiyorsan nişanını söyle

dedi. Beyrek der:

Sabah sabah yerimden kalkmadım mı

Boz aygırın beline binmedim mi

Senin evinin üzerine yabani geyik yıkmadım mı

Sen beni yanına çağırmadın mı

Seninle meydanda at koşturmadık mı

Senin atını benim atım geçmedi mi
Ok atınca ben senin okunu geride bırakmadım mı
Güreşte ben seni yenmedim mi
Altın yüzüğü parmağına geçirmedim mi
Sevdiğin Bamsı Beyrek ben değil miyim
dedi. Böyle diyince, kız tanıdı bildi ki Beyrek'tir, cübbesi ile çuhası ile Beyreğin
ayağına kapandı. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 90-91).

Eşler arasındaki bağlılığa en güzel örnek hikâyelerden biri de Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi'dir. Deli Dumrul Azrail'le karşılaşır ve Azrail onun canını ister. Deli Dumrul canının yerine can bulup Azrail'e vermek ister. Babasına gider, anasına gider kimse canını vermez ümidini kese eşinden helallik istemek için azrailden izin ister. İşte burada eşin sevgisi, sadakati görülür.

'El kızı helallim var, ondan benim iki oğlancığım var, emanetim var,
ismarlayacağım onlara, ondan sonra benim canımı alasin dedi.

Sürdü helallisinin yanına geldi, der:

Biliyor musun neler oldu

Gök yüzünden al kanatlı Azrail uçup geldi.

Benim beyaz göğsümü bastırıp kondu

Benim tatlı canımı alır oldu

Babama ver dedim can vermedi

Anama vardım can vermedi

Dünya şirin can tatlı dediler

Şimdi

Yüksek yüksek kara dağlarım sana yaylak olsun

Soğuk soğuk sularım sana içme olsun

Tavla tavla -koç -atlarım 'sana binek olsun

Penceresi altın otağım sana gölge olsun

Katar katar develerim sana yük taşıyıcı olsun

Ağıllarda beyaz koyunum sana şölen olsun

Gözün kimi tutarsa

Gönlün kimi severse

Sen ona var

iki oğlançığı öksüz koyma

dedi. Kadın burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Der:

Ne diyorsun ne söylüyorsun

Göz açıp da gördüğüm

Gönül verip sevdiğim

Koç yiğidim şah yiğidim

Karşı yatan kara dağları

Senden sonra ben neylerim

Yaylar olsam benim mezarım olsun

Soğuk soğuk sularını

içer olsam benim kanım olsun

Altın akçeni harcar olsam benim kefenim olsun

Tavla tavla koç atını

Biner olsam benim tabutum olsun

Senden sonra bir yiğidi

Sevip varsam beraber yatsam

Alaca yılan olup beni soksun

Senin o namert anan baban

Bir canda ne var ki sana kıyamamışlar

Arş şahit olsun sekizinci kat gök şahit olsun

Yer şahit olsun gök şahit olsun

Kadir Tanrı şahit olsun

*Benim canım senin canına kurban olsun dedi, razı oldu. (Duha Koca Oğlu
Deli Dumrul Hikâyesi s. 129-130-131)*

Babasının esir olduğunu öğrenen Yigenek babasını kurtarmak ister. Aile birliğinin devamı için.

*Yigenek bu haberi işitince yüreği oynadı, kara bağrı sarsıldı. (Kazılık Koca Oğlu
Yigenek Hikâyesi s.155)*

Sonuç olarak hikâyelerde yuva kurmanın, evlat sahibi olmanın önemi sıkça belirtilmiştir. Aile sağlam yapıdadır. Tek eşlilik gözlenir; sadece Beyrek kendisini esaretten kurtaran Bayburt Beyi'nin kızıyla da evlenerek çift eşlilik örneği gösterir.

Eş baş tacıdır, eşin değeri her zaman ortaya konmuştur. Anne, baba, evlat ilişkisi saygı sınırları içinde belli bir düzende devam ettirilir. Ayrılık düşünülmez. Evlat sahibi olmak çok önemli olmasına rağmen evladı olmayandan boşanmak söz konusu bile olmaz. Günümüzde pek çok ailenin bölündüğü görülür. Bu eserde kahramanların davranışları doğrultusunda çocukların gelecekte karşılaşılabilecekleri ailesel sorunlar karşısında tutumlarına yön vereceği düşünülmektedir.

Ailenin bir rolü toplumsal kültürü biçimlendirmektir. Topluma ait değer yargıları aile yoluyla çocuklara aktarılır. Sevgi, saygı, fedakârlık, sadakat gibi değerlerin ailede verilmesiyle çocuklarda sağlam bir değerler sistemi oluşturur.

4.2. Alçak Gönüllük Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programları incelendiğinde alçak gönüllülük değeri ile ilgili herhangi bir ifadeye ulaşılamamıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri 'inde ise alçak gönüllülük değeri yer bulmuştur. Alçak gönüllülük değerinin hikâyelere dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4: Alçak Gönüllülük Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HIKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLA M
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	17,18	2
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	-	-
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	58,59,67	3
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	-	-
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	-	-
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	136,137,146,151	4
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	150,151	2

Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	172,173,174	4
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	179	1
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	210,211,212,213	5
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	-	-
TOPLAM		21

Tablo 4'e göre 12 hikâyenin 7'sinde alçak gönüllülük değeriyle ilgili ifadeye rastlanmıştır; 5 hikâye de ise rastlanmamıştır. En çok ifade 'Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye' (5) de yer almıştır. Sırasıyla 4' er kez Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi - Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye' de, 3 kez Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi 'nde, 2' şer kez Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi- Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi' nde, 1 kez de Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi' nde yer almıştır. Dede Korkut Hikâyeleri 'nde toplam 21 kez alçak gönüllülük değerine yer verilmiştir.

Herkesin fikir aldığı, topluluğun büyük görüp saygı duyduğu kişi olan Dede Korkut'tur. Dede Korkut Hikâyeleri' nde de alçak gönüllülüğün en güzel örneğini yine Dede Kortkut verir. Kendisinden kız istemesi istenir ve o topluluk içindeki yerinden dolayı büyüklenip itiraz etmez.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyelerinde alçak gönüllülük değeri ile ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Kudretli Oğuz beyleri dediler: Bu kızı istemeğe kim varabilir? Uygun gördüler ki Dede Korkut varsın dediler.

Dede Korkut der: Dostlar, madem ki beni gönderiyorsunuz...!(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 64)

... dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Allah bize hayırlı bir çocuk verir.(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s. 17)

El kaldırdılar, dilek dilediler. Bir ağzı dualının hayır duası ile Allah Teala bir çocuk verdi. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s. 18)

Benim için burda minnetle almaktansa, orda babamın yanında minnetsiz olmak daha iyidir, dedi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 58)

Oğlan babasının bezirganları hakkında bir söz söylemedi. Onların malını kurtardığından, kafirleri öldürdüğünden bahsetmedi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 59)

Kazanılan zaferlerde, yapılan işlerde birey bunu kendine mal etmez, büyük bir alçak gönüllülikle büyüklenmekten uzak durur.

-Allah'ın inayeti, erenlerin himmeti oldu, kızı aldım. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 67)

Kudretli Rabb'im izin verirse geceleyin at sürüp geçeyim. (Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi s. 136)

Hak Teala'nın yardımıyla

Üç canavarı öldürsem(Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi s. 137).

Hak Teala yol verdi vardım, o üç canavarı öldürdüm, sarı elbiseli Selcen Hatun'u aldım geldim(Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi s. 146).

Basat:

-Rabb'im kurtardı.(Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.172)

Basat:

-Rabb'im kurtardı.(Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.173)

-Oğlan kurtuldun mu?

-Rabb'im kurtardı. (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.174)

-Bre oğlan daha ölmedin mi?

-Rabb'im kurtardı.(Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.174)

Selcen Hatun düşmanı dağıtır, Kan Turalı'yı kurtarır ama bu Kan Turalı'nın gururuna dokunur. Selcen Hatun kendi yiğitliğini bir kenara koyabilecek kadar alçak gönüllüdür ve şöyle der:

*Babamın ak otağının eşiğine indiğinde
Oğuzun ela gözlü kızı gelini destan anlattığında
Herkes sözünü söylediğinde
Sen orada durasın övünesin
Kan Turalı perişan oldu
At arkasına aldım çaktım diyessin
Gözüm döndü gönlüm gitti*

Öldürürüm seni

dedi.

Selcen Hatun durumun ne olduğunu bilip söylemiş, görelim hanım ne söylemiş

Bey yiğit

Övünürse erkek övünsün aslandır

Övünmekle kadın erkek olmaz

Al duvağımın altından söyleşmedim

Tez sevdin tez usandın

Kadir Allah bilir ben sana

Dostum yarım kıyma bana

dedi. Kan Turalı der: Yok, elbette öldürmem gerektir dedi. Kız hiddetlendi, der:

Bre korkak oğlu korkak ben aşağıdan alıyorum, sen yukarıdan alıyorsun.

(Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi s. 150-151).

Değerli mallar dağıtılırken hiçbir sorun çıkmaz; fakat bu sene değerli mallar gelmemiştir. Bey bu malları kime dağıtacağını bilemez. Sağına soluna baktı, kimse razı olmadı. Alçakgönüllülüğü Begil derlerdi bir yiğit var idi o gösterdi, ona baktı, der:

-Sen ne dersin?

Begil razı oldu.(Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.179)

Dede Korkut Hikâyeleri'nde yiğitler övünmez. Övünmek, büyüklenmek hoş karşılanmaz. Bunun içindir ki yiğitler kendilerini değil başkaları onları över. Büyük bir alçak gönüllülükle övünmekten çekinirler.

Bin bin erden düşman gördümse övünmedim.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, s. 210)

Ak meydanda yumru başı top gibi kestim

O zaman bile erim beyim diye övünmedim

Övünen erenleri hoş görmedim.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s. 211)

Yedi başlı ejderhaya yetişip vardım

Heybetinden sol gözüm yaşardı

Hey gözüm namert gözüm kalleş gözüm

Bir yilandan ne var ki korktun dedim

O zaman bile erim beyim diye övünmedim

Övünen erenleri hoş görmedim.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.212)

...

O zaman bile erim, beyim diye övünmedim

Övünen erenleri hoş görmedim .(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, s.213)

Ak akçe getirdiler, puldur dedim

Kızıl altın getirdiler, bakırdır dedim

Ela gözlü kızını, gelinini getirdiler, aldanmadım

Kilisesini yıktım, mescit yaptım

Altını gümüşü yağmalattım

O zaman bile erim, beyim diye övünmedim

Övünenleri hoş görmedim.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.213)

Hikâyeler alçak gönüllülük değerini içermesi bakımından incelendiğinde en büyük alçak gönüllülüğü Dede Korkut' un gösterdiği görülür. Bunun dışında kahramanların tamamı alçak gönüllü tavırlar içinde olup büyüklenmedikleri bundan kaçındıkları görülmüştür. Dede Korkut Hikâyeleri alçak gönüllülük değerini iletmesi bakımından örnek olacak durumdadır. Kumbasar Muzaffer İzgü'nün romanlarını alçak gönüllülük değeri bakımından incelemiş fakat herhangi bir ifadeye ulaşamadığını belirtmiştir. Bu bakımdan Dede Korkut Hikâyeleri alçak gönüllülük değerini ilettebilmiştir.

Alçak gönüllülük kişinin kendi değerinin farkında olduğu ancak bunu büyüklenme konusu yapmadığı durumdur. Alçak gönüllü insan övülmeyi beklemez, sınıf farkı gözetmez ve makam peşinde koşup üstünlük taslamaz.

Alçak gönüllü bireyler yetiştirdiğimizde kendi dışındaki kişilere de düşünsel anlamda değer veren, bencil olmayan bireyler de yetiştirmiş oluruz. Başkalarını küçük gören kişi toplum tarafından sevilmeyen kişidir; bu bakımdan öğrencilere alçak gönüllülük değeri kazandırıldığında toplumla uyum içinde yaşamayı öğrenmiş bireyler de yetiştirilmiş olabilir.

4.3. Cesaret Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programları incelendiğinde cesaret değeri ile ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri 'nde cesaret değerinin hikâyelere dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 5: Cesaret Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	18,30	2
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	35,36,42,52,	5
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	-	-
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	102,104,115,116,118,119	8
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	121,122,123	4
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	135,136,140,141,142,144,148	9
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	-	-
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Hikâye	170	1
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	186	1
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	208,211,213,214,220,221	9
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğu Hikâye	-	-
	TOPLAM	39

Tablo 4'e göre cesaret değeri 8 hikâyede değer yer alırken 4 hikâyede yer almamaktadır. En çok 9'ar ifadeyle Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi ve Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye isimli hikâyelerde görülür. Sırasıyla Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye (8), Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye (5), Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi (4), Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi (2), en az da Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye ve Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi 'nde görülür. Dede Korkut Hikâyeleri 'inde cesaret değeriyle ilgili toplam 39 ifadeye rastlanmıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri' nde cesaret değeri aşağıdaki ifadelerle yer bulmuştur.

O üç oğlan kaçtı. Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı. ok meydanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helak kılsın. Oğlan yumruğu ile boğanın alınına kıyasıya tutup vurdu. Boğa geri geri gitti. Boğa oğlana sürdü tekrar geldi. Oğlan yine boğanın alınına yumruğu ile sert vurdu. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı, s. 18)

Oğlan kırk yiğidini beraberine aldı, at tepti, cenk ve savaş etti. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı, s. 30)

Ansızın Karacık çobanın üzerine altı yüz kafir yüklendi.(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.35)

Çoban kafirlerin üzerine tek başına yürür ve hepsini ürküterek kaçırr.

-Murada, maksuda ermesin, bu çoban bizim hepimizi öldürür mü öldürür, dediler ve durmayıp kaçtılar. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.36)

Ak kırışlı sert yayım ver bana

Kafire ben varayım. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.42)

... derhal kafire at saldılar, kılıç çaldılar. Gümbür gümbür davullar dövüldü, burması altın tunç borular çalındı. O gün yüreğinde olan er yiğitler belirdi. O gün namert sapa yer gözetti. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.52)

On iki bin kafir kılıçtan geçti. Beş yüz Oğuz yiğitleri şehit oldu. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.52)

...

Kalkarak yerimden ben gideyim

Yağız al atın üstüne ben bineyim

Gelen kafir benimdir ben varayım

Kara çelik öz kılıcımı hazırlayıp

Döne döne savaşayım, döne döne çekişeyim(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.102)

Kara dinli kafire kaş çattı, haykırarak atını düşmana karşı sürdü. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.104)

Ey beni seven yiğitlerim ne duruyorsunuz. Gelin biz de kafirin bir tarafına atımızı sürelim, dedi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.104)

...

Asumanlı gökte kara bulut olup

Kafirin üzerine gürleyeyim

Ak yıldırım olup şakiyayım

Kafiri kemiş gibi ateş olup yandırırım

Dokuzunu bir yerine saydırırım

Kavgayla, dövüşle alemleri doldurayım

Yaradan Allaha medet bulayım(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.115)

Deve gibi bağırdı, aslan gibi kükredi, nara atıp haykırdı. Kafire karşı yapayalnız at tepti, kılıç vurdu. Bir vakit döne döne güzelce savaştı. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.116)

Meğer hanım boyu uzun Bula Hatun oğlunun hasretine daha fazla dayanamadı, kararı kalmadı. Kırk ince belli kız çocuğu ile kara aygırını çekti, sıçrayıp üstüne bindi, kara kılıcını kuşandı. Baş tacı kazan gelmedi diye izini takip etti. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.116)

Korkusuzca kafirin üstüne at sürdüler, kılıç vurdular. O gün orada er yiğitler belirdi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.118)

Kazan biricik oğlunu kurtardı, geri döndü. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.119)

Benden deli, benden güçlü er var mıdır ki çıksın benimle savaşsın.(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, s. 121)

Benim erliğim, bahadırılığım, kahramanlığım, yiğitliğim Rum'a, Şam'a gitsin, ün salsın. (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, s. 121)

Ey Kadir olan Allah'ım, birliğin varlığın hakkı için Azrail'i benim gözüme göster. Onunla savaşayım, çekişeyim, mücadele edeyim, şu güzel yiğidin canını kurtarayım, bir daha güzel yiğitlerin canını almasın. (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, s. 122)

Bre Azrail, ben seni geniş yerde istiyordum, dar yerde iyi elime girdin, şimdi ben seni öldüreyim, güzel yiğidin canını kurtarayım. (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, s. 123)

-Baba yelesi kara cins atıma eyer vurayım, kanlı kafir eline akın edeyim...(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 135)

-Baba bu sözü sen bana dememeliydin, mademki dedin, elbette varmalıyım, sonra arkamdan söz eden olmasın...(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 135)

... Ne söylüyorsun, ne diyorsun canım babam

Bu kadar işten korkan yiğit mi olur...(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 136)

Kan Turalı sarı elbiseli kız aşkına bir hu dedi. Bre boğanızı koyu verin gelsin dedi. Boğanın zincirini aldılar, salı verdiler. Boynuzu elmas mızrak gibi. Kan Turalı'nın üzerine hücum etti. Kan Turalı adı güzel Muhammed'e salavat getirdi, boğanın alınına öyle bir yumruk vurdu ki boğayı olduğu yere çöktü. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi s.140)

-Bre alaca kopuzumu ele alın, beni övün, sarı elbiseli kız aşkına bir aslandan mı döneyim? ...(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 141)

-Bre kafir, aslanı koyuver gelsin. ...(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 142)

Aslanı koyuverdiler, sürü geldi. Kan Turalı bir çoban keçesini eline doladı, aslanın pençesine sunuverdi. ...(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 142)

...yaradan Kudretli Rabb'ime sığındım, bir erkek deveden döneyim mi? ...(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 144)

-Bey yiğit, baş kesen olsa kalpak bulunmaz mı olur, bu gelen kafir çok kalabalıktır. Savaşalım, dövüşelim. Ölenimiz ölsün, sağ kalanımız otağa gelsin.(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 148)

Basat cevap verdi:

-Yok ak sakallı aziz babam gideceğim(Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye, s.170)

Emre düşman gelince babasının ayağı kırık olduğu için onun kıyafetlerini giyer yerine geçer, babasının yerine küçük olmasına rağmen düşmanla korkusuzca savaşır.(Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s. 186)

...Kafiri karşıladılar cenk ettiler...(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.208)

Seksen bin er gördümse ürpermedim

Doksan bin düşman gördümse donanmadım

Yüz bin er gördümse yüzümü dönmedim

Yüzü dönmez kılıcımı elime aldım

Muhammedin dini aşkına kılıç vurdum.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.211)

...

Eline geçmiş iken bre kafir öldür beni

Kara kılıcım çal boynuma, kes başımı

Kılıcından korkum yok.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.211)

Eline geçmiş iken bre kafir öldür beni, yitir beni

Kılıcından korkum yok.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.213)

Eline geçmiş iken bre kafir öldür beni, yitir beni.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.213)

Kılıcından korkum yok.(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.214)

-Bre korkak, var beyine söyle gelsin. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.220)

Kanlı kafirin elinden babasını çekip aldı. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.221)

Cesur olmak daima övgüyle karşılanan bir durumdur. Hele ki Türk toplumunda korkaklık kabul görmez. En çok hayranlık duyulan erdemlerden biri cesur olmaktır. Cesaret bireyin kendisinde var olan gücün farkında olması ve bu doğrultuda gözünü budaktan sakınmayıp gözü pek olmasıdır. Cesaretin bir değer taşıması için körü körüne kendini ateşe atmak değil faydalı bir amaca hizmet etmesi gerekir.

Toplumumuzda cesur olma övgüyle karşılanan; korkaklık ise hoş görülmeyen bir davranıştır. Dede Korkut Hikâyeleri de Türk örf ve adetlerini yansıtan bir eser olduğu için cesaret değeri bolca yer almıştır, kahramanlar cesaretleriyle örnek teşkil etmektedir. Yazıcı ve Aslan (2011)'e göre kahramanın tanımı yapılırken ortalama insanlardan büyük işler başarmış, cesaret, gibi belli erdem ve özelliklere sahip olan insandır tanımı yapılmaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri' nde cesaret konusu daha çok haksızlık karşısında savaşıma, mücadele etme olarak karşımıza çıkar. Kimsenin başaramadıklarını Oğuz Boyunun yiğitlerinin başardığı gözlenmiştir. Ayrıca hikâyelerdeki kahramanlar karşılaştıkları güçlüklerle kendilerini mücadele etmek zorunda hissederler; çünkü otağlarına döndüklerinde kendilerine korkak denilmesinden korkarlar, üzerlerindeki kahramanlık sorumluluğuyla hareket ederler ve cesaretlerini sonuna kadar kullanmak zorunda kalırlar. Hele ki kâfire yenilmek yığıllıklarına laf getirir.

Hikâyeler cesaret değerini içermesi bakımından incelendiğinde savaşlarda kâfirlere karşı gösterilen cesareten bahsedilmektedir. Hikâyelerde cesaret örneğini sadece erkekler göstermez hanımlar da, gelinler de cesaretlerini sonuna kadar ortaya koyar.

4.4. Cömertlik Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında (1-5) ve (6-8) de cömertlik değeri ile ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan hikâyelerde beyler cömertlik örneğini teşkil etmektedir. Cömertlik değerinin hikâyelere dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 6: Cömertlik Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	23,24	2
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	48,52,53	3
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	56,57,61,86,92	5
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	96,108,116,119	5
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	-	-
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	-	-
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	-	-
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	-	-
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	180,192	2
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	-	-
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	-	-

Tablo 5'e göre cömertlik değeriyle ilgili Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyenin 5' inde yer alırken 7'sinde cesaret değeriyle ilgili bulguya rastlanmamıştır. En çok 5'er ifadeyle Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye isimli hikâyelerde yer almaktadır. Sırasıyla Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye (3), Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi ve Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi (2)' dir. Cömertlik değeri Dede Korkut Hikâyeleri 'nde toplam 17 ifadeye rastlanmıştır.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde cömertlik değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Dirse Han'ın hanımı "Oğlancığımın ilk avidır." Diye attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. "Oğuz beylerine ziyafet vereyim." Dedi. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.23)

...Aç görsem doyurdum, çıplak görsem donattım

Tepe gibi et yığdım, göl gibi kırmızı sağdırdım...(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.24)

...

Ağır hazinemi, bol akçemi getirmişsin

Sana harçlık olsun

Kırk ince belli kız ve Burla Hatun'u getirmişsin

Sana esir olsun

Kırk yiğit ile oğlum Uruz'u getirmişsin

Kulun olsun

Tavla tavla koç atlarımı getirmişsin

Sana binek olsun

Katar katar develerimi getirmişsin

Sana yük taşıyıcı olsun... (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.48)

Karacık Çobanı, tavlacıbaşı eyledi. Yedi gün yedi gece yeme içme oldu. Kırk tane kul, kırk cariye oğlu Uruz'un başına azat eyledi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.52)

Kahraman koç yiğitlere çok ülke verdi, şalvar, cübbe, çuha verdi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.53)

-Bre bezirganlar, Allah Teala bana bir oğul verdi, Rum eline benim oğlum büyüyünceye kadar güzel armağanlar getirin.(Kam Büre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 56)

-Bey yiğit, bize sen erlik işledin, gel şimdi mallarımızın içinden beğendiğin malı al dediler. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.57)

-Bre dadı, ben avcı değilim, bey oğlu beyim, hepsi sizin olsun. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.61)

-Bre deli ozan benden ne dilersin, çadırılı otağımı mı dilersin, köle mi, hizmetçi mi dilersin, vereyim. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.86)

...

Katar katar develerim sana yük taşısun

Ağıllarda akça koyunum sana şölen olsun

Altın akçem sana harçlık olsun

Penceresi altın otağım sana gölge olsun...(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.92)

...Salur Kazan, etrafındakilere elbise, kaftan, çadır, katar katar develer başlıyordu...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.96)

...

Adaklar verdim

Komşularıma hoş baktım

Benden aş bekleyene yemek yedirdim

Aç görsem doyurdum, çıplak görsem giydirdim

...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.108)

...

Bu günümde ümit ol bana

Kaleler, ülkeler vereyim sana(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.116)

...Kazan kırk otağ diktirdi. Yedi gün yedi gece yenildi içildi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.119)

...Kahraman yiğitlerine hediye olarak kaleler, ülkeler verdi, giysiler dağıttı. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.119)

...Güzel at, güzel kaftan, bol harçlık verdi. (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.180)

Karşı yatan kara dağdan oğlana yaylak verdi. Kara koçu koşucu attan tavla verdi. Akça yüzlü oğlana akça koyun şölenlik verdi. Ela gözlü oğluna al duvaklı gelin aldı. Ak alınlı Bayındır Han'a pay çıkardı. (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.192)

Okullarımızda arkadaşlarıyla iç içe büyüyen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum içinde yaşayabilmesi için cömertlik erdemine de sahip olması önemlidir. Cömert insan etrafındaki kişilerce sevilen insandır ve cömertlik daha çok eserlerde kahramanlık özelliği olarak kendisini gösterir.

Cömertlik değeri hikâyelerde daha çok beylerden beklenen bir davranış olarak karşımıza çıkar. Özellikle galibiyetlerden sonra yedirme ve içirme olarak değer işlenir. Toylar düzenlenir ve açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Varlıklı kişilerce gösterilen bir davranıştır. Cömertlik önemli bir erdemdir. Toylar düzenlemek, kazanılan ganimetleri paylaşmak, aç doyurma, çıplak giydirmek cömertliğin en önemli göstergelerindedir.

4.5. Dayanışma Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında dayanışma değerinin yer alışı şöyledir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5) 'nda dayanışma değerinin yer alışı şöyledir:

Zorunlu temalar bölümünden olan Birey ve Toplum temasında içerik önerilerinde aile şu şekilde geçer; Duygular (mutluluk, sevgi, üzüntü...), beğeniler, büyüme, aile, ev, okul, misafir, engelliler, yaşlılar, demokrasi, *dayanışma*, barış, hoşgörü, kurallar vb.(s,143)

Öğrencilerden beklenen davranışlar bölümünde değerle ilgili şu ifade vardır: İletişim kurma, arkadaşlarıyla iş birliği yapma, tartışma, sorun çözme, ortak karar verme ve girişimcilik, gibi becerileri geliştirmeleri beklenmektedir.(MEB.s,9)

Genel amaçlar bölümüne ise değerle ilgili; öğrencilerin bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmeyi sağlamak maddesi vardır.(s,12)

Yazma öğrenme alanında değerle ilgili şu ifade yer almaktadır; İş birliği yaparak yazar.(s,124)

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8) 'nda dayanışma değerinin yer alışı şöyledir:

Dayanışma değerine doğrudan yer verilmiştir. Dayanışma değeri *Genel Amaçlar* altında millî birlik ve bütünlüğün korunması adı altında yer almıştır.

“Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin;

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri amaçlanmıştır.”(MEB, s.4)

Türkçe öğretiminin dört temel becerisinden birisi olan konuşma becerisinin tanımı ve açıklamalarında dayanışma ile ilgili kavramlara yer verilmiştir.

Konuşma öğrenme alanı, öğrencilerin çevreleriyle iletişim kurmaları, iş birliği yapmaları, ortak karar vermeleri ve karşılaştıkları sorunları çözmeleri açısından da önemlidir.”(MEB, s. 6)

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan *Temalar* bölümünde “Toplum Hayatı” başlığı altında doğrudan belirtilmiştir.

Dayanışma değeri ‘Toplum Hayatı’ ana teması içinde ‘Alt Temalar’ bölümünde *dayanışma* doğrudan yer almaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri ‘nde dayanışma değerinin yer alışı ise tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: Dayanışma Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	23,25	2
Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	35,50,51	11
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	57,60,64,78,94	6
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey’in Esir Olduğu Hikâye	110,117,118	7
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	-	-
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	134,137,148	4
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	156,157,161	7

Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	166	1
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	-	-
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	198,205	2
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	215,216,221	4
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	222,224,229	3
	TOPLAM	47

Tablo 6'ya göre dayanışma değeri on iki hikâyenin 10 'unda yer alırken, 2 'sinde yer almamaktadır. En çok 'Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye' de (11) yer alır. Sırasıyla Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye ve Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi (7), Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi (6), Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi ve Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye (4), İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye (3), Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi ve Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi (2), Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye (1)' dir. Dede Korkut Hikâyeleri 'nde dayanışma değeri toplam 47 kez yer almıştır.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde dayanışma değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Oğlunun ilk avında Dirse Hanın hanımı yanına gitmek ister. Oğlunun yaralı olduğunu görür ve bu zor gününde yanında kırk ince kız vardır.

...Toparlanıp yerinden kalktı. Kırk ince kızı beraberine aldı. Dirse Han'a karşı vardı. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi,s. 23)

Dirse Han'ın hanımı çekildi, geri döndü. Dayanamadı kırk ince kızı beraberine aldı, büyük cins ata binip oğlancığını aramaya gitti. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi,s. 25)

Salur Kazan'ın evini yağmalamak isteyen kafirlere karşı Karacık Çoban arkadaşlarıyla dayanışma içindedir.

Gece yatarken Karacık Çoban kaygılı rüya gördü. Rüyasından sıçradı, ayağa kalktı. Kıyan Gücü, Demir Gücü bu iki kardeşi yanına aldı. Ağılın kapısını sağlamlaştırdı. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 35)

Salur Kazan'ın evinin yağmalandığı duyulur ve bu zor gününde bütün beyler Salur Kazan'ın yanındadır.

...Kazan Bey'in kardeşi Kara Göne dörtnala yetişti. "Çal kılıcını kardeş Kazan, yetiştim dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 50)

Bunun ardınca görelim kimler yetişti: Demir Kapı Derbenti'ndeki demir kapıyı tepip ala, altmış tutam alaca mızrağının ucunda er böğürten, Kıyan Selçuk oğlu Deli Dündar dörtnala yetişti. "Çal kılıcını ağam Kazan, yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 50)

...Kara Göne oğlu Kara Budak dört nala yetişti. "Çal kılıcını ağam Kazan yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 50)

...Gaflet Koca oğlu Şir Şemseddin dörtnala yetişti. "Çal kılıcını ağam Kazan, yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 50)

...kudretli Oğuz'un imrenileni, Kazan Bey'in en güvendiği boz aygırlı Beyrek dörtnala yetişti. "Çal kılıcını ağam Kazan, yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 50)

...Kazılık Koca oğlu Bey Yigenek dörtnala yetişti. "Çal kılıcını ağam Kazan, yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 51)

...Kazan Beyin dayısı, at ağızlı Uruz Koca dörtnala yetişti. "Çal kılıcını beyim Kazan, yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 51)

...bıyığı kanlı Büğdüz Emen dörtnala yetişti. "Çal kılıcını ağam Kazan, yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 51)

...Eylik Koca oğlu Alp Eren, dörtnala yetişti. "Çal kılıcını ağam Kazan, yetiştim" dedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 51)

Saymakla oğuz beyleri tükenmez, hep yetiştiler. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 51)

Bezirgan mallarını kafire kaptırmıştır, Bamsı Beyrek'e ihtiyacı vardır, Bamsı Beyrek'te yiğitleriyle dayanışma içinde Bezirganın yanına gider.

-Ne diyorsam yetiştirin, giyeceklerim ile koç atımı getirin hey! Beni seven yiğitler atlarına binsinler, benimle beraber gelsinler. (Kam Büre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 57)

Bezirgan da önlerine düştü, kılavuz oldu. Kafir de inerek bir yerde akçe bölüşmekteydi. Bu sırada yiğitler meydanının arslanı, pehlivanların kaplanı boz oğlan yetişti. Bir iki demedi, kafirlere kılıç vurdu, baş kaldıran kafirleri öldürdü, gaza eyledi, bezirganların malını kurtardı. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 57)

Yanına pek çok asker alarak Aladağ'a doğru yola çıktı. (Kam Büre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 60)

Kızın abisi deli olduğu için kız istemeye kimse yanaşmaz, beyler fikir dayanışmasıyla Dede Korkut'un gitmesine karar verirler.

Uygun gördüler ki kızı istemeye Dede Korkut gitsin. (Kam Büre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 64)

Bamsı Beyrek zor durumdadır ve onu bu zor durumdan kopuz kurtaracaktır. Bu yüzden oğuzdan kopuzunu ister.

-Ey ozan! Kopuzunu bana ver, ben de atımı sana vereyim. (Kam Büre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 78)

Hisar kafir elindedir ve kurtarılmalıdır. Kazan Bey yiğitleriyle oraya gider.

Kazan Bey:

Oğuz'u ve beni seven atına binsin, dedi.

Kudretli oğuz beyleri atlarına bindiler, Bayburt Hisarı'na doğru atlarını dörtlere sürdüler. (Kam Büre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 94)

Oğlunun esir olduğunu öğrenen Kazan Bey yiğitlerinin dayanışmasıyla onu kurtarmaya gider.

Doksan tümen genç Oğuz arkamdan gelsin. Bilin ki oğlum esir olmuştur, dedi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 110)

Bu sırada kudretli Oğuz beyleri yetişti. Hanım görelim kimler yetişti. Kara Dere ağzında Kadir veren, kara boğa derisinden beşiğinin örtüşü olan, hiddeti tutunca kara taşı kül eyleyen, bıyığını ensesinde yedi yerde düğümleyen, yiğitler ejderhası, Kazan Beyin kardeşi Kara Göne dört nata yetişti. Çal kılıcını kardeş kardeş Kazan, yetiştim dedi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 117)

... Kazan'ın kardeşi Kara Göne dörtlere yetişti. 'Çal kılıcını kardeşim Kazan, yetiştim.' Dedi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 117)

...Kıyan Selçuk oğlu Deli Dünder dörtlere yetişti....(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 117)

...Gaflet Koca oğlu Şir Şemsettin dörtlere yetişti....(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 117)

...Kazılık Koca oğlu Yigenek dörtlere yetişti .(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 118)

...Beyrek dörtlere yetişti....(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 118)

Onun ardında dokuz ihtiyar başı Aruz yetişti. Saymakla Oğuz beyleri tükenmez. Kazanın beylerinin hepsi yetişti, başına toplandı. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s. 118)

Kan Turalı evlenmek için kız arar ama başarılı olamaz; babasının ve ihtiyarların dayanışmasıyla kız aramaya gidilir ve kafirlerle savaşılır.

...oğul sen mala dört elle sarıl, yağ, ben sana kız aramaya gideyim. (Kanlı Koca Oğlu Kanturalı Hikâyesi, s. 134)

Ak sakallı tecrübeli ihtiyarları yanına aldı. (Kanlı Koca Oğlu Kanturalı Hikâyesi, s. 134)

Kırk yiğidini yanına aldı, yedi gün yedi gece at koşturdular (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi s. 137).

-Bey yiğit, baş kesen olsa kalpak bulunmaz mı olur, bu gelen kafir çok kalabalıktır. Savaşalım, dövüşelim. Ölenimiz ölsün, sağ kalanımız otağa gelsin.(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 148)

Kazılık Koca kafirin elinde esirdir ve oğlu bu durumu çok geç öğrenir, Bayındır Handan izin alır ve yiğitleriyle beraber babasını kurtarmaya gider

... *Kıyan Selçuk oğlu Deli Dündar seninle beraber varsın, dedi.*(Kazılık Koca Oğlu Yigenek hikâyesi, s. 156)

... *Evlik Koca oğlu Dönebilmez Dölek Evren de beraber varsın, dedi.* (Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi, s. 156)

... *Yağrınıcı oğlu İl Almış da seninle beraber varsın, dedi.* (Kazılık Koca Oğlu Yigenek hikâyesi, s. 156)

... *Tosun oğlu Rüstem beraber varsın, dedi.* (Kazılık Koca Oğlu Yigenek hikâyesi, s. 156)

... *Deli Evren de beraber varsın.* (Kazılık Koca Oğlu Yigenek hikâyesi, s. 156)

... *Soğan Sarı da beraber varsın.* (Kazılık Koca Oğlu Yigenek hikâyesi, s. 157)

... *sonra hep birden beyler kaleye yürüyüş ettiler, yağmaladılar.* (Kazılık Koca Oğlu Yigenek hikâyesi, s. 161)

Tepegöz Oğuzların çoğunu öldürür, bu sorunla baş edemezler ve dayanışma içinde Dede Korkut'tan akıl almaya giderler.

Vardılar, Dede Korkut'u çağırdılar, onunla konuştular, gelin bir anlaşma yapalım, dediler. (Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye, s. 166)

Seyrek kardeşini esaretten kurtarmak ister, anne babası razı olmaz büyüklerle dayanışma içinde ne yapacaklarına karar verirler. Seyrek yiğitleriyle kardeşini kurtarmaya gider.

Baba ana ağlaşıp Kazan'a adam gönderdiler. Oğlan kardeşini andı gider, bize ne öğüt verirsin, dediler.(Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s. 198)

...kucaklaştılar, görüştüler, cins atlara biniştiler. Kara elbiseli kafire at sürdüler. Kılıç yürüttüler. Kafiri bastılar, öldürdüler, kaleye döndüler...(Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s. 198)

Kafirler birlik olup Salur Kazan'ı öldürmek isterler.

Kafir beyleri toplandılar geldiler. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, s.215)

Uruz babasını esaretten kurtarmak için amcasıyla fikir dayanışması içindedir. Yiğitlerini de alarak babasını kurtarmaya gider.

Birlikte düşündüler, danıştılar. Bütün beylere haber oldu. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, s.216)

On altı yiğit sıçrayıp attan indiler. Kalkan tuttular, topuzlarını omuzlarına attılar, kapıya geldiler. Birer topuz vurup kapıyı kırdılar, içeri girdiler. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, s.216)

Yürüyerek kafire at sürdüler, kılıç vurdular. Derelerde, tepelerde kafirleri kırıp geçirdiler. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, s.221)

İç Oğuz ve Dış Oğuz beyleri fikir birliği içinde hareket etmeye karar verirler.

Söz birliği ile bütün Dış Oğuz beyleri Kazan'a gelmediler...(İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.222)

-Senin dostuna dost ve düşmanına düşmanız, dediler. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.224)

Bütün beyler bindi. Kazan'ın al atını çektiler, bindi. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.229)

İş bölümü yaparak birlikte hareket etme; zor zamanlarda beraber olma; el birliği ile bütün güçlüklerin üstesinden gelme; dayanışma ile verimli işler elde etme; üzüntüleri paylaşma, zor durumda olan kişiye yardım için birlik olma; birliği sağlam kurma; tek tek değil, birlik olunca güçlü olunacağını farkına varma kavramları hikâyede sıkça kullanılmıştır.

Hikâyelerde daha çok kâfirlere karşı mücadele eden beylerle olan dayanışma örnekleri yer alır. Bunun dışında esir olan babayı ya da evladı kurtarmak için dayanışma örneği gösterilir. Bu bakımdan hikâyeler dayanışma değerini örnekleme bakımından zayıf kalmıştır.

Şen'in (2007) 100 temel eserde değerleri incelediği çalışmasında Yerli eserlerde dayanışma değeriyle ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır. Birlikte dayanışma içinde olunca başarılamayacak iş yoktur sonucuna ulaşmıştır. Zor zamanlarda birlik olma; maddi, manevi anlamda zor durumda olan kişiye yardım için birlik olma; tek tek değil, birlik

olunca güçlü olunacağına farkına varma sonuçlarına ulaşılmış. Genel olarak Dede Korkut Hikâyelerinde de benzer durumlar vardır fakat maddi anlamda zorluklarda birlik olmaya yer verilmemiştir.

Dayanışma günümüzde en çok ihtiyaç duyduğumuz değerlerdendir. Bireyin toplum içinde uyumlu yaşayabilmesini sağlar, felakete uğramış, yardıma ihtiyacı olan kişilerle iş birliği içinde olmasını öğretir, bireyi bencillikten uzaklaştırır.

4.6. Fedakârlık Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında fedakarlık değeri ile ilgili doğrudan ya da dolaylı herhangi bir ifadeye ulaşılmamıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri 'nde fedakarlık değeriyle ilgili dağılımlar tablodaki gibidir.

Tablo 8: Fedakarlık Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	24	2
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	42,45,46	3
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	56,73,92	3
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	97,100,102,104,113,114	8
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	131	2
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	138,146,148	3
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	-	-
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	167,168,169	3
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	-	-

Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	204	2
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	-	-
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	-	-
TOPLAM		26

Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyenin 8'inde değerle ilgili bulguya rastlanmışken 4 hikâyede fedakarlık değeri yer almamıştır. En çok Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye (8)' de yer almaktadır. Sırasıyla 3'er kez Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Hikâye' de, 2 kez Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi' nde yer almaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri 'nde fedakarlık değerleriyle ilgili toplam 26 ifadeye rastlanmıştır.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde fedakarlık değerleriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Dirse Han'ın hanımı oğlunu avda yaralanmış görünce Dirse Han'a oğlunu kurtarması için yapacağı fedakarlıkları şöyle anlatır:

Han babamın katına ben varayım

Ağır hazine, bol asker alayım

Azgın dinli kafire ben varayım...(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.24)

Kara başım kurban olsun bugün sana. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.24)

Karacık Çoban fedakarlık örneğiyle Kazan'a olan bağlılığını gösterir.

... Ölüsem senin uğruna ben öleyim. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 42)

Uruz anasının namusu için kendi canından olmayı göze alır.

... benim için ağlamayasın, bırak beni kadın ana çengele vursunlar, bırak etimden çeksinler...(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.45)

... Sen sağol kadın ana, babam sağ olsun

Bir benim gibi oğlan bulunmaz mı olur. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.46)

Kam Büre'nin isteği üzerine bezirganlar günlerce fedakarca yol alır.

Bezirganlar da gece gündüz yollara koyuldular, İstanbul'a geldiler. Bay Büre'nin oğlu için fevkalade nadide, güzel armağanlar aldılar...(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.56)

Bezirganlar hazırlandılar. Gece gündüz demeyip yürüdüler...(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.73)

Gelin kayınana ve kayınatasına Beyrek'in geldiğini müjdeler ve karşılıklı fedakarlık içeren sözler söylerler.

...Kara başım kurban olsun gelinciğim sana (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.92)

Kara başım kurban olsun babam sana (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.97)

Kara başım kurban olsun ağam sana (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.97)

Kara başım kurban olsun babam sana (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.100)

Kara başım kurban olsun ağam sana (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.102)

Beri gelin kırk arkadaşım

Size kurban olsun benim başım (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.104)

Uruz kafirin içinde savunmasız kalınca yiğitler Uruz için canlarını feda etmeyi göze alırlar.

...Uruz' un kırk yiğidi atlarından indiler. Uruz için kafire karşı çok savaştılar. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.104)

Uruz kafirin üzerine yürümek isteyen babasına başını verme pahasına şunları söyler:

...Benim başım senin yoluna kurban olsun

Geri dön baba (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.113)

... Şafak vakti yerimden kalktığım senin için

Yağız al atımı yorduğum senin için

Ak elbisem kirlendi senin için

Benim başım kurban olsun oğul senin için ...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.114)

Deli Dumrul'un canına karşılık eşi kendi canını feda etmeye hazırdır.

...Benim canım senin canına kurban olsun(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.131)

...Ulu yollar üzerine

Hanlar yapayım senin için

Aç görsem donatayım senin için...(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.131)

Selcen Hatun'u almaya giden Kan Turalı giderken şunları söyler:

...Hey kırk eşim, kırk arkadaşım

Kırkınıza kurban olsun benim başım (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.138)

...Hey kırk eşim, kırk arkadaşım

Kırkınıza kurban olsun size benim başım(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.146)

Selcen Hatun Kan Turalı'yla gittiği yerden yalnız döner ve Kan Turalı'nın anası gelininin bir sözü için canını vermeye hazırdır.

Ağzından, dilinden birkaç kelime haber ver bana

Kara başım kurban olsun gelin sana (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.148)

Tepegöz'ün isteklerine karşılık insanlar evlatlarını feda etmişlerdir.

...Dört oğlu olan birini verdi, üçü kaldı. Üç olan birini verip ikisi kaldı...(Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.167)

... dört oğlu olan birini verdi. Üçü olan birini verdi. İkisi olan birini verdi. İki oğlancığım var idi, birini verdim biri kaldı;... (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.168)

Basat kardeşi için Tepegözle karşı karşıya gelir, canını feda etmeyi göze alır.

Beyler kardeş uğruna Tepegöz ile buluşacağım ne buyurursunuz? (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.169)

Seyrek esir olan kardeşini kurtarmak için yaptığı fedakarlıkları anlatır.

Sabah erken yerimden kalktığım kardeş için

Ak boz atlar yormuşum kardeş için

Kalenizde esir var mıdır kafir söyle bana

Kara başım kurban olsun kafir sana (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.203-204)

... Yiğit söyle bana

Kara başım kurban olsun bugün sana (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.204)

Hikâyelerde fedakârlık değeri daha çok beylere karşı gösterilen fedakârlık olarak karşımıza çıkar. Bunun dışında evlatların anası babası için, eşlerin birbiri için, kardeşlerin gösterdikleri fedakarlıktan bahsedilmektedir. Deli Dumrul Hikâyesinde Azrail'e karşı gelen Deli Dumrul'un canına karşılık hiç kimse canını vermek istemez. Ancak karısı büyük bir fedakarlık örneği göstererek kocasına canını vermeyi kabul eder. Hayatta yapılabilecek en büyük fedakârlık canını vermektir. Bütün hikâyelerde fedakarlık göstergesi olarak kahramanlar canlarını vermeye hazırdırlar.

Kumbasar(2011) Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi isimli çalışmasında fedakarlık değeri ile ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır: çoğunlukla geçim sıkıntısı çeken insanların yaşamları ele alındığı için fedakârlık daha çok maddi açıdan fedakar davranma olarak karşımıza çıkar. Ancak Dede Korkut Hikâyeleri' nde maddiyatla ilgili bir fedakarlıktan söz etmek mümkün değildir.

4.7. Hoşgörü Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında hoşgörü değeri şu şekilde yer almaktadır:

Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)' nda hoşgörü değerinin yer alışı ;

Atatürkçülük Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)' nda dört temel başlık altında ele alınmıştır. Hoşgörü değeri de burada şöyle yer alır:

3. Atatürkçü Düşünce Sisteminde Yer Alan Konular (Millî Eğitim, Atatürk ve Güzel Sanatlar, Türkiye Cumhuriyetinin Temel Amaç ve Görevleri, Millî Kültür, Türk Kadını, Çevre Bilinci, Planlı Çalışması, Türk Dış Politikası, Diğer Din, Örf ve Âdetlere Hoşgörülü Olma) (MEB, s.19)

Ayrıca zorunlu temalar bölümünde 'Atatürk' teması ve 'Birey ve Toplum' temasında içerik önerilerinde hoşgörü değerinin adı geçmektedir:

Atatürk: Atatürk'ün Hayatı ve Eserleri (Hayatı, Ailesi, Öğrenim Hayatı, Askerlik Hayatı, Fikir ve Siyasî Hayatı, Atatürk ve Millî Mücadele) Atatürk'ün Kişilik Özellikleri Atatürkçü Düşünce Sisteminde Yer Alan Konular (Millî Eğitim, Atatürk ve Güzel Sanatlar, Türkiye Cumhuriyetinin Temel Amaç ve Görevleri, Millî Kültür, Türk Kadını, Çevre Bilinci, Planlı Çalışması, Türk Dış Politikası, Diğer Din, Örf ve Âdetlere Hoşgörülü Olma) Atatürk ve Cumhuriyet Eğitimi, Millî Bayramlar vb.

Birey ve Toplum: Duygular (mutluluk, sevgi, üzüntü...), beğeniler, büyümek, aile, ev, okul, misafir, engelliler, yaşlılar, demokrasi, dayanışma, barış, hoşgörü, kurallar vb.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8) de ise hoşgörü değeri şu şekilde yer almaktadır:

Genel Amaçlar bölümünde öğrencilerden hoşgörülü olmasının beklendiği açıklanmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin; 10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri amaçlanmaktadır. (MEB, s.4)

Bunun dışında tartışma ortamında ve etkinlik örneklerinde hoşgörü değerinin adı geçmektedir; ancak değer kazandırma konusunda bire bir ifade yoktur.

Dede Korkut Hikâyeleri' nde hoşgörü değerinin hikâyelere dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 9: Hoşgörü Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	28	1
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	-	-
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	-	-
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	110	1
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	126	1
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	-	-

Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	-	-
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	-	-
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	-	-
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	-	-
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	-	-
	TOPLAM	3

Tablo 8'e göre 3 hikâyede değer yer alırken 9 hikâyede değerle ilgili bulguya rastlanmamıştır. 1'er ifadeyle Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi isimli hikâyelerde yer alır. Dede Korkut Hikâyeleri' nde değerle ilgili toplam 3 ifadeye rastlanmıştır.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde hoşgörü değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

...kırk yiğidini beraberine al, babanı o kırk namertten kurtar, yürü oğul, baban sana kıydı ise sen babana kıyma. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.28)

... bana yedi gün mühlet ver, yerdeyse çıkarayım; gökteyse indireyim, bulursam bulurum, bulamazsam Allah verdi. Allah aldı n'eyleyeyim. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.110)

Allah Teala'ya Deli Dumrul'un sözü burada hoş geldi.

Azrail'e söyledi ki:

-Madem deli korkak benim birliğimi bildi, birliğime şükür kıldı, ya Azrail, Deli Dumrul, canı yerine can bulsun ki onun canı bağışlanmış olsun. (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s. 126)

Hikâyelerde hoşgörü değeri en az yer alan değerdir. Bu bakımdan hoşgörü değeri Dede Korkut Hikâyeleri' nde yeteri kadar yer almamıştır. Hikâyelerde hoşgörü değeri kendisine yapılan kötülüğü unutmaya, affetmeye; Allaktan gelene rıza gösterme olarak işlenmiştir.

Şen (2007) Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma isimli çalışmasında hoşgörü ile ilgili şu sonuçlara varılmıştır: Hoşgörü olma; yanlış davranışları hoşgörü ile karşılama; kötülüğe iyilikle cevap verme; eskide kalmış kötü davranışları unutup kin gütmemek şeklindedir. Dede Korkut Hikâyelerinde kin gütmemeyle ortaklık göstermektedir.

Hoşgörü insan belli başlı hataları, kusurları anlayışla karşılayan kimsedir. Bu nedenle öğrencilerin gelecekte daha uyumlu, daha mutlu bireyler olabilmesi için hoşgörü değeri kazandırılması gereken değerlerdendir

4.8. İyi Niyet- İyi Dilekte Bulunma Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında adı geçen değerle ilgili doğrudan bir ifade bulunmamaktadır; fakat Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)'nda dolaylı olarak 'Duygular' temasının alt temalarında yer almaktadır. (MEB, ss.59-60) Duygular temasında 'takdir etme', 'beğenme' başlıkları yer alır. İyi niyet- iyi dilekte bulunma değeriyle dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bakımdan adı geçen değerle ilgili doğrudan bir ifadeye rastlanmamıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri' nde iyi niyet- iyi dilekte bulunma değerinin hikâyelere dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 10: İyi Niyet - İyi Dilekte Bulunma Değerinin Hikâyelerde Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	19,20,31	3
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	53	1
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	55,55,58,60,65,67,72,79,82,83,89,95	13
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	114,115,119-120	3
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	132	1
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	137,153	2
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	162	1
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	175,178	2
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	192	1
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	200,206	2
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	221	1
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	228,229,231	3
	TOPLAM	33

Tablo 9'a göre iyi niyet- iyi dilekte bulunma değeri hikâyelerin tamamında yer almaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri' nde değerle ilgili toplam 33 ifadeye yer verilmiştir. Değere en çok 13 ifadeyle Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi' nde yer verilmiştir. Sırasıyla 3' er kez Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in

Öldüğü Hikâye isimli hikâyelerde, 2 'şer kez Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye, Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi isimli hikâyelerde yer alırken 1'er kez de Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi, Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye isimli hikâyelerdir.

On iki hikâyenin tamamında iyi niyet- iyi dilekte bulunma değerinin yer alışının sebebi her hikâyenin sonunda Dede Korkut'un gelip kopuz çalıp dua eder, iyi dileklerde bulunur.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri'nde adı geçen değerle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

... Oğlanı alıp babasına vardı. Dede Korkut oğlanın babasına söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Hey Dirse Han beylik ver bu oğlana

Taht ver erdemlidir

Boynu uzun cins at ver bu oğlana

Biner olsun hünerlidir

Ağıllardan on bin koyun ver bu oğlana

Etli olsun hünerlidir

Develerden kızıl deve ver bu oğlana

Yük taşıyıcı olsun hünerlidir

Altın başlı otağ ver bu oğlana

Gölge olsun erdemlidir

Omzu kuşlu cübbe ver bu oğlana

Giyer olsun hünerlidir (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.19)

... adını ben verdim, yaşını Allah versin dedi. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.20)

Dua edeyim hanım:

-Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölge büyük ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumasın. Kanatlarının uçları kırılmasın. Koşar iken ak boz atın sendelemesin. Vuruşunca çelik öz kılıcın çentilmesin. Dürtüşürken alaca mızrağın ufalanmasın. Ak saçlı ananın yeri cennet olsun. Ak sakallı babanın yeri cennet olsun. Hakk'ın yandırdığı çirağın yanadursun. Kadir Rabb'im seni namerde muhtaç eylemesin han'ım hey! (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.31)

Dua edeyim hanım:

-Karlı kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi büyük ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumasın. Kadir Allah seni namerde muhtaç eylesin. Koşar iken ak boz atın sendelemesin. Vuruşunca çelik öz kılıcın çentilmesin. Dürtüşürken alaca mızrağın ufalanmasın. Ak saçlı ananın yeri cennet olsun. Ak sakallı babanın yeri cennet olsun. Amin diyenler Rabb'in yüzünü görsün. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin. Derlesin toplasın, günahımızı adı güzel Muhammed Mustafa (sav) yüzü suyuna bağışlasın hanım hey! (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.53)

-Beyler! Benim için de dua eyleyin, Allah Teala bana da bir kız versin! (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.55)

Kudretli Oğuz beyleri ellerini kaldırdılar, dua eylediler, " Allak Teala sana da bir kız versin." Dediler. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 55)

-Ne güzel yiğit, faziletli yiğit, dediler. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 58)

Dedem Korkut geldi oğlana ad koydu

Allah Teala sana bir oğul vermiş tutu versin

Al sancağı kaldırıncı Müslümanlar onun arkasında olsun

Karşı yatan kara karlı dağlardan aşar olsun

Allah Teala senin oğluna engelleri aşacak güç versin

Kanlı kanlı sulardan geçecek olsa geçit versin

Kalabalık bir kafir arasına girince

Allah Teala senin oğluna fırsat versin

Sen oğlunu Bamsın diye okşayasın

Bunun adı " Boz Aygırlı Bamsı Beyrek" olsun

Adını ben verdim yaşını Allah versin (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.60)

Kudretli oğuz beyleri el kaldırdılar dua kıldılar, "bu ad bu yiğide kutlu olsun." Dediler. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.60)

"Dostlar hepimizi Hakk'a ismarladım." Dedi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 65)

Dede Korkut Kaçar'a dua eyledi. Deli'nin emri ile sapa sağlam oldu. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.67)

-Devletli hanım senin ömrün uzun olsun. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 72)

-Bre yüzünüz ak olsun, ağağınızın ekmeği size helal olsun. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 79)

...Üç güne varmadan Allah sevindirsin sizi (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 82)

-Ağabeyinizin başının ve gözünün sadakası olsun. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 83)

... Bunlar ne zaman ok atsa Beyrek, "Elin var olsun" diyordu. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 84)

Dua edeyim hanım:

-Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi büyük ağacın kesilmesin. Ak saçlı ananın yeri cennet olsun. Ak sakallı babanın yeri cennet olsun. Allah oğul ile kardeşten, ahir vaktinde tertemiz imandan ayırmasın. Amin diyenler Allah'ın cemalini görsün. Allah dağınık halimizi derlesin, toplansın, günahımızı adı güzel Muhammed Mustafa (sav) yüzü suyuna bağışlasın hanım hey! (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 95)

...Benden daha iyi Kadir size oğul versin

Ak sütünü anam bana helal eylesin...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.114)

... Yüzünü yere sürdü ağladı. Kadir Mevla'dan dilek diledi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.115)

Dua edeyim hanım:

-Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi kaba ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumamasın. Kanatlarının kırılmasın. Kadir Mevla seni namerde muhtaç etmesin. Koşar iken ak boz atın sendelemesin. Vuruşurken kara çelikten yapılan kılıcın kırılmasın. Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Derlesin, toplansın, günahımızı adı güzel Muhamed'e (sav) bağışlasın han'ım hey! (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.119-120)

Dua edeyim hanım:

-Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi ulu ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumamasın. Kadir Allah seni namerde muhtaç etmesin. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Derlesin, toplansın, günahımızı adı güzel Muhamed'e (sav) bağışlasın han'ım hey! (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.132)

-Oğul, uğurun açık olsun, sağ salim varıp gelesin. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 137)

Ecel geldiğinde arı imandan ayırmasın. Kadir seni namerde muhtaç etmesin. Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Amin diyenler Hakk'ın cemalini görsün. Derlesin, toplansın, günahımızı adı güzel Muhamed'e (sav) bağışlasın han'ım hey! (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.153)

Dua edeyim hanım:

-Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi koca ağacın kesilmesin. Ak sakallı babamın yeri cennet olsun. Ak saçlı ananın yeri cennet olsun. Ahir ömrünüzde arı imandan ayırmasın. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Günahımızı adı güzel Muhamed Mustafa'nın (sav) yüzü suyuna bağışlasın han'ım hey! (Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi s.162)

... Öyle ki ben çekerim göz acısını

Hiçbir yiğide vermesin kadir Allah göz acısını (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.175)

Kara dağa seslendiğinde cevap versin

Kanlı kanlı suların geçit versin

Erlikle kardeşinin kanını aldın

Kudretli Oğuz beylerini yükten kurtardın

Kadir Allah yüzünü ak etsin Basat

Ölüm vakti geldiğinde arı imandan ayırmasın. Günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa'ya (sav) bağışlasın hanım hey! (Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye s.178)

Dua edeyi hanım: Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi koca ağacın kesilmesin. Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin. Günahınızı adı güzel Muhammed'e (sav) bağışlasın hanım hey! (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.192)

-Sür oğul, uğurun açık olsun, sağ esen varıp gelesin geleceğin var ise. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.200)

Evvel ahir uzun yaşın ucu ölüm. Ölüm vakti geldiğinde arı imandan ayırmasın. Günahınızı Muhammed Mustafa'nın (sav) yüzü suyuna bağışlasın. Amin diyenler Allah'ın yüzünü görsün hanım hey! (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.206)

Ölüm vakti geldiğinde arı imandan ayırmasın. Kadir seni namerde muhtaç etmesin. Beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Amin amin diyenler Allah'ın yüzünü görsün. Günahınızı Muhammed Mustafa'nın (sav) yüzü suyuna bağışlasın hanım hey! (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.221)

...sen sağ ol hanım...(İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.228)

... "Sen sağ ol, hanım." Dediler...(İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.229)

Ölüm vakti geldiğinde arı imandan ayırmasın. Ak sakallı babamın yeri cennet olsun. Ak saçlı ananın yeri cennet olsun. Kadir seni namerde muhtaç etmesin. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Amin amin diyenler Allah'ın yüzünü görsün. Derlesin, toplasın, günahımızı adı güzel Muhammed Mustafa'ya (sav) bağışlasın hanım hey!(İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.231)

Hikâyelerde iyi niyet- iyi dilekte bulunma değeri yer almıştır. Çünkü hikâyelerin sonunda Dede Korkut iyi dileklerde bulunur. Bunun dışında kişilerin birbirine karşı gösterdiği iyi dileklere de rastlamak mümkündür. Mutlu toplumların oluşabilmesi için iyi dileklerde bulunmak olumlu bir davranış olduğu düşünülmektedir. İyi niyetli insanlar mutlu insanlardır. Kendisi için iyi şeyler istediğini başları içinde istemek büyük bir erdemdir. Bencilleşen toplumumuzda öğrencilere iyi niyetli olma ve iyi dilekte bulunabilme özelliği kazandırmak toplum huzuru için oldukça önemlidir.

4.9. Kanaatkârlık Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında kanaatkârlık değeriyle ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan hikâyelerde kanaatkarlık değerinin dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 11: Kanaatkarlık Değerinin Hikâyelere Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	31	1
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	53	1
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	-	-
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	119	1
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	-	-
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	153	1
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	-	-
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Hikâye	-	-
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	-	-
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	221	1
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in	230	1

Öldüğü Hikâye

TOPLAM

6

Tablo 10'a göre 6 hikâyede kanaatkarlık değeriyle ilgili bulgulara rastlanmıştır. 6 hikâyede değerle ilgili bulguya rastlanmamıştır. Toplam 6 ifadeye ulaşılmıştır. Değerle ilgili ifadelere rastlanan hikâyeler şunlardır; 1 'er kere Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye isimli hikâyelerdir.

Dede Korkut genellikle hikâyelerin sonunda bu dünyanın geçiciliğinden, en sonunun ölüm olduğundan bahseder. Burada eskiden bey olanların bile şimdi yaşamadıkları dünyaya benim diyenlere bile bu dünyanın kalmadığından bahsederek kanaatkarlık üzerinde durmaktadır, kanaatkarlığı önermektedir.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri'nde kanaatkarlık değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Onlar da bu dünyaya geldi, geçti

Kervan gibi kondu, göçtü

Onları da ecel aldı, yer gizledi

Fani dünya kime kaldı

Gelimli gidimli dünya

Son ucu ölümlü dünya (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.31)

Hani dediğim bey erenler

Dünya benim, diyenler

Ecel aldı, yer gizledi

Fani dünya kime kaldı

Gelimli gidimli dünya

Ahir son ucu ölümlü dünya(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.53)

Şimdi beyler, erenler dediğim nerde

Dünya benim diyenleri

Ecel aldı, yer gizledi

Fani dünya kime kaldı

Gelimli gidimli dünya

Son ucu ölümlü dünya(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.119)

Şimdi bey dediğim erenler nerde

Dünya benim diyenleri

Ecel aldı, yer gizledi

Fani dünya kime kaldı

Gelimli gidimli dünya

Son ucu ölümlü dünya(Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 153)

Hani övdüğümüz bey erenler nerde

Dünya benim diyenler

Ecel aldı, yer gizledi

Fani dünya kime kaldı

Gelimli gidimli dünya

Sonu ölümlü dünya(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.221)

Hani dediğim bey erenler

Dünya benim diyenler

Ecel aldı, yer gizledi

Fani dünya kime kaldı

Gelimli gidimli dünya

Sonu ölümlü dünya

Sonuçta uzun yolun sonrası ölüm. En sonu ayrılık.(İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.230)

Kanaatkârlık var olanla yetinebilmek, yetinmeyi bilmektir. Hayatta her zaman her şeye sahip olamayız; sahip olduklarımızın miktarı ne olursa olsun mutlu olmayı bilmek kanaatkârlıkla mümkündür. Kanaatkârlık olana razı olup çabalamamak değil; çabaları sonuca ulaşmadığında umutsuzluğa kapılmamaktır. Bireysel mutluluğa erişmek için öğrencilere bu değer kazandırılmalıdır.

Hikâyelerde kanaatkârlık değeri daha çok bu dünyanın geçiciliğiyle var olanla yetinmek gerektiğiyle işlenmiştir. Kumbasar (2011) Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi isimli çalışmasında kanaatkârlık değeriyle

İlgili Şu sonuçlara ulaşılmıştır: geçim sıkıntısı çeken kahramanların azla yetindikleri, elindekilerin kıymetini bildikleri, iki romanın dışında diğer romanlarda kanaatkârlık değerinin yeterli düzeyde yansıtılmadığı görülmüştür. Hayatta mutluluğu yakalayabilmek için insanların illa çok parasının olması gerekmez. Dede Korkut Hikâyeleri' nde ise maddi kanaatkârlığa yer verilmemiştir.

4.10. Merhamet Değerı İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi  ğretim Programlarında merhamet değerı Şu Şekilde yer almaktadır:

Türkçe Dersi  ğretim Programlarında doğrudan adı geçen değerle ilgili bir ifade bulunmamaktadır; fakat Türkçe Dersi  ğretim Programı (1-5)'nda dolaylı olarak 'Duygular' temasının alt temalarında bađıŐlama başlığıyla yer almaktadır. (MEB, s.59-60)

Tabloda merhamet değerinin Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyeye dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 12: Merhamet Değerinin Hikâyelere Yer Alışı

HIKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	29,30	2
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	43,52	2
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	57,66,69,79,93	6
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	111,119	2
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	124,125,129	3
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	148,151	2
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	156,160	2
Basat'ın Tepegözü �ld�rd�ğu Hikâye	165,167,176	3

Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	191	1
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	220	2
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	230	1
TOPLAM		26

Tablo 11'e göre merhamet değeri 10 hikâyede yer alırken 2 hikâyede yer almamıştır. En çok 'Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi' nde (6) yer alırken sırayla 3 kez Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, 2'şer kez Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi, Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye isimli hikâyelerde; 1'er kez de Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi ve İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye isimli hikâyelerde yer bulmuştur. Dede Korkut Hikâyeleri' nde merhamet değeri toplam 26 ifadeyle yer bulmuştur.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde adı merhamet değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

... Yiğit sana yazıktır dön geri. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.29)

... Benim de içinde bir akılı şaşmış, şuurunu yitmiş

İhtiyar babam var

Bırakmam yok kırk namerde. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.30)

Kazan kendisiyle gelmemesi için ellerini bağlar buna rağmen çoban onu yalnız bırakmaz bu durum karşısında Kazan merhamet eder.

-Kazan'a bu söz hoş geldi. Atından indi çobanın ellerini çözdü, alnından öptü. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.43)

Kaçan kafirleri Kazan Bey kovalamadı, aman diyenini öldürmedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.52)

Bezirgan Beyrek'ten yardım etmesi için aman diler.

... Kara başımı kaldırdım sana geldim, ey güzel yiğit, güzel başının sadakası için medet bana. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 57)

Deli Kaçar Dede Korkut'un kerametini kabul edip aman diler.

Medet aman el aman

Allah'ın birliğine yoktur şüphe hiçbir zaman(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 66)

...derhal beni kapıdan dışarı çıkar, medet. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 69)

-Allah aşkına beni kurtar!

-Var oğul kendini suya at. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.69)

Kardeşlerinin kendisinin öldüğünü zannettiklerini ama hale sevildiğinin farkına varan Bamsı merhamete gelir kimliğini saklamaz.

Bunları işten Beyrek'e müthiş bir ayrılık acısı çöktü, dayanamadı. Boncuk boncuk gözlerinden yaş akıp gitti. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.79)

Yaltacuk'un yalanı ortaya çıkınca Beyrek'ten aman diler.

Yaltacuk gördü ki sazlık yanıyor, sazların arasından çıktı. Beyrek'in ayaklarına kapandı. Beyrek kılıcını indirdi, Yaltacuk'un suçunu bağışladı. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 93)

Uruz babasının kendisini kurtarmaya geldiğini öğrenince kafirlerden aman diler.

Aman kafir aman

Allah'ın birliğine yoktur şüphe hiçbir zaman

Kafirler oğlana yol verdiler. Ellerini çözüp, gözünü açtılar. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.111)

Kırk kul ile kırk cariyeyi oğlunun başı için azat etti.(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.119)

Deli Dumrul dedi ki:

Bre Azrail aman

Allah'ın birliğine şüphe yoktur hiçbir zaman

Ben seni böyle bilmezdim(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.124)

Ne söylediğim bilmedim

Beylikten usanmadım, yiğitliğe doymadım

Canımı alma Azrail medet(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.125)

Bre Azrail aman

Allah'ın birliğine şüphe yoktur hiçbir zaman (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.129)

Burada Selcen Hatun at sürdü. Hasmını bastırdı. Kaçanını kovalamadı, aman diyeni öldürmedi. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.148)

...Temrenli ok ile atmaya kıyamadı. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.151)

...Devletli han medet(Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi s.156)

... Birliğine sığındığım Rabb'im kadir Allah

Medet senden(Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi s.160)

Tepegöz çok korkunç bir yaratıktır buna rağmen Aruz ona merhamet edip sarar.

...Mahmuzu dokundu, bu kütle yarıldı. İçinden bir oğlan çıktı, gövdesi adam, tepesinde bir gözü var. Aruz aldı bu oğlanı eteğine sardı. (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.165)

Aruz oğlu hanım medet! (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.167)

Tepegöz Basat' tan aman diledi:

-Şimdi kardeşiz, kıyma bana. (Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.176)

Birliğine sığındım

Aziz Allah bana medet(Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.191)

Uruz'un şefkat damarları kaydı, kara süzme gözleri kan yaş doldu. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.220)

Alpim Uruz'um aslanım

Uruz ak sakallı babana kıyma oğul(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.220)

Kazan'ın gazabından korkan Dış Oğuz Beyleri aman dilerler.

... Dış Oğuz beyleri bunu görüp hep attan indiler. Kazan'ın ayağına kapandılar, suçlarının affını dilediler, elini öptüler. Kazan suçlarını bağısladı. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.230)

Hikâyelerde merhamet değeri aman dilemek deyimiyle karşımıza çıkar ve aman dileyen affedilir. Kahramanlarımız hatalarının farkına varır ve af dilerler. Af dileyenin affı kabul olur. Bunun dışında şefkat duygusunun yoğunluğunu hikâyelerde görmek mümkündür. Deli Dumrul ve Tepegöz hikâyelerinde medet dilemek olarak işlenen merhamet değeri biri hariç hikâyelerin tamamına yayılmıştır.

4.11. Misafirperverlik Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında misafirperverlik değerinin yer alışı şöyledir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)'nda misafirperverlik değeri ile ilgili zorunlu temalar bölümünde 'Birey ve Toplum' temasında içerik önerileri bölümünde karşımıza çıkar. Duygular (mutluluk, sevgi, üzüntü...), beğeniler, büyümek, aile, ev, okul, *misafir*, engelliler, yaşlılar, demokrasi, dayanışma, barış, hoşgörü, kurallar vb.(MEB, s.143)

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8)'nda misafirperverlik değeri ile ilgili 'Toplum Hayatı' temasında alt tema olarak yer almaktadır.(MEB, s.58)

Doğrudan ilişkili olan konukseverlik alt başlığı, dolaylı olarak ise komşuluk ilişkileri alt teması yer almaktadır. Misafirperverlik değeri Türkçe Dersi Öğretim Programlarında doğrudan ve dolaylı olarak yer almaktadır

Misafirperverlik, misafiri en iyi şekilde ağırlamaktır. Türk toplumunda misafirin yedirilip içirilmesinin, ağırlanmasının, onu hoşnut etmenin önemli bir yeri vardır. Misafir ağırlamak, sosyal bütünleşmeyi sağlar; kardeşlik duygusunu, insanlar arası sevgi bağıını güçlendirir. Dede Korkut Hikâyeleri' ni incelediğimizde misafirperverlik değerinin hikâyelere dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 13: Misafirperverlik Değerinin Hikâyelere Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	14,15	3
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	-	-
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	56,64	2
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	105	1
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	-	-
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	138	1
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	-	-
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	-	-

Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	180	1
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	-	-
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	224	1
TOPLAM		9

Tablo 12'ye göre değer 7 hikâyede yer alırken 5 hikâyede yer almamaktadır. En çok 3 ifadeyle Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi' nde geçmekte sırayla 2 kez Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi' nde, 1' er kez de Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye isimli hikâyelerde yer almaktadır. Misafirperverlik değeri hikâyelerde toplam 9 kez yer almıştır.

Aşadı Dede Korkut Hikâyeleri' nde misafirperverlik değerleriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Hanlar hanı Bayındır yılda bir kere ziyafet verip Oğuz beylerini misafir ederci.
(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.14)

Gene ziyafet tertip edip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.14)

...Önüne kara koyun yahnisinden getirdiler...(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.15)

Pay Püre Bey'in oğlu atlandı, ava çıktı. Av avlarken babasının tavlasının üzerine geldi. Tavlacı başı onu karşıladı, attan indirdi misafir etti. Yedirip, içirip oturttu'(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 56)

Kudretli Oğuz beylerini hep çağırdılar, evlerine getirdiler. Misafir edip ağırladılar.
'(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 64)

... Han kızı boyu uzun Burla Hatun Kazan'ın geldiğini işitti, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Oğlancığımın ilk avidir, Oğuz beylerini davet edeyim, dedi. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.105)

İzzet hürmet eylediler. Ak çadır diktiler, alaca halı döşediler. Ak koyun kestiler, yedi yıllık al şarap içtiler. Sonra alıp bunları Beye getirdiler. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 138)

Han da Begil'i misafir etti, güzel at güzel kaftan, bol harçlık verdi. Üç gün de Begil'i misafir edelim beyler dedi (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi ,s. 180).

... Dış Oğuz beyleri hep toplandı. Alaca büyük otağlarını düzlüğe dikti. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Dış Oğuz beylerini ağırlayıp ziyafet verdi. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.224)

Hikâyelerde genel olarak misafir edilmeden söz edilmektedir. Misafir ağırlamanın öneminden bahsedilmektedir. Misafirin daha çok yedirilip içirildiği gözlenmiş, hürmette kusur edilmediği hikâyelerde yer almıştır. Misafirperverlik değeri unutulmaya yüz tutmuş değerlerimizdendir. Eskiden insanlar birbirlerine misafirliğe gider çocuklar da misafire ailesinden gördüğü için saygıda hürmette kusur etmezdi. Günümüzde ise misafir kabul etmek bir yük gibi algılanıyor, ev sahibi çocuklar ise odalarından çıkmayıp misafir ağırlamanın adabını dahi bilmiyor. Bu değer insan ilişkileri bakımından oldukça önemli değerlerden biridir. Çocuklara özellikle kazandırılıp yaşatılmalıdır. Şen (2007) Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma isimli çalışmasında misafirperverlik değeriyle ilgili şu sonuçlara varmıştır: Türk milleti misafirperverdir; misafire saygılı olma; misafire içten davranma; misafire ikramlarda bulunma; misafirle sofrayı paylaşma; yiyecek tek ekmeği misafirle paylaşma; misafiri güler yüzle karşılama; misafir için hazırlık yapma; misafiri en iyi şekilde ağırlama. Dede Korkut Hikâyelerinde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Dede Korkut Kitabında misafirperverlik için şöyle bir cümle vardır ki bu değerın eserde işlenişini özetler niteliktedir.

'Evin direği odur ki uzaktan yakından eve bir misafir gelse kocası evde olmasa bile misafirini yedirir, içirir bir güzel ağırlar ondan sonra gönderir.(Dede Korkut Kitabı ,s. 12)

4.12. Saygı Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında saygı değerinin yer alışı şöyledir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)'nda adı geçen değer Genel Amaçlar başlığı altında insan haklarına saygılı olmak şekilde yer alır. 2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür

ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek. (MEB, s.7)

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8)' nda saygı değeri Genel Amaçlar başlığı altında insan haklarına saygılı olmak şekilde yer alır. 2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek. (MEB, s.1)

1.2.1. Genel Amaçlar

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin; 10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri beklenir maddesiyle saygı değerine insan haklarına saygı alt başlığıyla verilmiştir.(MEB, s.4)

Kişisel Gelişim temasında alt tema bölümünde saygı değeri kendine saygı alt değeri olarak yer almaktadır. (MEB, s.59)

Okuma Alışkanlığı Kazandırma başlığı altında saygı değeri ' farklı duygu ve düşüncelere saygılı olma' becerisinin öğrenciye kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır. (MEB, s.205)

Dinleme – izleme becerisi gözlem formunda ise 'Konuşmacının sözünü kesmeden, sabır ve saygıyla dinler' değerlendirme ölçütü yer almıştır.(MEB, s.228)

Öğrenciler, okul ortamlarında bilgi edinmenin yanında yaşadığı toplumun değer yargılarını da öğrenmektedir. Bu değerlerin başında da saygı gelmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri, ismini saygı değerinin bir göstergesi olarak almıştır. Dede Korkut, hikâyenin asıl kahramanı olmamasına rağmen esere adını vermiş ve her hikâyede mutlaka onun sözüne başvurulmuştur. Oğuzların, zor durumda olduklarında ona akıl danışmaları, çocuklarına ad vermesi, Oğuz boyları için dua etmesi gibi toplumsal olaylarda halka yön vermesi ona duyulan saygının bir göstergesidir.

Dede Korkut Hikâyeleri 'nde saygı değerinin yer alışı tablodaki gibidir.

Tablo 14: Saygı Değerinin Hikâyelere Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	15,28	4
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	45	1
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	56,59,61,63,64,65,68,85,87	10
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	96,103	3
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	126	1
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	135,138,151	4
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	157	1
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Hikâye	167,169,170	4
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	180,182,185,187,192	5
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	195,196,200	3
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	220,221	3
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğu Hikâye	223,225,228	4
	TOPLAM	43

Tablo 13'e göre saygı değerinin yer almadığı hikâye yoktur. En çok (10) Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi'nde; sırasıyla 5 kez Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, 4'er kez Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Hikâye, İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğu Hikâye; 3'er kez Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye; 1'er kez de Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, Duha Koca Oğlu

Deli Dumrul Hikâyesi, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi isimli hikâyelerde yer almıştır. Saygı değeri Dede Korkut Hikâyelei 'nde yer alan on iki hikâyede toplam 43 ifadeyle yer almaktadır.

Bütün bu yönleriyle sadece Dede Korkut ismi bile "saygı" değerinin öğretilmesinde yeterlidir.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde saygı değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Korkut Ata Oğuz kavminin her sıkıntısını hallederdi. Her ne iş olursa olsun Korkut Ataya danışmadan yapmazlardı. Her ne ki buyursa kabul ederlerdi. Sözünü tutup yerine getirirlerdi.(Dede Korkut Kitabı,s. 7)

Bayındır Han'ın yiğitleri Dirse Han'ı karşıladılar. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.15)

"Bayındır Han'dan buyruk böyledir hanım" dediler. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.15)

-Hanım, bugün Bayındır Han'dan buyruk böyledir ki oğlu kızı olmayana Hak Teala beddua etmiştir, biz de beddua ederiz. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.15)

Oğlan anasının sözünü kırmadı. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi,s. 28)

...Ana hakkı Allah hakkı olmamış olsaydı, kalkarak yerimden doğrulaydım...(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s. 45)

Pay Püre Bey'in oğlu atlandı, ava çıktı. Av avlarken babasının tavlasının üzerine geldi. Tavlacı başı onu karşıladı, attan indirdi misafir etti. Yedirip, içirip oturttu'(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 56)

Birden bire bezirganlar geldiler. Baş eğip selam verdiler. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 59)

-Hanımız önce onun elini öptüğümüz için incinme. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 59)

Bunun üzerine Beyrek'in kanı kaydadı, edeple usul usul geri döndü. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 61)

-Ne olacaksa hanım, isteğın başım üzerine. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 63)

Kam Püre Bey der: Canım oğul kudretli Oğuz beylerini evimize çağıralım, nasıl uygun görürlerse ona göre karar verelim dedi (Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 64).

Dedem Korkut öteden beriye doğru geldi. Baş indirdi, bağır bastı; ağzından, dilinden güzelce selam verdi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 65)

Deli Kaçar Dede Korkut'un geldiğini işitti, onu karşıladı. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 68)

...Deli ozan geldi, baş indirdi, bağır bastı, selam verdi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 85)

-Madem ki Kazan Bey'den izin almıştır, bırakın otursun. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 87)

...babasına doğru ilerledi ve babasının önünde diz çöktü(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Hikâyesi,s. 96)

Uruz babasının sözünü kırmadı çekilip geri döndü (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Hikâyesi,s. 103)

O zamanlarda oğul babasının bir sözünü iki etmezdi, iki eylese o oğlanı evlat diye kabul etmezlerdir. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Hikâyesi,s. 103)

Deli Dumrul yürüdü babasının yanına geldi. Babasının elini öpüp...(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.126)

Kan Turalı'ya haber oldu. Baban geldi dediler. Kırk yiğit ile babasına karşı vardı. Babasının elini öptü. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 135)

Oğuzdan Kan Turalı derler bir yiğit varmış. Kızını istemeye geliyor dediler. Kafirler Kan Turalı'yı yedi ağaçlı yerde karşıladılar. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.138)

Kan Turalı geldi, kara şapkalı beye selam verdi. Bey selamı aldı. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s. 138)

-Kızların yolu evveldir, önce sen at. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, s.151)

Ak sakallı Dede Korkut'tan öğüt aldım. (Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi s.157)

Geldi, içeri Basat'ın yanına girdi, selam verdi...(Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye s.167)

Basat babasının elini öptü, ağlaştılar, bağrıştılar. ...(Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye s.169)

Basat anasının elini öptü, ağlaştılar, bağrıştılar. ... (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi,s. 169).

... babasının, anasının elini öptü, helalleşti, hoşça kalın dedi (Basat'ın Tepe Gözü Öldürdüğü Hikâyesi,s. 170).

Sonra Begil geldi, selam verdi. Bayındır Han'ın elini öptü. (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.180)

-Yiğidim, bey yiğidim, padişahlar Allah'ın gölgesidir. Padişahına ters olanın işi rast gelmez. (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.182)

...Ağızdan dilden Bayındır'a selam ver

Beyler beyi olan Kazan'ın elini öp...(Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.185)

Oğlanı donattılar. Babası ile anası geldi, görüştü, ellerini öptü. (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.187)

Oğlunu aldı, Bayındır Han'ın divanına vardı. El öptü. (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.192)

İçeri sohbete girdi, müsaade istedi, beyler hoşça kalın, dedi. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.195)

Büyük küçük kalmadı, o yiğide karşı gitti

Ana ben de varayım mı ne dersin (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.196)

Babasının, anasının elini öptü, kara koç atına sıçrayıp bindi. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.200)

Attan yere indi, babasının elini öptü...(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.220)

Hepsi attan inip Kazan'ın elini öptüler. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.220)

Kaza benzer kızı, gelini Kazan'a karşı gelip elini öptüler, ayağına kapandılar. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.221)

Kılbaş gelip Aruz'a selam verdi. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.223)

Aruzdan adam geldi, selam verdi. Beyrek selam aldı. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.225)

Dış Oğuz beyleri otururken girip selam verdi. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.225)

...Kazan'ın elini öptüler...(İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.228)

Hikâyelerde saygı değeri büyüklere saygı olarak karşımıza çıkar. Beye, ataya, anaya ve babaya saygı türlü cümlelerle işlenmiştir. Eşlerin birbirine olan saygısına da şahit oluruz. Saygı sadece büyüklere gösterilen bir davranış değil ana baba evladının düşüncelerine de saygı duyar. Kahramanlarımız saygıda kusur etmemeye özen göstermektedirler. Saygı göstergesi olarak hikâyelerde şunlarla karşılaşırız: el öpmek, selam verip almak, ana ata sözü kırmamak rızasını almak, kızlara duyulan saygı, Dede Korkut'un öğüdünün yerine getirilmesi, padişaha duyulan saygı hatta onu Allah'ın gölgesi kabul etme, beyden müsaade istemek, makama duyulan saygı. Günümüzde okullarda, evlerde, insan yaşamının sürdürüldüğü her yerde şiddet olaylarıyla karşılaşmaktayız. Birey öncelikle kendine saygı duymalı ve karşısındakinin de düşünme, yaşama hakkına saygı duymalıdır. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında da yer alan saygı değeri öğrencilere kazandırılmada hassas olunacak değerlerdendir.

4.13. Sevgi Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında sevgi değeri şu şekilde yer almaktadır:

Türkçe Dersi Öğretim Programı(1-5)'nda sevgi değeriyle ilgili Genel Amaçlar başlığı altında okuma yazma sevgisi kazandırmak yer almaktadır. Türkçe öğretiminin amacı, Türk Millî Eğitimin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin 13. Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamaktır.(MEB, s.12)

Ayrıca zorunlu temalar başlığı altında 'Birey ve Toplum' Duygular (mutluluk, sevgi, üzüntü...), beğeniler, büyümek, aile, ev, okul, misafir, engelliler, yaşlılar, demokrasi, dayanışma, barış, hoşgörü, kurallar vb.

Metinlerde bulunması gereken özellikler başlığı altında okuma sevgisi ifadesi yer almaktadır. 13. Metinler çocuğun yaşına, sınıf seviyesine ve ilgi alanlarına uygun olmalı, çocukta merak uyandırmalı, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmalıdır.(MEB, s.170)

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8)'nda ise sevgi değeri ile ilgili Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler başlığı altında okuma sevgisi kazandırma şeklinde geçmektedir. 20. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.(MEB, s.56)

Ayrıca sevgi değeri ana tema olarak başlık bulmuş ve alt temalarla desteklenmiştir. İnsan, bayrak, aile, dil, vatan, millet sevgisi olmak üzere alt temalar yer alır.(MEB, s.58)

Bunun yanında 'Okuma Kültürü' teması başlığı altında alt tema olarak okuma sevgisine yer verilmiştir.(MEB, s.58)

6. sınıfta 'Sevgi' teması zorunlu tema olmuştur. 6. sınıfta "Sevgi", 7. sınıfta "Millî Kültür", 8. sınıfta "Toplum Hayatı" zorunlu ana temalardır. Zorunlu temalar diğer sınıflarda da işlenebilir.(MEB, s.61)

İnsanı insan yapan temel değerlerden biri olan sevgi son derece güçlü bir duygudur. Birbirine karşı sevgi duyan insanlardan oluşan bir toplum her bakımdan güçlüdür. Çünkü sevgi içerisinde birçok insani değeri de içinde barındırır.

Dede Korkut Hikâyeleri' nde sevgi değerinin hikâyelere dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 15: Sevgi Değerinin Hikâyelere Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	23,24,25,26	5
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	38,39,40,41,44,45,48	9
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	71,72,73,74,82,90,91,93,75, 76,77,79,82,90,91,93	18
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	106,107,109,110,114,115, 119	11
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	121,126,127,128,130	5
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	152	2
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	162	1
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye	167,168-169,170	3
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	181,184,192	3
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	194,195,196,197,203,204, 205,206	11
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	215,220	3
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye	228	3
	TOPLAM	74

Tablo 14'e göre sevgi değerinin yer almadığı hikâye yoktur. En çok (18) Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde değer yer almaktadır. Sırasıyla 11' er ifadeyle Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi; 9 ifadeyle Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye; 5' er ifadeyle Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi; 3' er ifadeyle Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye, Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye; 2 ifadeyle Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi; 1 ifadeyle Kazılık

Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi isimli hikâyelerde değerin yer aldığı görülmüştür. Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede sevgi değeriyle ilgili toplam 74 ifadeye ulaşılmıştır.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde sevgi değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Beri gel başımın bahtı, evimin tahtı

Han babamın damadı

Kadın anamın sevgisi

Babamın, anamın verdiği

Göz açıp da gördüğüm

Gönül verip sevdiğim

...

İki vardın bir geliyorsun, yavrum hani

Karanlık gecede bulduğum oğul hani...(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.23)

... Yalnızca oğul görünmüyor, bağrım yanıyor...(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.24)

Oğlunu bulamayan Dirse Hanın hanımı manzumeyle üzüntüsünü kocasına anlatır.

...feryat figan eyledi, ağladı. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.24)

Oğlanın anası oğlanın üstüne koşturup çıkageldi. Baktı, gördü, oğlancığı al kanlar içinde yatıyor. Çağırarak oğlancığı al kanlar içinde yatıyor. Çağırarak oğlancığına söyler, görelim hanım ne söyler:

Kara sürme gözlerini uyku bürümüş, aç artık

On iki kemikçiğin harap olmuş, topla artık

Allah'ın verdiği tatlı canın uçup gitmiş, yakala artık

Öz gövdende canın var ise oğul haber ver bana (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.25)

Beri gel ak sütünü emdiğim kadını ana

Ak saçlı, izzetli canım ana...(Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.26)

Sadece eş, anne, baba, kardeş sevgisi değil yurt sevgisini de hikâyelerde görmek mümkündür.

Kavim kabile benim ortak yurdum

Yaban eŖeđi ile yabani geyiğe komŖu yurdum

Seni dűŖman nereden basmıŖ gűzel yurdum...(Salur Kazan'ın Evinin Yađmalandıđı Hikűye, s.38)

Hikűyelerde yurt sevgisinin yanında hayvan sevgisi de yer alır.

Kurt yűzű műbarektir, kurt ile bir haberleŖeyim, dedi:

Karanlık akŖam olunca gűnű dođan

Kar ile yağmur yağınca er gibi duran

Kara koç atlar gűrdűđűnde kiŖnettiren

Kızıl deve gűrdűđűnde bađrıŖtıran

Akça koyun gűrdűđűnde kuyruk çarpıp kamçılayan...(Salur Kazan'ın Evinin Yađmalandıđı Hikűye, s.39)

...

İhtiyarcık anan kara deve boynunda asılı geçti

Kırk ince belli kızı ile helallin boyu uzun Burla Hatun

Ağlayarak Ŗurdan geçti.

Kırk yiğit ile oğlun Uruz baŖı açık yalın ayak

Kafirlerin yanınca esir gitti. (Salur Kazan'ın Evinin Yađmalandıđı Hikűye, s.40-41)

Kazan Uruz'un esir olduğunu öğrenince ah etti, aklı baŖından gitti. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikűye, s.41)

... Penceresi altın otağımın kabzası oğul

Kaza benzer kızımın, gelinimin çiçeği oğul

Oğul oğul ay oğul

Dokuz ay dar karnımda taŖıdıđım oğul

On ay deyince dűnyaya getirdiđim ođul

Dolaması altın beŖikte belediğim ođul(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikűye, s.44)

Ođlan bűyle deyince boncuk boncuk gűzűnűn yaŖı aktı. Ođul ođul diyerek feryat figan etti ađladı. (Salur Kazan'ın Evinin Yađmalandıđı Hikűye, s.45)

-Karacık oban anamı kafirden dileyeyim, at ayağı altında kalmasın. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikűye, s.48)

...İhtiyarcık anamı getirmiŖsin

Bre kafir anamı ver bana(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.48)

Beyrek'in babası kahrından başındaki sarığı kaldırıp yere çaldı, kederinden yakasını yırttı. Oğul oğul diyerek ağladı, feryat figan etti. Ak saçlı anası boncuk boncuk ağladı, gözünden yaş döktü. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.71)

Vay kardeş beyimiz, muradına eremeyen kardeşimiz deyip ağlaştılar. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 71)

Beyrek'in yavuklusuna haber saldılar. Kara haberi duyan Banu Çiçek ak kaftanını çıkardı karalar giydi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.71)

...Vay kazan beyin imanlısı

Vay kudretli Oğuz'un imrenileni

Han Beyrek'im deyip inledi, ağladı. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.72)

Kanlı gömleği görünce beyler hüngür hüngür ağlaştılar, feryat figan ettiler. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 73)

Vay göz açıp gördüğüm

Gönül verip sevdiğim

Vay al duvağımın sahibi

Vay alnımın başımın umudu

Han Beyrek diye ağladı. Babasına anasına haber verildi. Yurtlarıma feryat figan girdi.(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 73)

...Göz açıp da gördüğüm

Gönül ile sevdiğim

Bay Bican kızı Banu Çiçek evde mi kervancı...(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 74)

...O beyler senin için ak elbiselerini çıkardılar

Karalar giydiler Bamsı

Ak saçlı ananı sorarsan sağdır Bamsı...(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.75)

...Memleketimin kaza benzer kızları, gelinleri ben öldüm diye, ak elbiselerini çıkarmış karalar giymiş...(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.76)

Babama, anama, akrabalarım, kardeşlerime hasretim. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 76)

At başını yukarı tuttu, kulağını kaldırdı, Beyrek'i karşıladı. Beyrek atını kucakladı, iki gözünü öptü. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.77)

Beyrek'in kız kardeşi:

-Kardeşim Beyrek, toyun düğünün kara oldu, diye ağlayıp feryat figan ediyor. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 79)

Bunları işiten Beyrek'e müthiş bir ayrılık acısı çöktü. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.79)

... Dünyalıkta bir kardeşim alınmıştır

Ozan senin haberin yok...(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.82)

Beyrek gideli tepe başına çıktığım çok

Sırma gibi kara saçımı yolduğum çok (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.90)

Kız Beyrek'i tanıdı, gelinlik kaftanıyla ayağına kapandı...(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 91)

Altın pencereli çadırımın çerçevesi oğul

Kaza benzer kızımın, gelinimin çiçeği oğul

Gören gözümün aydınlığı oğul

Belimin kuvveti oğul

Kudretli Oğuzda herkesin imrendiği canım oğul (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 93)

...oğlu Uruz'u göremedi. Kara bağı sarsıldı, yüreği oynadı, kara gözleri kanlı yaş doldu. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.106)

Beri gel Salur beyi, Salur güzelliği

Başımın bahtı, evimin tahtı

Han babamın damadı

Kadın anamın sevgisi

Babamın, anamın verdiği

Göz açıp da gördüğüm

Gönül verip sevdiğim...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.106)

Oğul oğul ay oğul

Karşı yatan kara dağımın yükseği oğul

Karanlık gözlerimin aydını oğul.. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.107)

...Oğul oğul diyerek bağırayım mı

Kızıl deve yanımdan

Yavrusuyla beraber geçti

Ben yavrumu aldırmişim, bağırayım mı...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.109)

...Bir benim bey oğlum görünmüyor, bağrım yanıyor...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.109)

Oğlanın anası böyle deyince Kazan'ın aklı başından gitti, bağı sarsıldı, yüreği oynadı, kara gözleri kanlı yaşla doldu. (Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.110)

Oğlunun kafir eline esir düştüğünden iyice emin oldu. Ağlayarak, başladı söylemeye:

Kara dağımın yükseği oğul

Kanlı suyumun taşkını oğul

İhtiyarcık vaktimde elimden aldırduğım oğul(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.110)

Oğul oğul, ay oğul

Karşı yatan kara dağımın yükseği oğul

Güçlü belimin kuvveti canım oğul

Kara gözlerimin aydını oğul...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.114)

... Sen gideli gökteki gözyaşım yere indi

Gümbür gümbür davullarım dövülmedi

Ulu divanım toplanmadı

Seni bilen bey oğulları ak elbiselerini çıkardı, karalar giydi

İhtiyar anan kanlı yaş döktü

Ak sakallı baban dertli oldu...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.114)

... Baban yaşlı, anan yaşlı

Senden daha iyi Kadir bize oğul vermez

Verse dahi senin yerini tutmaz...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.115)

...Baba ile oğul kucaklaştılar...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.119)

Kimi oğul diye, kimi kardeş diye ağladı. O yiğit üzerine dehşetli kara feryat koptu. (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.121)

Ak sakallı, aziz izzetli canım babam. (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.126)

...Doğduğunda dokuz erkek deve kestiğim aslan oğul...(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.127)

Oğul oğul ay oğul

Dokuz ay dar karnımda taşıdığım oğul

On ay deyince dñnyaya getirdiğim oğul

Dolma beşiklerde belediğim oğul

Dolu dolu ak sñtñmñ emzirdiğim oğul...(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s.128)

Ne diyorsun, ne söylñyorsun

Göz acıtıp da gördñđñm

Gönñl verip de sevdiğim

Koç yiğidim, şah yiğidim

Bir yastıkta baş koyduğum(Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi s. 130)

Işıl Işıl Işıldayan ince elbiselim

Yere basmayıp yürñyen servi boylum

Kar üzerine kan damlamış gibi kızıl yanaklım

Çift badem siğmayan dar ağızlım

Ressamların çizdiği kara kaşlım

Kurumsu kırk tutam kara saçlım

Aslan soyu sultanın kızı

Ödñrmeye ben seni kıyar mıydım

Kendi canıma kıyarım ben sana kıymam (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi,s. 152).

Selcen Hatun da burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Kalkarak yerimden doğrulurdum

Yelesi kara cins atıma binerdim

Babamın ak otağından çıkardım

Eğri belli Bedi Ala Dağı avlardım

Alaca geyik yabani geyik kovalardım

Çekince bir ok ile vururdum

Temrensiz ok ile yiğit seni deniyordum

Ödñrmeđe yiğidim ben seni kıyar mıydım

dedi. Uzaktan yakından geldiler, sarıldılar.... (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi,s. 152).

Babası ile Yigenek gizli gizli sarılarak koklaştılar. İki hasret birbirleriyle buluştular. İssız yerin kurdu gibi uluştular. (Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi s.162)

Tekrar sıra dönüp dolaşıp ona gelmişti. Anası feryat edip ağladı, figan etti...(Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.167)

Basat'nın karanlıklı gözleri yaşla doldu. Kardeşi için söylemiş, görelim hanım ne söylemiş :

Kenar yerde dikilmiş otağlarını

O zalim yıktırdı demek kardeş

Koşucu olan atlarını tavlısından

O zalim seştirdi demek kardeş

Cins cins develerini katarından

O zalim ayırdı demek kardeş

şöleninde kestiğin koyununu

O zalim kesti demek kardeş

Güvencimle getirdiğim gelinciğini

O zalim senden ayırdı demek kardeş

Ak sakallı babamı oğul diye ağlattın demek kardeş

Akçe yüzlü anamı sızlattın demek kardeş

Karşı yatan kara dağımın yükseği kardeş

Akıntılı güzel suyumun taşkını kardeş

Güçlü belimin kuvveti kardeş

Karanlıklı gözlerimin aydını kardeş

Kardeşimden ayrıldım

diye çok ağladı, feryat figan kıldı.(Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Hikâye,s. 168-169)

Basat tepegözle dövüşmeye gitmek ister. Babası oğluna zarar gelmesinden endişelidir.

-Oğul ocağımı sahipsiz koyma...(Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Hikâye s.170)

Altın tahtımın sahibi beyim yiğit

Göz açıp da gördüğüm

Gönül verip sevdiğim...(Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.181)

Oğul oğul ay oğul

Karanlıklı gözlerimin aydını oğul

Güçlü belimin kuvveti oğul(Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.184)

Ak sakallı babası karşı geldi. Oğlunun boynunu kucakladı. (Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi, s.192)

Uşun Koca'nın ak otağı önünde feryat koptu. Kaza benzer kızı, gelini ak çıkarıp kara giydi. Uşun Koca oğul oğul diye akça yüzlü anası ile ağlaştılar, sızlaştılar. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.194)

...şimdi Egreğe Segrek yakışır, kardeşim sağ imiş kaygılanmam, kardeşsiz Oğuz'da durmam, karanlıklı gözümün aydını kardeş diye ağladı(Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.195)

Kardeşi Egrek'i aramaya giden Segrek anasından bunun için izin alır anasının oğluna cevabı evlat sevgisinin söze dökülmüş halidir.

Ağzın için öleyim oğul

Dilin için öleyim oğul

Karşı yatan kara dağın

Yıkılmıştı yüceldi ahir

Akıntılı güzel suyun

Çekilmişti çağladı ahir

Koca ağaçta dal budağın

Kurumuştı filizlenip yeşerdi ahir

Kudretli Oğuz beyleri izine varsa sen var

O yiğide yetiştide

Ak boz atın üzerindin yere in

El bağlayıp o yiğide selam ver

Elini öpüp boynunu kucakla

Kara dağımın yükseği kardeş de

Ne duruyorsun oğul hoştur.(Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s. 196)

Babası ve annesi Segrek'in kardeşinin yerini aldığı haberin yalan olduğunu düşünürler ve gitmesini istemezler. Bunun üzerine Segrek şöyle der:

Baba ana yanlış haberdir, gitme oğul dediler. Oğlan der: Beni yolundan ayırmayın, ağabeyimin tutulduğu kaleye varmayınca, ağabeyimin ölüsünü dirisini bilmeyince, öldü ise kanını almayınca Oğuz eline gelmem yok dedi. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s. 197)

İki kardeş karşılaşır ancak birbirlerini uzun yıllar görmedikleri için tanımazlar ve birbirlerini tanımadan ve tanıdıktan sonra sevgilerini şöyle dile getirirler.

Sabah erken yerimden kalktığım kardeş için

Ak boz atlar yormuşum kardeş için

Kalenizde esir var mıdır kafir söyle bana

Kara başım kurban olsun kafir sana

dedi. Büyük kardeşi Egrek burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş :

Ağzın için öleyim kardeş

Dilin için öleyim kardeş

Memleketini doğum yerini sorar olsam neresidir

Karanlık gece içinde, yolu kaybetsem ümidin nedir

Büyük sancak tutan hanınız kim

Kavga günü önden at tepen alpınız kim

Yiğit senin baban kim

Alp erin erden adım saklaması ayıp olur

Adın nedir yiğit

dedi. Bir daha söylemiş, der:

Develerimi güdünce devecim misin

Kara koçumu güdünce at çobanım mısın

Ağllarımı güdünce çobanım mısın

Kulağında çınlayan naibim misin

Beşikte koyup gittiğim kardeşçığım misin

Yiğit söyle bana

Kara başım kurban olsun bugün sana

dedi. Segrek burada büyük kardeşine söyledi, der:

Karanlık gece içinde yolu kaybetsem ümidim

Büyük sancak tutan hanımız Bayındır Han

Savaş günü önden at tepen alpımız Salur Kazan

Babamın adını sorarsan Uşun Koca

Benim adımlı sorar olsan Şegrek

Kardeşim var imiş adı Egrek

dedi. Bir daha söyledi, der:

Develerini güdünce devecinim

Kara koçunu güdünce at çobanımım

Beşikte koyup gittiğin kardeşinim

dedi. Büyük kardeşi Egrek burada söylemiş, görelim hanım nasıl söylemiş:

Ağzın için öleyim kardeş

Dilin için öleyim kardeş

Er mi oldun yiğit mi oldun kardeş

Gurbete kardeşini aramağa sen mi geldin kardeş

dedi. İki kardeş kucaklaşa kucaklaşa görüştüler. Egrek küçük kardeşinin boynunu öptü. Segrek de ağabeyisinin elini öptü. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s. 203-204-205)

Koca Bey attan indi, oğlanları ile kucaklaşa kucaklaşa görüştü. İyi misiniz, esen misiniz oğullar? Dedi. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.206)

-Bre ya benim babam ölü müdür diri midir?

-Diridir, Toman'ın kalesinde esirdir.

Böyle deyince oğlan ağladı, üzüldü. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.215)

...Kazan da attan atladi, yere indi, oğlunun boynunu öptü. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.220)

Kara dağımın yükseği oğul

Karanlıktı gözlerimin aydını oğul(Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.220)

Beyrek'in babasına, anasına haber verildi. Ak evinin eşiğinde feryat koptu. Kaza benzer kızı, gelini ak çıkardı, kara giydi. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.228)

Kırk elli yiğit kara giyip mavi sarındılar. Beyrek diye çok ağladılar. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.228)

Kazan bu haberi işitti, mendilini eline alıp hüngür hüngür ağladı. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.228)

Hikâyelerde en çok yer verilen değer sevgi değeridir. Eşlerin birbirine olan sevgisi, hanlara, beylere duyulan sevgi, doğa ve hayvan sevgisi bunun yanında kardeş sevgisi çıkarsız, içten bir özelliklikle dile getirilmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri sevgi değerini aktarmak bakımından oldukça zengin örnekler içerir.

Kaynak (2012) Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum' un Hikâyelerinin Analizi isimli çalışmasında sevgi değeriyle ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır: Sevinç Çokum' a göre, yeryüzünde var olacak tek şey sevgidir ve gerçek sevgi; hayatın her zorluğuna göğüs gerer ve ölene kadar devam eder. Sevgiyi değişik yönlerden ele alan yazar, gerçek bir sevginin nasıl olacağını ve sevginin toplumdaki işlevlerini de dile getirmiştir. Dede Korkut Hikâyelerinde ise dönemin toplumsal yaşantısına uygun olan sevgi dile getirilmiş, sevginin nasıl olması gerektiğiyle ilgili bilgi verici özellikler belirtilmemiştir.

4.14. Vefa-Sadakat Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında vefa-sadakat değeri şu şekilde yer almaktadır:

Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)'nda vefa-sadakat değeriyle ilgili doğrudan bir kazanım bulunmasa da zorunlu temalar 'Değerlerimiz' başlığı altında içerik önerileri bölümünde Türk büyüklerinden bazılarının yer alması dolaylı yoldan vefa- sadakat değeri ile ilişkili olabilir.

Türkçemiz, Türk kültürü (bayramlar ve törenler, türkü, halk oyunları, vatan, kahramanlık, bayrak vb.), Türk büyükleri (Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Velî, Yunus Emre, Mimar Sinan, Nasrettin Hoca vb.)(MEB, s.143)

Seçmeli temalar bölümünde 'Güzel Sanatlar' teması içerik önerileri bölümünde Türk kültürünü yansıtan güzel sanatların ve değerli müzik adamlarımızın yer alması bir vefa-sadakat örneği olarak gösterilebilir. Resim, ebru, tezhip, hat, bale, seramik, heykel, müzik, Âşık Veysel, Barış Manço, ozanlar vb.(MEB, s.143)

Türkçe Dersi Öğretim Programı(6-8)'nda vefa-sadakat değeriyle ilgili doğrudan bir ifadeye ulaşılmamıştır; fakat 'Milli Kültür' teması başlığı altında değinilen alt başlıklardan geleneksel sanatlarımız, Türk büyükleri gibi başlıklar dolaylı olarak vefa-sadakat değeriyle ilişkilendirilebilir.(MEB, s.58)

Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan vefa-sadakat değeriyle ilgili dağılım tablodaki gibidir.

Tablo 16: Vefa - Sadakat Değerinin Hikâyelere Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
-----------------	----------	--------

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	28	1
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	34,35,41,43,45	5
Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	70,79,90,93	4
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	101,102	7
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	130	1
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	-	-
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	-	-
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Hikâye	-	-
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	-	-
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	198-199	1
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	211,212,213,216	4
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğu Hikâye	225-226,226	2
	TOPLAM	25

Tablo 15'e göre 8 hikâyede vefa-sadakat değeri yer alırken 4 hikâyede değeri yer almamaktadır. Değerin en çok yer aldığı hikâye (7) Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye' dir. Sırasıyla 5 kez Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye; 4 'er kez Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye; 2 kez İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğu Hikâye; 1 'er kez de Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi isimli hikâyelerde yer almaktadır. Vefa-sadakat değeri Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede toplam 25 ifadeyle yer almıştır.

Boğaç babasının kendisini öldürdüğünü bile bile babasına olan vefa borcunu esir olan babasını kurtarmaya giderek göstermiştir.

Boğaç bey yerinden kalktı, kara çelik öz kılıcını beline kuşandı, ak kirli sert yayını eline aldı, altın mızrağını koluna aldı, büyük cins atını tutturdu, sıçrayıp bindi, kırk yiğidini beraberine aldı, babasının ardınca koşup gitti. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.28)

Eylik Koca Oğlu Sarı Kulmas, Kazan Bey'in evi üzerine şehit oldu. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.34)

Salur Kazan'ın evini kafirler yağmalar. Her şeyini alıp gitmişlerdir. Koyunları da almak isterler; ama Karacık Çoban buna müsaade etmez. Beylik vermeyi teklif ederler buna rağmen Bey'e sadakatından koyunları vermez canı pahasına dövüşür.

Ansızın Karacık Çoban'ın üzerine altı yüz kafir yüklendi. Koyunları istedi. Çoban koyunları vermedi. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.35)

Altı yüz kafir benim de üzerime geldi, iki kardeşim şehit oldu, üç yüz kafir öldürdüm, gaza ettim. Semiz koyun, zayıf koyun senin kapından kafirlere vermedim, üç yerden yaralandım, kara başım bunaldı. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.41)

Kazan Bey kafirlerden öcünü almak ister. Çoban ona yardımcı olmak için beraber gitmek ister; fakat bey namına leke gelmesinden korkar, çoban yardımıyla yendi derler diye çobanı götürmek istemez bir ağaca bağlar çoban ise:

Karaca Çoban zorladı, koca ağacı yeri ile yurdu ile kökünden kopardı, arkasına aldı, Kazan'ın ardına düştü. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.43)

Senin etinden yiyeyim mi, yoksa pis dinli kafirin döşeğine gireyim mi, baban Kazan'ın namusunu kirleteyim mi? Nice edeyim oğul hey! (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.45)

Beyrek'in vekili sadakatini canıyla gösterir.

Beyrek hiçbir şeyden habersiz gelin odası içinde yiyip içip öylece oturuyordu. Gece uykusunda kafirler otağına saldırdı. Vekili kılıcını kınından sıyırdı eline aldı, benim başım Beyrek'in başına kurban olsun, dedi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 70)

Yaltucak'ın yalanını fark eden ozanlar Banu Çiçekle evlenecek olan Yaltucak'ın yolunu kesip beylerine olan sadakatlerini gösterirler.

Beyimizin yavuklusunu da ona verdiler. Az sonra gelip burdan geçer, onu vuralım, Banu Çiçek'i alamasın. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 79)

On altı yıl gelmeyen, öldüğü sanılan Beyrek'in eşi evlilik yüzüğünü çıkarmamış sadakatli davranmıştır.

Gümüş gibi ak bileğini açtı, elini çıkardı. Beyrek'in geçirdiği yüzük görüldü. Beyrek Banu Çiçek'e verdiği yüzüğü tanıdı. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.90)

Beyrek kendisini esaretten kurtaran arkadaşlarını unutmamış onları esaretten kurtarmak ister

Beyrek:

-Arkaşlarımı çıkarmayınca, hisarı almayınca muradıma erişmem, dedi. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s. 93)

Uruzu babası esaretten kurtarır ona olan vefa borcunu ödemek ister ve der ki;

...Ak meydanda koşturayım senin için(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.101)

...Düşman karnında göğsünde oynatayım senin için...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.101)

...Pis dinli kafir başını keseyim senin için...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.101)

...Yenini, yakasını diktireyim senin için...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.101)

...Kaba topuz altında deldireyim denin için...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.102)

...Kafir başını kestireyim senin için...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.102)

...Yaka tutup kafir ile uğraşayım senin için...(Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, s.102)

Delî Dumrul canına karşılık can bulamamıştır. En sonunda eşîyle vedalaşmak için Azrail'den izin ister. Delî Dumrul eşîne olup biteni anlatır, ölümünden sonra iyi biriyle evlenmesini söyler. Eşî ise sadakatını şöyle gösterir:

...Senden sonra bir yiğidi

Sevip varırsam, beraber yatarsam

Alaca yılan olup beni soksun...(Duha Koca Oğlu Delî Dumrul Hikâyesi s.130)

Seyrek bir kardeşi olduğunu öğrenir. Kardeşi esirdir; onu kurtarmak ister. Dügün gecesi eşîne kendisini üç yıl beklemesini gelmezse evlenmesini söyler. Bunun üzerine karısı:

Yiğidim ben seni bir yıl bekleyeyim

Bir yılda gelmezsen iki yıl bekleyeyim

İki yılda gelmezsen üç, dört yıl bekleyeyim

Dört yıl gelmezsen beş yıl bekleyeyim

Altı yol ayırımına çadır dikeyim

Gelenden gidenden haber sorayım

Hayır haber getirene at, elbise vereyim

Kaftanlar giydireyim

Şer haber getirenin başını keseyim

Erkek sineği üzerime kondurmayayım

Murat ver, murat al, öyle git yiğidim. (Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi, s.198-199)

Kafirler Kazan'ı esir almıştır. Eğer kendilerini överse serbest bırakacaklardır; fakat Kazan övmez ve şöyle der:

Kendi aslımı, kendi kökümü yermem yok. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.211)

Kendi aslımı, kendi kökümü yermem yok

Oğuz erenleri dururken seni övmem yok (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.212)

Eline geçmiş iken bre kafir öldür beni, yitir beni

Kendi aslımı, kendi kökümü yermem yok

Seni övmem yok (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.213)

-Hey babamın altın kadehinden şarap içen, beni seven attan insin, bunun kapısına birer topuz vuralım. (Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye,s.216)

Beyrek'ten Kazan Bey'e asi olmasını isterler. Beyrek vefalıdır ve şöyle der:

Ben Kazan'ın nimetini çok yemişim

Bilmez isem gözüme dursun

Kara Koç'ta cins atına çok binmişim

Bilmez isem bana tabut olsun

Güzel kaftanlarını çok giymişim

Bilmez isem kefenim olsun

Alaca büyük otağına çok girmişim

Bilmez isem bana zindan olsun

Ben Kazan'dan dönmem belli bil (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.225-226)

-Vallahi ben Kazan uğruna başım koymuşum, Kazan'dan dönmem, ister yüz parça eyle. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.226)

Hikâyelerde can pahasına vefa- sadakat örneklerine rastlamak mümkündür. Günümüzde vefa özelliğini yitirmeye başlayan değerlerdendir. Hikâyelerdeki vefa- sadakat örnekleri bireylere örnek teşkil edecektir. Özelliklere beylere, eşlere gösterilen sadakatin bir çok örneğini Dede Korkut Hikâyelerinde bulmak mümkündür.

Kaynak (2012) Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum' un Hikâyelerinin Analizi isimli çalışmasında vefa-sadakat değeriyle ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır: Vefa ve sadakatin önemi olumsuz örneklerden yola çıkılarak verilmeye çalışılmıştır. Vefa ve sadakatin artık insanlar tarafından önemsenmediğini belirten yazar, bundan rahatsızlığını da dile getirir. Dede Korkut Hikâyelerinde olumsuz örneklerden ziyade can pahasına vefa- sadakat örneklerine rastlanır.

4.15. Yardımseverlik Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorum

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında yardımseverlik değerinin yer alışı şöyledir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı(1-5)'nde yardımseverlik değeri ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı(6-8)'nde ise yardımseverlik değeri açıkça belirtilmemiş alt tema olarak yer almıştır. Toplum Hayatı ana temasının içinde yer alır.

Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yardımseverlik değerinin hikâyelere dağılımı tablodaki gibidir.

Tablo 17: Yardımseverlik Değerinin Hikâyelere Yer Alışı

HİKÂYELERİN ADI	SAYFA NO	TOPLAM
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	25,27	2
Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	42,43	3

Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	57,68,76,82-83,83	5
Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye	-	-
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi	-	-
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi	-	-
Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi	154	1
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Hikâye	-	-
Begil Oğlu Emre'nin Hikâyesi	-	-
Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi	-	-
Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye	-	-
İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğu Hikâye	222	1
TOPLAM		12

Tablo 16'ya göre değer 5 hikâyede yer alırken 7 hikâyede yer almamaktadır. En çok (5) Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi'nde rastlanmıştır. Sırayla 3 ifadeyle Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye; 2 ifadeyle Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi; 1'er ifadeyle Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi, İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğu Hikâye isimli hikâyelerde yer almaktadır. Yardımseverlik değeri Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede toplam 12 ifadeyle yer almıştır.

Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri' nde yardımseverlik değeriyle ilgili örnek cümlelere yer verilmiştir.

Oğlan orada yıkılınca boz atlı Hızır oğlana hazır oldu, üç defa yarasını eli ile sivazladı, "Korkma oğlan sana bu yaradan ölüm yoktur, dağ çiçeği ananın sütü ile senin yarana merhemdir." Dedi, kayboldu. (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.25)

Boğaç'ın başına anası gelir. Yalnız değildir, kırk ince belli kızla gelmiştir. Boğaç, hızırın dediklerini anlatır ve kızlar yardım eder.

...*Böyle deyince kırk ince kız yayıldılar, dağ çiçeği topladılar.* (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, s.27)

Çoban Kazan'a yardımcı olmak ister ve şöyle der:

Allah Teala kor ise evini ben kurtarayım. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.42)

Kazan

-Oğul çoban karnım açtır, bir şeyin var mıdır yemeye?

Çoban:

-Evet ağam Kazan, gecedan bir kuzu pişirmişimdir, gel bu ağaç dibinde inelim, yiyelim.

İndiler, çoban kabını çıkardı, yediler. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.42)

-Ağam Kazan bu ağaç o ağaçtır ki sen kafiri tepellersin, karnın acıkır, ben sana bu ağaç ile yemek pişiririm. (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, s.43)

Bir iki demedi, kafirlere kılıç vurdu, baş kaldıran kafirleri öldürdü, gaza eyledi, bezirganların malını onların elinden kurtardı. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.57)

Deli Kaçar'ın isteklerini yerine getirmek için yardımlaşırlar.

Bay Büre Bey:

-Dede ben üçünü bulursam sen ikisini bulur musun?

-Evet hanım, bulayım.

-Şimdi Dede köpek ile pireyi sen bul. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.68)

Beyrek esirdir ve kafir beyinin kızı Beyrek'in kaçmasına yardım eder.

-Eğer seni hisardan aşağı urgan ile sallandırıp salacak olursam, sen de babana, anana sağlık ile varacak olursan sonra gelip beni helalliğe alır mısın? (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.76)

...Kara saçın altında ekmeğiniz var mı?

Deri yaygınızda ekmeğiniz var mı?

Üç günlük yoldan geldim, doyurun beni

Üç güne varmadan Allah sevindirsin sizi

Kızlar vardılar yemek getirdiler, Beyrek'in karnını doyurdular. (Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi, s.82-83)

Beyrek :

Ağabeyinizin başı ve gözü sadakası olsun. Eski bir kaftanınız var ise giyeyim, düğüne varayım, düğünde elime yeni bir kaftan verdiklerinde, tekrar kaftanınızı geri vereyim dedi. Vardılar, Beyreğin kaftanı var imiş, buna verdiler.(Kam Bürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi,s. 83)

Kafirler kaleyi basar bu durumu gören Kazılık Koca hemen yardıma koşar.

Kazılık Koca onu görür görmez yel gibi yetişti, tutkal gibi yapıştı. (Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi s.154)

Dış Oğuz beylerinin düşmanlık besleyip beslemediği bilinmez. Kazan bunu öğrenmek ister. Kılbaş bu konuyla ilgili Kazana yardımcı olur.

-Hanım ben varayım, onların dostluğunu düşmanlığını öğreneyim. (İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye, s.222)

Yardıms severlik kişinin yardıma ihtyacı olan herkese ihtiyaçlarını karşılamak için sergilediği davranıştır. Bu değere sahip olan insanlar çevrelerindekiilere karşı duyarlı tavırlar takınır. Bu sebeple ihtiyaç sahibi olanlara yardım etme gereksinimi duyar.

Yardıms severlik her şeyden önce insanlığın göstergesidir. Bu sebeple küçük yaşlardan itibaren çocuklara paylaşıma duygusu aşılanmalı, onların yardımlaşmanın önemi fark ettirilmelidir.

Hikâyelerde yardıms severliğin birçok örneğine rastlamak mümkündür. Kahramanlar en zor durum ve koşullarda daha ihtyacı olana yardım etmekten geri durmamışlardır.

Moğul (2012) Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi Ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi isimli çalışmasında yardıms severlik değeri ile ilgili şu sonuca varmıştır: Safahat'ta dört yerde geçmiştir. İlköğretim seviyesindeki bir birey için önemli bir yer tutan yardıms severlik değeri *Safahat*'ta toplumsal dayanışma ve birlikte hareket etmenin faydalarını açıklama anlamında kullanılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri' nde ise yardıma ihtyacı olan herkese yardı edilmiştir.

4.16. Dede Korkut Hikâyeleri' nde Değerlerin Yer Alışı İle İlgili Bulgular ve Yorum

Dede Korkut Hikâyeleri 'nde değerlerin yer alış sayıları tablodaki gibidir.

Tablo 18: Hikâyelerde Değerlerin Yer Alış Sayıları

DEĞERİN ADI	F
Aile kurumuna ve birliğine önem verme	35
Alçak gönüllülük	21
Cesaret	39
Cömertlik	17
Dayanışma	47
Fedakarlık	26
Hoşgörü	3
İyi niyet- iyi dilekte bulunma	33
Kanaatkarlık	6
Merhamet	26
Misafirperverlik	9
Saygı	43
Sevgi	74
Vefa-sadakat	25
Yardımseverlik	12
Toplam	416

Tabloya göre eserde en çok rastlanan değer (74) sevgi değeridir. Bu değeri sırasıyla (47) dayanışma, (43) saygı, (39) cesaret, (35) aile birliğine ve kurumuna önem verme, (33) iyi niyet- iyi dilekte bulunma, (26) fedakarlık ve merhamet, (25) vefa-sadakat, (21) alçak gönüllülük, (17) cömertlik, (12) yardımseverlik, (9) misafirperverlik, (6) kanaatkarlık, (3) hoşgörü değerleri izlemektedir. Toplam 416 ifadeye ulaşılmıştır. İncelenen değerlerin tamamına hikâyelerde ulaşılmıştır.

BÖLÜM V

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, bulgulardan yola çıkarak ulaşılan sonuçlar ve sonuçlar doğrultusunda oluşan öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuçlar

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında ve Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserde aile birliğine ve kurumuna önem verme, alçak gönüllülük, cesaret, cömertlik, dayanışma, fedakarlık, hoşgörü, iyi niyet ve iyi dilekte bulunma, kanaatkarlık, merhamet, misafirperverlik, saygı, sevgi, vefa-sadakat, yardımseverlik değerlerini içermeleri bakımından incelenmiştir.

Aşağıda ulaşılan sonuçlar belirlenen değerlerin önce Türkçe Dersi Öğretim Programlarında yer alışı bakımından daha sonra Dede Korkut Hikâyeleri 'nde işlenişi bakımından maddeleştirilmiştir.

1. Aile kurumuna ve birliğine önem verme değeriyle ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Genel Amaçlar bölümlerinde ve kazanımlar içinde yer verildiği; Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyede aile birliği ve kurumuna önem verme değeriyle ilgili toplam 35 ifadenin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Eserde değer daha çok evlenme, çocuk sahibi olma ve eşler arasındaki ilişki ile aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
2. Alçak gönüllülük değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında herhangi bir ifadeye yer verilmediği; Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede toplam 21 ifadeyle alçak gönüllülük değerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Değer daha çok övünmeme, övünmenin yiğitlikte yerinin olmayışıyla aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
3. Cesaret değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında herhangi bir ifadeye yer verilmediği; Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede cesaret değeriyle ilgili toplam 39 ifadeye rastlanmıştır. Değer daha çok yiğitlik göstergesi olarak karşımıza çıkar. Erkekler cesurdur fakat kadınlar da cesaretleriyle ön plana çıkar.

4. Cömertlik değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında herhangi bir ifadeye yer verilmediği; cömertlik değeri Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede toplam 17 ifadeyle yer bulmuştur. Eserde değer daha çok bir kahramanlık özelliği olarak karşımıza çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.
5. Dayanışma değeri Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Genel Amaçlar bölümünde, temalarda, kazanımlarda; özellikle öğrencilerin işbirliği içinde olmasıyla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak dayanışma değeri Türkçe Dersi Öğretim Programlarında doğrudan yer almıştır. Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede dayanışma değeri toplam 47 ifadeyle yer almıştır. Eserde değer daha çok zor durumlarda özellikle kâfirle savaşta yığıtlerin, beylerin yanında yer almasıyla aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
6. Fedakârlık değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında herhangi bir ifadeye yer verilmediği; Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede fedakârlık değeriyle ilgili toplam 26 ifadeye yer verilmiştir. Eserde değer daha çok beyler için, anaların, babaların evlatları için, eşlerin birbiri için yaptığı fedakarlıklarla aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
7. Hoşgörü değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programı (1- 5)'nda Atatürkçülük temasında yer alırken; Türkçe Dersi Öğretim Programı (6- 8)'nda Genel Amaçlar bölümünde yer alır; fakat değer kazandırmayla ilgili doğrudan bir ifadeye rastlanmamıştır. Dede Korkut Hikâyeleri' nde hoşgörü değeriyle ilgili toplam 3 ifadeye rastlanmıştır ve hikâyelerde en az yer alan değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
8. İyi niyet- iyi dilekte bulunma değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında doğrudan bir ifadeye yer verilmediği; İyi niyet- iyi dilekte bulunma değeri Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyenin tamamında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyede iyi niyet- iyi dilekte bulunma değeriyle ilgili toplam 33 ifade yer almıştır. Eserde bu değer hikâyelerin sonunda Dede Korkut'un gelip kopuz çalıp dua etmesi, iyi dileklerde bulunmasıyla işlendiği sonucuna ulaşılmıştır.
9. Kanaatkârlık değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında herhangi bir ifadeye yer verilmediği; Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyede kanaatkârlık değeriyle ilgili toplam 6 ifade yer almıştır. Eserde değer Dede Korkut'un genellikle hikâyelerin sonunda Oğuzname düzmesi ve bu dünyanın geçiciliğinden, en sonunun ölüm olduğundan bahsetmesiyle ve kanaatkarlığı önermesiyle aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

10. Merhamet değeri ile ilgili Türkçe Dersi Öğretim Programlarında doğrudan bir ifade bulunmadığı; Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyede merhamet değeri toplam 26 ifadeyle yer almıştır. Eserde değer daha çok bireylerin bir birinden medet umasıyla aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
11. Misafirperverlik değeri Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)'nda Zorunlu Temalar bölümünde 'Birey ve Toplum' temasında içerik önerileri bölümünde, Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8)' nda 'Toplum Hayatı' temasında alt tema olarak yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyede misafirperverlik değeri toplam 9 ifadeyle yer bulmuştur. Eserde değer daha çok beylerin verdiği ziyafetlerle yedirip içirme kavramlarıyla aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
12. Saygı değeri Türkçe Dersi Öğretim Programlarında kişinin kendine saygısı, başkalarına saygısı ve fikirlere saygı biçiminde yer; Dede Korkut Hikâyeleri' nde yer alan on iki hikâyede saygı değeri toplam 43 ifadeyle yer bulmuştur; ayrıca değer yer almadığı hikâyenin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Eserde değer daha çok beye saygı, eşlerin birbirine saygısı özellikle Dede Korkut'a saygıyla aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
13. Sevgi değeri Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)'nda Zorunlu Temalar başlığı altında 'Birey ve Toplum' teması Duygular temasında yer alırken Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8)'nda ana tema olarak başlık bulmuş ve alt temalarla desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede sevgi değeriyle ilgili toplam 74 ifadeye ulaşılmıştır; ayrıca değer yer almadığı hikâye yoktur. Eserde değer daha çok anne, baba, eş, kardeş sevgisiyle aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
14. Vefa- sadakat değerinin Türkçe Öğretim Programlarında dolaylı olarak yer aldığı; Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede vefa-sadakat değeriyle ilgili toplam 25 ifade yer almıştır. Eserde değer daha çok beye, eşe, babaya olan vefa-sadakat özelliğiyle aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
15. Yardımseverlik değerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı(1-5)'nda herhangi bir ifadeyle yer almadığı, Türkçe Dersi Öğretim Programı(6-8)'nda ise yardımseverlik değeri açıkça belirtilmemiş Toplum Hayatı ana temasının içinde alt tema olarak yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri 'nde yer alan on iki hikâyede yardımseverlik değeri toplam 12 ifadeyle yer almıştır. Eserde bu değer sadece bireylerin birbiriyle olan yardımlaşmasını konu almaz bunun yanında hızırın yardımına da yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

16. MEB' in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği 100 Temel Eser içinde yer alan Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserde belirlenen değerlerin hepsine ulaşılmıştır. Fakat eserin içinde yer alan on iki hikâyede de her değer yer almamıştır. Değer çeşitliliği bakımından öne çıkan hikâye “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi”(15 değer) iken değer çeşitliliği bakımından zayıf hikâye ise “ Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi” dir (7 değer).
17. MEB' in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği 100 Temel Eser içinde yer alan Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserde belirlenen değerlerden en fazla sevgi (74) değerine yer verildiği, bu değeri sırayla dayanışma(47), saygı(43) değerleri izlemekte; bunun yanında en az hoşgörü (3) değerine yer verildiği bu değeri sırayla kanaatkârlık(6), misafirperverlik(9) değerlerinin izlediği sonucuna ulaşılmıştır.
18. Dede Korkut Hikâyeleri isimli eserde belirlenen değerlerle ilgili toplam 416 ifadeye ulaşılmıştır.
19. İncelenen değerlerin tamamına hikâyelerde ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

1. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında öğrencilere kazandırılacak değerler doğrudan belirtilebilir.
2. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında değerlerin öğretmenlerce nasıl aktarılacağı hakkında açıklayıcı bilgiler yer alabilir.
3. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında değerlerin öğretimiyle ilgili etkinlikler yer alabilir.
4. Değerler eğitiminde edebi eserlerin önemi belirtilip örnek teşkil eden edebi eserlerin okutulması öğretmenlerce ve velilerce sağlanabilir.
5. Değerler eğitimi kapsamında okullarda sistemli çalışmaların yürütülmesi değer aktarımı açısından faydalı olabilir.
6. Okuma saatlerinde değerler eğitimini iletmesi açısından öğrenciler edebi eserlerle tanıştırılabilir.
7. Değerler eğitimi kapsamında yazılmış eserlerin son bölümlerine kitaptaki olumlu değerleri vurgulayıcı formlar konularak çocukların değer kazanmasında edebi eserden yararlanılması sağlanabilir.
8. Değerler eğitimi kapsamında okullarda kaynak eser olarak Dede Korkut Hikâyeleri' ne de yer verilebilir.
9. Serbest etkinlik saatlerinde Dede Korkut Hikâyeleri' nden yararlanmak uygun olabilir.

10. Dede Korkut Hikâyelerinin değer kazanımını ne derece etkilediğini belirlemeye yönelik başka araştırmalar da yapılabilir.

7. KAYNAKÇA

- Akarsu, P. D. (1987). Felsefe terimleri sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Akbaş, O. (2008). Değerler eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6,(16), 9-27.
- Akpınar, B. (2009). İlköğretim 1–5. sınıflar Türkçe öğretim programları görsel okuma ve sunu öğrenme alanının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34,(154),37-49.
- Aksoy, E.(2012). *Dede Korkut Kitabı'ndaki tipler üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslanoğlu, İ. (2005). Türk değerleri üzerine bir değerlendirme. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 41, 67-44.
- Aslan, E. (2010). *Türk halk edebiyatı*. Ankara: Mega Akademi.
- Ataç, N. (1968).*Sözden söze-ararken*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Aydın, M.Z. ve Gürler, Ş.(2012).*Okulda değerler eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Baydar, P (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cevizci, A. (2010). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Çatal, Ş. (2009). *İlköğretim Türkçe derslerinde Dede Korkut hikâyeleri'nin değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, B. (2012).*Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Çelikpazu, E.E, Aktaş, E.(2011). Meb 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 6/2, 413-424.
- Demir, Ö. ve Acar. M. (2002). *Sosyal bilimler sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları
- Demirel, Ö. (1996). *Türkçe programı ve öğretimi*. Ankara: Usem Yayınları.

- Deveci, H. ve Ay, T.S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2 Ekim 2012'de alınmıştır.
- Diren, E.(2010). *Türkçe öğretim programı 8. sınıf okuma alanı kazanımlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Ankara ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dönmez, B. (2002). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. (1. Baskı) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dönmez, B. ve Cömert M. (2007). İlköğretim okulu öğretmenlerinin değer sistemleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 29-59.
- Dönmez, P. Y. (2009). Korkut ata. *Bize Göre*. Yıl 9.Sayı 25.
- Elbir, B. Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8/1, 1321-1333.
- Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. *Akademik Bakış*, 17 ,2-18.
- Ergin, M. (1971) *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut kitabı I*. Ankara: TDK. Yayınları.
- Gökçe, F. (2000). *Değişim sürecinde devlet ve eğitim*. Ankara: Eylül Yayınevi.
- Gökyay, O. Ş. (2004). *Dedem Korkud'un kitabı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2005). *Dede Korkut hikâyeleri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Günay, U.T.(2000).*Dede Korkut kitabı ve toplumsal değerlerin tahlili*, Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni, Ankara: s. 202
- Güney, S.(2009). *Drama tekniklerinin ilköğretim 4 ve 5. sınıflarda kullanımı (dede korkut hikâyeleri örneği)*. Yüksek lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, A.Z. (2011). İlköğretim II. kademe Türkçe dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* ,29,121-133.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Ruhbilim sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*, (16. Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kaya, V.(2007). *Cahit Zarifoğlu'nun çocuk kitaplarında temel değerler*. Yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaynak, L. (2012). *Değerler eğitimi bağlamında Sevinç Çokum'un hikâyelerinin analizi*. Yüksek lisans tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılınç, A. ve Gürler, Ş. (2010). *Türkçe dersi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında değerler eğitiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı (Editör: İlyas Yazar), 16-18 Aralık, İzmir, s. 611-618.
- Koçak, M. (1999). *İlköğretimde değerler eğitimi ve öğretimi*. Yüksek lisans tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kuru, A. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf Türkçe dersi öğretim programında yer alan görsel okuma ve görsel sunu becerilerinin öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Marshall, G.(1999). *Sosyoloji sözlüğü*, çev. Akınhay, O. ve Kömürcü, D. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- MEB (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5 Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve Bilim*, 33,(150),64-73.
- Moğul, S.(2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özbay, M.,Tayşi, E. (2002). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretimi, *Türk Dili*, (602), 112-120.
- Özbay, M., Tayşi, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1,(1), 21-31.
- Özcan, H. (2008). Halk edebiyatı metinlerinden çocuk edebiyatına kaynak olması ve örneklem olarak Dede Korkut hikâyeleri. *Turkish Studies*,3/2, 582-603.
- Sağnak, M. (2004). Örgütlerde değerler yönünden birey- örgüt uyumu ve sonuçları. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 37, 72-95.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkçe Sözlük. (1988). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Türk Dil Kurumu (1998), Türkçe Sözlük, 9. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Basım Evi.
- Türk Dil Kurumu(2005), Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Basım Evi.
- Türk Dil Kurumu(2008), Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Basım Evi.
- Uçar, S.(2009), *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

- Uyumaz, G.(2012). *Dede Korkut hikâyeleri'nde çocuk eğitimi*. Yüksek lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yalar, T.(2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Doktora tezi, Mersin: Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. (5. Baskı),Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, S. ve Şengül, M. (2004). Dede Korkut hikâyelerinin çocuk eğitimi açısından öne sürdüğü değerler ve ortaya çıkarmak istediği tip üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14,(2), 209-223.
- Yaman, H. (2009). İlköğretim Türkçe dersi programı'nın kalabalık sınıflarda uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 9, (1) ,329-359
- Yaman, H.,Taflan,S.,Çolak,S. (2009). İlköğretim ikinci Kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7,(18), 107-120.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 489-522
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler:**

Adı Soyadı : Yasemin ÇAYIR ÇEVİK

Doğum Yeri ve Tarihi : Burdur - 1983

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi, Burdur Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.2002-2006

Yüksek Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Programı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi:

Çalıştığı Kurumlar : Yanköy İlköğretim Okulu Serik/ ANTALYA
Türkçe Öğretmeni / Eylül 2006- Haziran 2010

Dumanlar İlköğretim Okulu Aksu/ ANTALYA

Türkçe Öğretmeni / Haziran 2010- Ağustos 2011

Kız Teknik ve Meslek Lisesi BURDUR

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni / Eylül 2013

İletişim:

E-Posta Adresi : yasemincayir@gmail.com

Tarih : 30.06.2014

